

Continuaren funcionant amb caràcter autonòmic la Junta de Museus, la Junta de Ciències, la Junta d'Exposicions, l'Institut d'Orientació Professional, la de colònies escolars i la d'asils i albergs. L'ajuntament també tindria representants seus en les següents entitats relacionades amb l'ensenyança : "Junta Provincial de Instrucción Pública" i "Junta Local de la Enseñanza".

La proposta fou aprovada amb una esmena del Sr. Emiliano Iglesias que establia el caràcter especial de la Comissió de Cultura, i demanava que la constituïssin 8 regidors (16) i que tingués al seu càrrec la construcció d'edificis per als seus serveis.

Es procedí al nomenament de comissions, i la de Cultura quedà integrada pels regidors:

Lluís Guarro - Lliga Regionalista
 August de Rull - Lliga Regionalista
 Emiliano Iglesias - Partit Republicà Radical
 Josep Paig i Esteve - Lliga Regionalista
 Josep Barbey - Lliga Regionalista
 Lluís Nicolau d'Olwer - Lliga Regionalista
 Alejo Manuel Santamaria - Partit Radical
 Rafael Guerra del Río - Partit Radical.

La Comissió de Colònies la formaren els regidors:

Rafael Cardona - Lliga Regionalista
 Salvador Anglada - Jaumí
 Antoni Montaner - Partit Republicà Radical
 Jacint Laporta - Lliga Regionalista
 Josep Xicoy - Lliga Regionalista
 Lluís Nicolau D'Olwer - Lliga Regionalista.

Representaren al municipi en altres institucions d'ensenyança, els regidors següents:

"Junta Local de la Enseñanza" : August de Rull i Santamaria.

"Junta Provincial de Instrucción Pública" : Josep Barbey.

L'hegemonia de la Lliga al Consistori es traduí en el predomini exercit en el si de la Comissió, preponderància que es mantingué en el bienni posterior 1922-1923.

En la sessió municipal constituent de l'1 d'abril de 1922 per proposta regionalista s'establí que la Comissió de Cultura fos permanent i de nou especial. Havien de formar-la 9 regidors i tindria al seu càrrec: escoles nacionals, grups escolars, escoles municipals, institucions culturals, biblioteques, cantines, escoles del bosc, jardins d'infants, Arxiu i pùblicacions, exposicions i Banda Municipal.

Subsistiren amb caràcter autònom la Comissió de Colònies escolars, la Junta de Museus i la de Ciències.

Aquesta reorganització, que fou aprovada finalment, es mantingué fins l'any del cop d'estat amb la modificació que el nombre de regidors per comissions augmentés, segons la proposta presentada pels Srs. Maynés, Nadal i Junyent el 31 de gener de 1923.

Formaren la Comissió de Cultura l'1 d'abril del 22, els regidors:

Lluís Guarro - Lliga Regionalista

Fèlix Roure - Partit Republicà Radical

Josep Barbey - Lliga Regionalista

Joaquim Mª de Nadal - Lliga Regionalista
 Estanislau Durán Reinalts - Lliga Regionalista
 Alejo Manuel Santamaria - Partit Republicà Radical
 Josep Puig Esteve - Lliga Regionalista
 Marià Bordas - Jaumí
 Ramon Palau - Partit Republicà Radical.

A l'any 23 s'hi afegiren els regidors:

Francesc Tusquets - Lliga Regionalista
 Rafael Batlle - Lliga Regionalista
 Joaquim Degollada - Lliga Regionalista
 Salvador Bremon - Lliga Regionalista

La Comissió de Colònies escolars quedà integrada per :

Ramon Olivella - Partit Republicà Radical
 Enric Anglada - Lliga Regionalista
 Josep Nonell - Lliga regionalista
 Josep Barbey - Lliga Regionalista
 Josep Rovira - Lliga Regionalista
 Enric de Quiros - Partit Republicà Radical.

A l'any 1923 s'hi afegeix Joaquim Mª de Nadal de la Lliga. i els representants del municipi en altres organismes locals que es preocupaven de l'ensenyament eren:

"Junta Provincial de Instrucción Pública" : Bonaventura Plaja, de la Lliga Regionalista.

"Junta Local de la Enseñanza" : Alejo Manuel Santamaría del Partit Republicà Radical i Josep Puig Esteve de la Lliga Regionalista.

Aquesta darrera composició de la Comissió de Cultura i altres organismes relacionats amb l'ensenyament quedà totalment alterada en produir-se el cop d'estat de setembre del 1923.

CAPÍTOL I.- ESTRUCTURACIÓ I EVOLUCIÓ

NOTES:

1. Per a més informació vegi's "Geografia de Catalunya". La ciutat de Barcelona, de F. Carreras Candi i J. Carrera i Pujal.
2. "El Progreso", 30-7-1915.
3. "El Progreso", 1-10-1915.
4. Aquesta doble denominació -escoles nacionals i escoles municipals- pot fer-nos pensar en l'existència d'una dualitat escolar a Barcelona ja des de començaments de segle, i no hi ha una altra cosa que s'allunyi més de la realitat. El qualificatiu d'escoles municipals s'aplica al llarg d'aquests anys a dos tipus d'institucions diferents:
 - a) les escoles especials -deficients, professionals, d'arts, parvularis- que per manament de la llei eren de competència municipal voluntària.
 - b) les escoles primàries nacionals, situades en edificis bastits pel municipi, on orgullosament es col·loca el rètol ESCUELAS MUNICIPALES sense que això impliqui cap dret a regir-les.
5. L'elaboració d'aquesta síntesi respecte a la sessió municipal s'ha realitzat mitjançant els resums transcrits als diaris "La Veu de Catalunya", "El Progreso" i "La Publicitat". Això explica que en algunes parts del redactat s'intercalin textos en castellà corresponents a parlaments de regidors de parla catalana o a l'inrevés.

6. Gaceta Municipal de Barcelona, nº 3 Any 1916
7. "...El gran aliciente de los regionalistas es la perspectiva de altos sueldos...", "La Publicidad", 12-1-1916.
8. "La Veu de Catalunya", 22-10-1915.
9. "Gaceta Municipal de Barcelona". Sessió 25-1-1917.
10. "La Veu de Catalunya", 26-1-1917, "El Progreso", 26-1-1917.
11. Reproduïdes a Les construccions escolars, pag 146 a 148.
12. Arxiu Galí. Llibre II, cap. IV, pàg. 222-226.
13. Arxiu Galí. Llibre II, cap. IV, pag. 201 bis.
14. Sessió Municipal 9-1-1918.
15. "Gaceta Municipal de Barcelona", 22-4-1920
16. "Gaceta Municipal de Barcelona" , 22-4-1920.

CAPÍTOL II :

LES LÍNIES D'ACTUACIÓ DE LA
COMISSIÓ DE CULTURA.

II.1.- INTRODUCCIÓ.

A partir de l'exposició realitzada en la primera secció del treball s'ha pogut constatar el fet que l'actuació cultural de l'Ajuntament de Barcelona va estar en relació directa amb la puixança econòmica de la ciutat i amb l'empenta dels grups polítics contraris al sistema de la Restauració.

Tant els lerrouxistes com els catalanistes precisaven d'una nova imatge cultural de la ciutat que els permetés convertir Barcelona en una capital europea, cap i casal de la nova Catalunya i força motriu de la transformació obrera i republicana d'Espanya. Però aquest objectiu xocava amb la pobresa de les directrius ministerials i amb la migradesa dels pressupostos estatals. D'ací en derivà la potenciació de l'acció cultural municipal.

Però no va començar a realitzar-se una actuació cultural coherent fins a la creació de la Comissió de Cultura, l'any 1916. Abans l'acció empresa era dispersa i anava més estretament lligada a la política dels partits, de la que en constituïa un element propagandístic i conscienciador.

La creació de la Comissió de Cultura l'any 1916, sols pot fer-se entenedora situant-la en el context més ampli de la situació conjuntural a Catalunya i de l'especial paper jugat per la Lliga Regionalista en aquests anys.

L'empenta de la Lliga, que havia competit des d'inicis de segle amb el republicanisme per aconseguir la representativitat de la ciutat tant al Parlament com en els organismes locals, va venir potenciada per l'èxit de les campanyes mancomunàries i pel posterior impuls de les campanyes autonomistes per l'Estatut. Aquests anys d'eufòria

regionalista varen coincidir amb l'auge econòmic desvetllat artificialment per la guerra europea, i amb la crisi del republicanisme que poc a poc anà perdent la confiança del moviment obrer.

En aquest procés de lluita per l'hegemonia en els organismes polítics locals cal situar les eleccions de novembre de 1915, en les quals els regionalistes, detentadors ja del poder a la Diputació de Barcelona i a la Mancomunitat, es llençaren a conquerir la majoria consistorial iniciant-se la inflexió de la tendència del predomini republicà dominant des de l'any 1901.

Els resultats dels comicis donaren una majoria de regidors republicans -24- sobre els regionalistes -20-. Però, les aliances de la Lliga amb les dretes monàrquiques li varen permetre obtenir la majoria necessària per fer prosperar les seves propostes.

Un dels fruits d'aquest equilibri consistorial, lleugerament inclinat vers la dreta, fou el resultat de les votacions que varen decidir la creació de la Comissió de Cultura. La politització de l'afer va obeir sobretot al clima de tensions provocat per l'anterior actuació regionalista en els organismes provincials que marcava totes les realitzacions culturals amb l'empremta del catalanisme conservador.

L'oposició que presentaren inicialment els republicans a la proposta regionalista va diluir-se quan els regionalistes els oferiren la meitat dels càrrecs de la nova comissió, per tal de facilitar-ne la constitució i el funcionament.

A partir de l'any 1916, amb la creació d'aquest organisme, la Comissió de Cultura, s'obre una etapa molt significativa en la política cultural del municipi.

Aquesta institució va decantar-se, des de les múltiples atribucions que la Llei otorgava als municipis en matèria cultural, vers una preferent obra escolaritzadora.

Convertir aquesta labor en el fonament d'un sistema escolar descentralitzat de gestió pública amb tots els requisits que exigia la dignitat docent (edificis dignes, mestres preparats i entusiastes, material adequat per a dur a terme la renovació pedagògica, possibilitats de respectar l'entorn social i lingüístic del nen...) era segurament un dels objectius prioritaris de la Comissió de Cultura, fixat sobretot a través de l'Assessoria Tècnica.

El model europeu que va emmirallar probablement als homes de l'Assessoria Tècnica fou el de l'escola pública dels cantons suïssos o el d'algunes ciutats italianes que traduïen la seva puixança en acurades institucions lligades al moviment de renovació pedagògica tot prestigiant la imatge cultural de la ciutat.

Aquest model era però inaplicable en un país on la vida municipal estava concebuda només com un graó de la xarxa totpoderosa de l'Estat i en el que la Llei donava la mateixa consideració a totes les capitals de província, fós quina fós la seva població i el seu pes específic en el conjunt de la vida del país.

L'actuació de la Comissió de Cultura va quedar limitada en tot moment a les possibilitats d'acció que la Llei donava als Ajuntaments i que estava circumscrita entre els límits de la Llei Moyano que ordenava el sistema cultural i educatiu a Espanya i els de la Llei Municipal que regulava la estructura, composició i funcionament dels Ajuntaments.

En aquesta situació era desmesurat emprendre des d'un Ajuntament un projecte d'obra educativa com aquell a que es va llençar el municipi barceloní, a partí del Pla General de 1917.

Aquesta grandesa d'objectius sols podia atènyer en mig d'un procés de canvi polític general que afectés les estructures de l'Estat i donés més poder a la ciutat, fós mitjanament una descentralització administrativa com en el cas italià, o amb el reconeixement de la capitalitat de la nova Catalunya autònoma, esperança que devia veure's de manera ben diferent a l'any 1913 que l'any 1920.

La trajectòria ascendent de les realitzacions culturals del Municipi sorgeix en els anys inicials de creació de la Comissió i funcionament de l'Assessoria Tècnica pel fet que en constitueixen l'etapa definidora i programàtica, i que va anar consolidant-se en la mesura que els mitjans econòmics ho permeteren.

Aquesta trajectòria va culminar l'any 1922 amb la concessió del Patronat Escolar, organisme que, malgrat la seva valuosa actuació, deixà al descobert les contradiccions de la tasca escolaritzadora municipal, tal com veurem més endavant.

II.2.- ELS PARTITS MAJORITARIS I LA POLITITZACIÓ DE L'ACCIÓ DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

La incomprensió total que l'espanyolisme havia manifestat constantment per les reivindicacions autonòmiques, sobretot les referents a la llengua i la cultura, i l'eterna ignorància ministerial sobre la realitat catalana xocaven amb l'objectiu regionalista de convertir la llengua i la cultura en eines de conscienciació nacionalista.

Aquesta dissensió tenia per força que manifestar-se des del moment en què la Lliga va iniciar el seu apropament als governs monàrquics i va suposar una forta contradicció amb la política cultural menada pels regionalistes des de la Mancomunitat.

La tasca cultural menada des d'aquest organisme va quedar limitada per les restriccions que la legislació vigent suposava pels organismes locals d'àmbit provincial. Aquests sols tenien al seu càrrec les ensenyances de tipus professional a nivell secundari, i l'ensenyament d'arts i oficis, fet que va condicionar la gran activitat duba a terme en el terreny de l'ensenyament professional i tècnic.

Per altra part, el regionalisme impulsà, des de les noves institucions creades per la Mancomunitat més enllà de les simples atribucions legals, un esbós de l'aparell educatiu i cultural de la futura Catalunya autònoma que comprenia des dels parvularis fins als estudis superiors universitaris. Sols un nivell va quedar totalment al marge de l'activitat mancomunitària, el tradicional Batxillerat.

En relació a l'escola Primària, la Mancomunitat sols podia actuar a escala experimental i va desenvolupar preferentment unes tasques

d'assaig que permetessin donar una alternativa real d'escola catalana als sistemes escolars vigents fins al moment, (l'escola confessional, l'escola nacional, l'escola racionalista anarquista). Aquesta línia d'actuació experimental es va concretar en l'edició de llibres, el reciclatge dels mestres, a través de les Escoles d'Estiu i de la revista "Quaderns d'Estudi", i la investigació i recerca d'uns mètodes pedagògics avançats adients amb els objectius catalanistes, que resultaren ser el Montessori i el Decroly.

Així mentre la línia cultural mancomunitària respongué obertament als objectius regionalistes, no pot dir-se el mateix en referència a la política cultural municipal.

Resultaria del tot inexacte atribuir tota l'acció cultural del municipi als interessos del partit regionalista, oblidant la participació que en els primers anys de la Comissió de Cultura hi tingué el partit Radical sobretot a través de la figura de Hermenegildo Giner.

D'altra banda, l'acció duta a terme de la Comissió a través dels diversos biennis no pot analitzar-se partint dels objectius prefixats per un o altre partit, doncs la seva activitat responia a unes fites que foren bàsicament marcades per l'Assessoria Tècnica, organisme que recollia les orientacions dels partits polítics dominants i possibilitava acords bàsics entre ells.

Els Partits polítics que composaren la Comissió i potenciaren la seva actuació no s'abocaren a una labor d'especificació dels objectius polítics, sino que més aviat es dedicaren a avançar a la pràctica els tipus institucionals o els models educatius que la seva estratègia considerava oportuns, be com elements de conscienciació popular o bé com elements de consolidació col·lectiva.

La influència de la Lliga en l'actuació de la Comissió va repercutir activant el procés de catalanització cultural amb la conseqüent i necessària connexió d'estructures municipals i provincials, mentre que la influència radical, sobretot pel pes de H. Giner, en els primers anys, tingué ressons institucionalistes -escola a l'aire lliure, neutralitat religiosa, activitats paraescolars- i va condicionar sobretot la potenciació de l'escola pública.

I en tot moment la definició d'uns objectius culturals propis per l'àmbit municipal va quedar supeditada tant pels republicans com pels regionalistes a les incidències conjunturals.

Els partits varen polititzar l'actuació de la Comissió de Cultura sobretot amb la utilització propagandística i partidista de les seves realitzacions.

Tant els regionalistes com els radicals volien capitalitzar la seva actuació en favor propi atorgant-se la iniciativa de la seva creació i de les seves obres i proclamant la fidelitat de la seva trajectòria a cadascun dels interessos polítics. Aquest fet es manifestà amb molta més claretat en les diades electorals, quan cal convèncer al ciutadà de l'eficàcia que pot tenir el seu vot.

En vigílies d'eleccions les planes de "La Veu" s'omplen d'elogis envers les realitzacions de la Comissió, que en tot moment apareix com a fruit de la política regionalista (1).

Especialment intensa fou la campanya de divulgació que emprengué la Lliga abans dels comicis municipals de l'any 1922.

El següent recull de textos és ben significatiu de la utilització partidista de l'obra de la Comissió de Cultura, al marge de la voluntat conciliadora mostrada en el moment de creació de la comissió, en que la Lliga necessitava encara de la col·laboració dels radicals degut a la situació d'equilibri en la correlació de forces.

L'article titolat "L'obra cultural de l'Ajuntament de Barcelona. Tasca realitzada pels regidors reginalistes en la Comissió de Cultura", abans de resseguir els diversos àmbits d'actuació, incideix en el protagonisme del partit i en una punyent crítica als radicals:

"Precisa recordar ... que en els Ajuntaments de temps passats el mateix en aquells confegits i manegats pels elements caciquistes com en aquells altres, més ja del nostre record, en que dominaren per complert les majories republicanes, no foren ni tant sols plantejades, entre altres, les qüestions cabdals d'urbanització, de sanitat, de beneficiència i de cultura...

Amb tot, d'entre les tasques que està obligat a complir moral i materialment l'Ajuntament de Barcelona, es remarca per la seva singular importància tot quant està relacionat amb l'educació dels infants i malgrat tractar-se precisament d'un tema que els capdavaners republicans havien fet servir per a moure les multituds amb l'objecte que els confiessin el govern de la ciutat, el cert és que a Barcelona no queda ni una obra ni tant sols una iniciativa a favor de l'educació popular del nostre poble, nascuda d'aquells ajuntaments barcelonins d'absoluta hegemonia republicana.

Era necessari ... que l'Ajuntament rebés l'orientació que els nostres amics nacionalistes li donaren en constituir-se l'any 1916.

Fou aleshores que, constituït l'Ajuntament amb l'alud d'elements afins al consistori, a base d'una preponderància dels nostres amics regionalistes, es creà la Comissió de Cultura a l'objecte d'entendre exclusivament en les coses del seu ram.

El cap de la minoria regionalista a l'Ajuntament, don Lluís Duran i Ventosa, considerà arribada l'hora que les institucions d'ensenyament i tota l'obra pedagògica de l'Ajuntament deixessin de tenir com a orientació les conveniències personals dels amics regidors, per a convertir-se solament en institucions de positiu benefici a favor dels barcelonins que eren els únics que tenen dret a rebre'n els seus avantatges...

D'aleshores ençà, guiada (la Comissió de Cultura) pels homes de la Lliga que la crearen, malgrat la forta oposició que en els seus començos tingueren dels regidors radicals i de la que ha trobat després algunes altres vegades, ha fet la seva via..." (2).

La mateixa orientació pot trobar-se en aquest altre fragment del periòdic regionalista:

"Es un fet eloqüentíssim que durant el temps d'hegemonia municipal dels partits que havien reclamat per a ells el títol de populars, l'ajuntament de Barcelona no s'hagués distingit en fer obres en bé d'aquest poble...

Aquest fenomen tingué ocasió d'observar-se d'una manera clara en tot el referent a coses de cultura, que en definitiva ha d'ésser la base de tota formació dels ciutadans, veient-se que a més que a una obra de conjunt es llençaven a obres de casinet de barriada, subvencionant institucions particulars de més o menys bona orientació...

Tingué d'ésser el partit nacionalista qui, endut pel seu idealisme, i per la fe en la nostra ciutat, emprengués aquesta obra de la formació completa dels ciutadans i es llencés a la resolució de tots els problemes que hi estaven relacionats, anant de dret a la creació i a la reorganització de tota una sèrie d'institucions que n'havien d'ésser la base i que per això eren indispensables i calien amb tota urgència. A tal fi obeïa la creació de la Comissió de Cultura l'any 1916, organisme fill de l'esperit nacionalista dels nostres homes que hem dut a l'Ajuntament, per on han passat homes com en Duran i Ventosa, en Bofill i Matas i el que actualment presideix el nostre amic il·lustre en Nicolau d'Olwer.

Per veure l'orientació popular que ha donat al problema de la cultura, l'esmentada comissió només cal examinar el ple de conjunt general dels seus treballs, on al costat de les Escoles Primàries s-Hi troben les Complementàries d'Oficis, preparant així d'una manera completa als nostres joves i no descuidant-se d'altres institucions que complementen encara més aquesta obra, orientades unes cap el enfortiment físic d'aquests joves, com són les Escoles del Mar i del Bosc i les Colònies Escolars, i unes altres cap el perfeccionament moral, com ho demostra la sèrie de visites que organitzà a museus i exposicions i a representacions teatrals i a festes que amb aquest fi organitzà la Comissió de Cultura.

I així es veu que no es detura solament a ensenyament primari, sinó que passant per les institucions d'oficis arriba a captenir-se d'estudis superiors, com es veu per l'interès que té amb el que fa referència a museus i a la Junta de Ciències Naturals, demostrant així que el que preocupa a la Comissió de Cultura i als nostres homes de l'Ajuntament és la formació integral dels ciutadans de Catalunya" (3).

L'obra dels grups escolars fou destacada entre totes les altres, perquè se la considera fonamental de la catalanització, dins el projecte mancomunitari de més amplitud:

"La Comissió de Cultura es preocupa de construir amb base ferma l'obra catalanitzadora... Prat comença la cultura des de dalt, la Comissió de Cultura ho ha fet des de baix. Els resultats no els veurem tot seguit, però sí al cap d'anys que els joves sabran llegir i escriure la nostra llengua". (4)

"en totes aquestes escoles es partirà de la base de l'ensenyament en llengua materna i així aconseguirem dues coses: l'escola catalana en edificis a propòsit". (5)

El protagonisme de la Lliga, afavorit pel seu predomini hegemònic fou contestat pels radicals. Quan aquests encara tenien una mica de força dins el consistori, reclameren la part del prestigi que els corresponia, i quan ja havien perdut la possibilitat de tornar a fer-se amb el poder municipal, reivindicaren la seva cooperació com a element fonamental per a la bona marxa de la Comissió de Cultura.

Però en el cas del Partit Republicà Radical no hi ha la mateixa abundància de cites que la Lliga dedicà en atribuir-se tot mèrit en l'acció cultural del municipi. Cal esmentar únicament l'article aparegut a "El Progreso": La obra del Partido Radical en el Ayuntamiento. Acción social y cultural, en el qual s'atribueix a Giner de los Ríos la peternitat d'un pla d'acció conseqüència del qual foren els primers grups escolars i s'insisteix en l'eficàcia que per a les realitzacions de la Comissió de Cultura té l'activitat de la Comissió d'Hisenda:

"Uno de los tópicos que nuestros adversarios los nacionalistas de la Lliga, usan contra el Partido Radical, es el de acabar con un supuesto predominio de nuestros amigos en el Concejo barcelonés.

Acostumbrados como estamos a ver que el enemigo usa contra nosotros las armas más innobles, no nos extraña que usen aquel tópico, tan absurdo i falso que sólo puede convencer a gente estulta, sin noción alguna de la realidad...

La constitución del Ayuntamiento en primero de enero de 1916 no puede ser fácilmente olvidada. Los nacionalistas con los votos de cuatro concejales monárquicos, con los cuales andan hasta cierto punto a la greña, consiguieron una mayoría absoluta y detentaron el ejercicio del gobierno de la ciudad de una manera absoluta, casi despótica, por espacio de dos años, durante los cuales la opinión barcelonesa no supo qué admirar más si la incapacidad de sus hombres o su desaprensión para despilfarrar de la manera más descocada.

La acción fiscalizadora de nuestros amigos auxiliados por la Alcaldía evitó que el desenfreno de los regionalistas dueños de las presidencias de las comisiones, de las tenencias de alcaldía y de todos los resortes de gobierno, llegara a extremos más lamentables aún. Podríamos citar ejemplos de esa labor más que negativa inmoral, que contrastan con la obra constructiva que realizó la minoría radical traducida en positivas mejoras, combatidas con la mayor saña por los lligueros...

En la Comisión de Cultura nuestros amigos han sido los más activos propulsores del plan cultural que al comienzo del bienio esbozó nuestro entrañable compañero Emiliano Iglesias, en nombre del

Partido Radical. Ese vasto plan que inició en la Comisión de Cultura al crearse, nuestro venerable repúblico, Giner de los Ríos, ha cristalizado ya en el comienzo de su ejecución, habiéndose empezado los edificios para la Escuela Graduada de niños "Milà i Fontanals" y la Escuela Graduada de niñas "Luisa Cura", para la Escuela de niños de Vallcarca, en el Torrente de la Farigola, cuyas obras se están concluyendo; para la Escuela Graduada "Luís Vives", para la Escuela Graduada "Ramón Llull" y para el Grupo Escolar "Baixeras" en la Gran-Vía que también se está terminando. Desde la Comisión de Hacienda se ha constituido el más firme propulsor de la obra cultural de la Comisión correspondiente Emiliano Iglesias, de quien los encargados de ejecutar el formidable plan de enseñanza, dicen que sólo por el esfuerzo de su mentalidad selecta podían adelantar tan rápidamente su difícil y constructivo cometido..." (16)

El regidor Antoni Montaner en una entrevista que concedí al diari "El Sol" (7) de Madrid, ressaltà les tasques de la Comissió de Cultura i apuntà que només la col.laboració estreta dels partits oposats havia permès arribar a les fites aconseguides, contraposant-se a l'actitud dels regionalistes que en els darrers anys d'aquesta primera etapa de funcionament de la Comissió de Cultura, manifestaren un extremat interès en fer únicament seva l'obra cultural municipal.

II.3.- L'EMPREMTA DE L'ASSESSORIA TÈCNICA EN LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

L'actuació cultural municipal va quedar sotmesa a les influències dels canvis polítics, tant a aquells que suposaren modificacions en el règim general del país, com la suspensió constitucional que va produir-se amb la dictadura de Primo de Rivera, com els canvis governamentals que marcaren amb empremta diferenciadora les directrius del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts.

Les modificacions en la correlació de forces al consistori barceloní degudes als comicis biennals varen afectar la composició de la Comissió de Cultura, però no veren significar canvis transcendents en la línia de la política cultural empresa.

El sentit de continuïtat que pot constatar-se al llarg de l'actuació de la Comissió de Cultura, era garantit pel funcionament quasi autònom de l'Assessoria Tècnica. Les línies d'actuació havien començat a definir-se ja abans de la institucionalització d'aquest organisme, quan Ainaud i els seus col.laboradors treballaven a l'Ajuntament, encara que no fos de manera oficial.

Una comissió municipal estava massa lligada a la política general perquè no en restés força influïda. Calia trobar un instrument més eficaç i aquest fou l'Assessoria Tècnica. En la seva creació va ser fonamental la cooperació dels partits i concretament sembla que la personalitat conciliadora del Sr. Duran i Ventosa i la preocupació dels afers culturals del Sr. Giner de los Ríos, hi jugaren un paper decisiu.

II.3.- L'EMPREMTA DE L'ASSESSORIA TÈCNICA EN LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

L'actuació cultural municipal va quedar sotmesa a les influències dels canvis polítics, tant a aquells que suposaren modificacions en el règim general del país, com la suspensió constitucional que va produir-se amb la dictadura de Primo de Rivera, com els canvis governamentals que marcaren amb empremta diferenciadora les directrius del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts.

Les modificacions en la correlació de forces al consistori barceloní degudes als comicis biennals varen afectar la composició de la Comissió de Cultura, però no veren significar canvis transcendents en la línia de la política cultural empresa.

El sentit de continuïtat que pot constatar-se al llarg de l'actuació de la Comissió de Cultura, era garantit pel funcionament quasi autònom de l'Assessoria Tècnica. Les línies d'actuació havien començat a definir-se ja abans de la institucionalització d'aquest organisme, quan Ainaud i els seus col.laboradors treballaven a l'Ajuntament, encara que no fos de manera oficial.

Una comissió municipal estava massa lligada a la política general perquè no en restés força influïda. Calia trobar un instrument més eficaç i aquest fou l'Assessoria Tècnica. En la seva creació va ser fonamental la cooperació dels partits i concretament sembla que la personalitat conciliadora del Sr. Duran i Ventosa i la preocupació dels afers culturals del Sr. Giner de los Ríos, hi jugaren un paper decisiu.

Ainaud va ser el personatge ideal per dirigir-la. Arribava a l'Ajuntament amb una trajectòria pública de defensa dels interessos de les classes populars barcelonines des de la presidència de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. La seva neutralitat política i les seves simpaties entre els homes d'un i altre partit -cal recordar la seva actuació com a inspector de les escoles dels centres republicans així com les seves col.laboracions a "La Veu"- li valgueren la confiança dels polítics i una certa independència en el seu treball.

Aquesta presumible autonomia de l'actuació de Manuel Ainaud fou potenciada pels propis polítics interessats en els afers culturals de la ciutat i membres successius de la Comissió com Lluís Durán, Hermenegildo Giner, Jaume Bofill i Lluís Nicolau d'Olwer, que probablement varen considerar més eficaç orientar personalment l'Ainaud però deixar de banda la independència d'actuació de l'Assessoria Tècnica que sempre va intentar en les seves propostes traduir els acords mínims que havien presidit la creació de la Comissió.

En els moments de creació del Patronat Escolar l'any 1922 aquesta relació entre els polítics i l'Assessoria d'una banda i la relativa independència d'actuació de l'Ainaud de l'altra poden explicar-se només per la crisi dels partits polítics davant la tormentosa situació social o Catalunya que hauria condicionat una certa assumpció per part d'un organisme tècnic d'objectius de tipus polític com la reivindicació d'una gestió autonòmica per a les escoles de la ciutat.

Així doncs l'existència d'una línia d'actuació coherent en la Comissió de Cultura que no es veié modificada ni estroncada en els diferents moments polítics permet constatar la pervivència d'uns trets caracteritzadors.

En primer lloc es realitzà una planificació dels serveis elementals necessaris per a la ciutat dins l'àmbit que establí la llei. Així, el Pla General d'Edificis (26-5-16), el Pla de distribució d'escoles d'adultes (26-12-17) i el Pla General de jardins d'infants (1917).

Aquesta planificació enllaçà amb la reorganització i modernització del funcionament de les institucions ja existents, que foren integrades en un pla de conjunt. En aquest sentit cal destacar la reorganització i establiment dels nous reglaments de les colònies i Escola del Bosc (3-5-16, 20-6-17), la reorganització de les Escoles de Vilajoana (21-3-17), la de L'Escola de Labors i Oficis de la Dona (24-10-18), les complementàries d'oficis (6-11-18), l'ensenyament tècnic elemental (7-11-18) i les classes d'adultes (4-12-19).

En la trajectòria anterior del municipi hi havia una tradició d'obres paraescolars dedicades a millorar les condicions de salut i higiene de la infància. La Comissió de Cultura treballà amb un perfecte sentit de la continuïtat: Amplià els serveis ja existents de colònies i escoles a l'aire lliure, creà el servei de banys de mar -primer com a experiència tímida, però abastament ampliat en anys successius- instal·là cantines a les Escoles del Bosc, a la de Vilajoana, i a la de Labors i Oficis de la Dona...

Aquest seguit d'institucions municipals cobrien sobretot l'àmbit de l'escola primària, però l'actuació de la Comissió de Cultura no es limità a aquest camp sinó que intentà de situar aquestes realitzacions en el marc d'un sistema educatiu, on entronquessin les institucions municipals amb les provincials, responsabilitzades sobretot de l'ensenyament professional i de l'altra cultura.

La Comissió de Cultura laborà en cooperació amb els organismes provincials, creant institucions mixtes, o mitjançant l'ajut econòmic. Com a exemples podem citar la creació del Patronat mixt de la Junta de Ciències (21-2-17), el de les escoles d'oficis (31-5-17), la realització del curs Montessori (1916), la creació de l'Institut d'Orientació Professional (11-9-18) i l'aprovació conjunta de l'Estatut per la Junta de Ciències.

La fidelitat a la trajectòria inicial és ben manifesta en el bienni 1920-22, quan, malgrat les difícils circumstàncies socio-polítiques, ja poden veure's els primers fruits d'actuació de la Comissió amb la inauguració d'alguns grups escolars i de les noves escoles a l'aire lliure i amb la concessió del Patronat Escolar.

El contingut de les edicions de nombrosos fulletons i llibres pretén testimoniar l'existència d'una voluntat de direcció i coordinació de totes les activitats des de que foren planejades fins a la seva posada en funcionament.

II.4.- EL DECANTAMENT DE L'ACTIVITAT DE LA COMISSIÓ DE CULTURA VERS L'ESCOLA PRIMÀRIA.

Hi hagué un total decantament de les tasques de la Comissió de Cultura vers els afers escolars, únic sector en que l'actuació fou coherent i continuada. Cal constatar en aquest sentit la composició de l'Assessoria Tècnica que fou integrada per un pedagog, un metge higienista i un arquitecte, sense cap col.laboració ni d'intel.lectuals ni d'artistes.

Una possible explicació d'aquest fet la constituïria el paper de propaganda popular que exerceix l'escola pública i l'interès dels partits dominants de crear una alternativa escolar al sistema vigent.

Seria interessant redreçar però altres línies d'actuació de la Comissió que també quedaren enquadrades en les seves múltiples atribucions com fou el cas de la Càtedra de Dret Marítim o el projecte de Teatre de la Ciutat.

La Càtedra de Dret Marítim (8) fou creada el 28 de Juny de 1920 amb caràcter autònom, però allotjada en les instal.lacions universitàries. Pocs mesos després la plaça fou adjudicada per concurs a Vinenç Solé de Sojo. La seva conveniència quedava justificada a través d'un llenguatge clarament noucentista:

"Barcelona té el seu Mediterrà, el mar de la civilització... és la gloriosa ciutat del Consolat de Mar... Cal, doncs, crear la càtedra i cal que sigui la ciutat qui ho faci... establint uns estudis que al seu obirador universalisme hi apuntin un fort sabor local..." (9).

El projecte de Teatre de la Ciutat no arribà a quallar, malgrat s'assumís també la seva necessitat en un marc cultural i de llenguatge estètic noucentistes. (10)

D'altres activitats varen desenvolupar-se de forma callada i sense gran ressò periodístic encara que fossin de tanta transcendència, com l'obra arxivística.

Finalment creiem que la pervivència de les Juntes Autònomes i les successives assimilacions i desgatjaments de la Comissió de la Junta d'Exposicions i de la Junta de Ciències, varen deslligar la Comissió de Cultura de la tasca d'exposicions i museus.

Acceptat, doncs, el punt de partença que la tasca escolar fou prioritària en els esforços esmerçats per la Comissió de Cultura, s'evidencia la presència d'unes constants programàtiques, entre les quals destaca la promoció de l'escola pública mitjançant un procés de dignificació, ostantjant-la en edificis adequats (compra d'edificis per a escoles d'oficis, construcció dels grups escolars), millorant-ne els continguts (pensions per estudis al estranger, creació de biblioteques, implantació de l'ensenyament domèstic i de l'ensenyament musical), i finalment, intentant d'aconseguir la tria i nomenament dels mestres (sol.licitud del Patronat).

La dignificació de l'escola no s'emprengué pas únicament amb la idea de cooperar amb l'Estat central, sino que en tot moment es tenien molt clars uns objectius de tipus alternatiu. En primer lloc s'establí com a llengua docent el català a totes les escoles municipals (24-10-18) i més tard s'intentà aconseguir la gestió de les institucions culturals (propostes de l'any 1917 i del 1921).

Ainaud i els seus col.laboradors volien sobretot resoldre el problema d'una escola pública que acollís el major nombre d'alumnes i on la qualitat de l'ensenyament permetés la convivència interclassista dels infants. L'escola era per a ells la fornàl on les diverses components socials es fondrien per a forjar futurs ciutadans. L'Escola Pública esdevindria una eina que suavitzaria les diferències degudes a l'estratificació social i al divers origen geogràfic.

La ciutat culta era un dels ideals dels homes de la Comissió de Cultura. L'escola que somniava Ainaud era l'instrument adient per realitzar-la. Els valors cívics precedirien als valors nacionals i l'amor a Barcelona seria el preludi de l'esperit reixit de catalanitat.

Amb aquest ideari podien combregar-hi tant els republicans com els regionalistes, perquè assoliria valors que ultrapassaven els mers objectius polítics. Tant els uns com els altres s'hi sentiren identificats. Deia Nicolau d'Olivera en inaugurar l'Escola del Mar:

"El dia que tots els ciutadans barcelonins hagin passat per aquestes institucions i escoles, seran més bons i s'evitaran apassionaments que porten a successos dolorosos que a tots ens dolen. Hi ha lluites, sí, però, per damunt de totes elles hi surarà l'amor a la ciutat". (11)

I el radical Manuel Santamaría, en una xerrada al Foment Martinenc, exposa les mateixes idees:

"La labor del Ayuntamiento no debe ser de obra menuda en favor de los distritos, sino que debe velar por la grandeza moral e intelectual de los ciudadanos cultivando especialmente la población escolar, ya que de allí saldrán los hombres del mañana..."

La moral, la cultura de los pueblos influye de manera poderosa en las luchas sociales ... en Barcelona estas luchas serán en el porvenir menos encomadas gracias a la labor cultural del Ayuntamiento...

La obra de la Comisión de Cultura no es obra de un partido, es el resultado de la colaboración de todos los partidos ... La lucha de clases desaparecerá cuando la instrucción la reciban por igual los niños pobres y los ricos." (12)

Serà aquest ideari de reconciliació de les classes a través de la cultura el que desapareixerà en l'activitat de la Comissió durant la Dictadura en paral·lel amb la desaparició de l'Assessoria Tècnica.

La tasca escolaritzadora, objectiu primordial de la Comissió de Cultura, es desenvolupa en mig d'una gran limitació; la manca de mitjans econòmics impedia qualsevol acció que no fos merament simbòlica.

Malgrat que la cooperació entre regionalistes i lerrouxistes permetés reorganitzar la hisenda municipal, amb la participació dels Srs. Vidal i Guardiola i Iglesias, aquesta sempre restà encongada dins els límits que li marcà la llei.

Quan els tècnics havien elaborat els seus plans per dur-los a terme, es plantejava un dilema: "S'obrien dos camins per garantir l'eficàcia. La creació d'escoles municipals... o l'establiment d'un règim d'avinentesa amb l'Estat" (13). El primer era pràcticament obstruït per la manca de recursos. El segon entrava en franca contradicció amb les posicions autonomistes en matèria cultural que defensà en tot moment la Comissió.

Els polítics no oferiren cap ajut a l'hora de donar alternatives. La unànim crítica al sistema escolar centralista i caduc i la crida també unànim per a la creació d'una nova escola, no es concretàren mai en un diàleg que clarifiqués la posició del partit enfront l'Estat i el Ministeri.

Els regionalistes i els republicans lerrouxistes, tot i fent política a Madrid, oblidaren el problema clau de l'escola primària, denunciant únicament la deixadesa ministerial i reivindicant més dotacions educatives per a Catalunya.

Davant la manca d'alternatives polítiques, hi havia la solució d'anar emprenent una obra reformista des de l'Ajuntament, que només resol-dria una mínima part de les necessitats escolars, i que havia de comportar lògicament una selecció entre els infants de la ciutat. Uns anirien a les noves i modernes escoles municipals, mentre la majoria continuarien acumulats en les endarrerides escoles nacionals. Aquesta solució a curt termini podia afavorir la confiança del Ministeri en l'actuació municipal i potser permetria arribar algun dia que aquestes institucions es gestionessin des de Catalunya estant. Una posició tant cauta, tant tímida, tant deslligada del procés polític, havia de fracassar per força. La migradesa dels resultats es feu evident quan es concedí a Barcelona el Patronat.

L'alternativa entre escolaritzar la població infantil de Barcelona o millorar la qualitat d'algunes escoles públiques, es resolgué a favor de la dignificació de l'escola. No sabem però, si l'opció va ser voluntària o va ser forçada per la magra disponibilitat de recursos.

En inaugurar oficialment l'Escola del Mar Nicolau d'Olwer manifestà públicament el problema:

"Anem creant aquest tipus d'escoles que més tard es podran anar reproduint a mesura que les possibilitats del pressupost ho permetin". (14)

Calia però, donar un pas endavant:

"L'actuació fins ara ha estat la creació de tipus, la futura serà de multiplicació". (15)

Però la Dictadura estroncà aquestes esperances.

CAPITOL II.- LES LÍNIES D'ACTUACIÓ DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

NOTES :

1. Els articles que hem localitzat a "La Veu de Catalunya" sobre el tema són els següents:

"L'obra cultural de l'Ajuntament a Barcelona", 5-2-20.

"L'esforç per la cultura", 4-11-20.

"La tasca del nostre municipi", 15-1-20.

"La Unió Monàrquica Nacional contra els infants de la ciutat".

"L'obra de l'Ajuntament de Barcelona. Comissió de Cultura", 1-2-22.

"L'obra de l'Ajuntament de Barcelona. Construccions escolars", 2-2-22.

"L'obra pedagògica i social de l'Institut de Cultura de la Dona", 1-2-22.

"Més escoles noves", 1-4-22.

"L'educació d'anormals a Catalunya", 1-4-22.

2. "L'obra cultural de l'Ajuntament de Barcelona", "La Veu de Catalunya", 5-2-20.

3. "L'obra de l'Ajuntament de Barcelona", "La Veu de Catalunya", 1-2-22.

4. Parlament de Duran i Reynals a l'Ateneu Nacionalista Verdaguer. "La Veu de Catalunya", 2-2-22.

5. Declaracions de Puig Esteve a la "Veu de Catalunya", 15-1-20.

6. "La obra del Partido Radical en el Ayuntamiento. Obra social y cultural", "El Progreso", 7-2-20.

7. "La labor constructiva del Partido Radical en el Ayuntamiento de Barcelona", "El Progreso", 29-1-22.
8. La Càtedra de Dret Marítim feu vessar molta tinta en diaris i revistes. Ultra les informacions de les gasetes municipals, ens sembla interessant: J. Carrera. "La Càtedra de Dret Marítim", "La Veu de Catalunya", 5-2-21; "Els ensenyaments de Dret Marítim", "La Veu de Catalunya", 16-2-21; i la crítica apareguda a "L'Esquella de la Torratxa", 6-8-20.
9. "Gaceta Municipal de Barcelona", 30-9-20.
10. J. F. Ràfols, "Els avantprojectes del Teatre de la Ciutat", "La Revista", 1, 16-12-21.
11. Ajuntament de Barcelona, Les construccions escolars, pag. 220.
12. La acción cultural del Ayuntamiento de Barcelona, "El Progreso" 2-4-22.
13. Conferència a la Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, 1922.
14. Ajuntament de Barcelona, Les construccions escolars, pag 220.
15. Conferència a la Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, 1922.

CAPÍTOL III :

LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE
CULTURA.

III.1. CRONOLOGIA DE LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

Per estudiar l'actuació de la Comissió de Cultura hem recollit els dictàmens que anà elaborant, seguint un ordre cronològic. No hem resseguit els dictàmens purament administratius que sols fan incidència en aspectes burocràtics, com jubilacions, personal, lloguers i reparacions d'edificis, comptes i pagaments.

ANY 1916

2-2-16.- Proposta de pagar 50 matrícules gratuïtes pel curs Montessori. S'aprovà amb la modificació dels regidors radicals que demanaven que 15 d'elles fossin per mestres nacionals i que s'exclogués del curs, l'ensenyament de la religió.

29-3-16.- Gustau Gili i Manuel Vega, són designats regidors delegats a la Junta Municipal de 1ª ensenyança.

12-4-16.- Es consignen 1 000 ptes. per sostenir l'escola Montessori, del c/ Tapineria, 33, dirigida per Mercè Climent.

10-5-16.- S'aprova l'estatut de la Junta de Ciències.

24-5-16.- Se subvenciona amb 7 000 ptes. l'Institut de Segon Ensenyament per a la dona.

26-6-16.- Subvenció de 50 000 ptes. per organitzar una exposició d'artistes francesos.

Ajut de 4 000 ptes. per contribuir a l'organització de la Setmana Municipal.

13-7-16.- Creació d'una escola Montessori, per pàrvuls, amb el mateix règim que la creada el 20-5-1916, dirigida per Dolors Canals i instal·lada en un local llogat.

2-8-16.- Subvenció de 6 000 ptes. pels treballs de construcció de la Sagrada Família.

10-8-16.- Subvenció de 3 000 ptes per la Biblioteca Arús.

12-10-16.- Es delega a Manuel Ainaud per a visitar l'Exposició de Milà i assistir al congrés de l'Escola Primària el 29-10-16, demanant-li un informe sobre institucions culturals municipals a Milà i a les ciutats de Nord d'Itàlia.

27-10-16.- Es destinen 17 500 ptes. per habilitar el Restaurant del Parc per a Museu.

24-11-16.- Subvenció de 10.000 ptes. per a l'Escola Industrial.

22-12-16.- L'Ajuntament, aprovant un dictamen de la Comissió de Cultura, decideix assistir a l'homenatge a Anselm Clavé, cedint-hi la Banda Municipal i col·laborant-hi econòmicament.

29-12-16.- S'obre concurs per proveir places de 25 mestres i mestresses agregats, segons les bases que es publiquen a la Gasetta Municipal. (Els agregats eren mestres amb títol però sense oposicions que els donessin una plaça fixa al magisteri oficial. Els nomenaments només valien per un any).

ANY 1917

21-2-17.- Com a resultat del concurs obert per a proveir de mestres agregats diverses escoles, es nomenen 25 mestres i 25 mestresses amb el sou de 720 ptes. uns, i 600 ptes. les altres. La diferència pot ser deguda als diferents drets de mestres i mestresses en el cobrament per casa-habitació. El nomenament té validesa fins el 31-6-18.

21-2-17.- La Junta de Ciències Naturals creada per l'Ajuntament passa a dependre d'un patronat constituït per membres de la Comissió de Cultura i de la Diputació. El seu caràcter i funcionament ve delimitat per unes bases, establertes per ambdós organismes, que havien de servir per eleborar l'estatut definitiu, aprovat per la Junta el 30-3-17.

21-3-17.- Per reorganitzar el funcionament de les escoles de deficients s'organitza una inspecció extraordinària, a càrrec de Joan Alsina Melis, amb la finalitat d'investigar el funcionament de l'escola i proposar mesures per a un millor funcionament pedagògic de la Institució.

21-3-17.- Es consignen 15 000 ptes, per instituir premis per els alumnes de les escoles nacionals, que en anys anterior s'ho haguessin meregut.

4-4-17.- La Comissió de Cultura subvenciona amb 15 000 ptes. a la Federació de Societats Esportives de Barcelona, per tal de donar premis en els concursos i festivals que s'organitzin. Les bases per a la subvenció, modificades per una esmena del regidor Manuel Vega i March, estableixen:

- que el programa de festes esportives fós idèntic o similar al realitzat l'any 1916.

- la Federació havia de fer un calendari esportiu per distribuir a les entitats barcelonines amb concurs de la "Sociedad de Atracción de Forasteros".

-la Federació havia de confeccionar una llista de les entitats adherides, que reberien subvenció segons la proporció establerta.

- la Federació havia de fer balanç a l'Ajuntament de l'aplicació de la subvenció.

- la Federació havia de distribuir entrades gratuïtes a les escoles i centres culturals en la proporció que determinés el Comité Executiu.

30-5-17.- L'Ajuntament subvenciona amb 6 000 ptes, l'homenatge dels orfeons de Catalunya a l'Orfeó Català i assisteix a aquests actes d'Homenatge.

31-5-17.- Aprovació del Pla Genral de Distribució d'Edificis Escolars.

13-6-17.- Publicació de l'estatut del Patronat de les escoles municipals d'oficis, aprovat en la sessió del 31-5-17.

27-6-17.- Creació de la Junta Municipal de primera ensenyança. Les bases s'havien aprovat em el consistori el 14-6-17.

27-6-17.- S'aprova la subvenció a les entitats que es relacionen en llista a part.

20-6-17.- Proposta per ampliar el camp d'acció municipal en la gestió de les escoles, en un dictamen presentat pels regidors Santiago Andreu, Jaume Bofill, i Manuel Vega i March. El dictamen anava acompanyat d'unes bases que estructuraven la proposta. S'aprovà el dictamen amb una esmena dels regidors Colominas Maseras i E. Gardo, i es gestiona la proposta del Ministeri de Instrucció Pública.

20-6-17.- Publicació de les normes i reglament per a les escoles Montessori municipals, aprovades el 14-6-17. Les escoles havien d'estar sota la direcció d'una mestressa titolada segons el mètode Montessori, que havia d'encarregar-se de l'administració econòmica, del control sanitari de l'alumnat, d'impartir l'ensenyança, i del contacte directe amb els pares.

El nombre dels alumnes no havia de passar de 40, d'un o l'altre sexe i havien de reservar-se 15 places gratuïtes. .

L'ingrés es podia fer dels 3 als 5 anys i podien anar-hi els nens fins als 7 anys.

La llengua escolar havia d'ésser el català.

5-9-17.- S'organitza un viatge per diversos països europeus, a fi de visitar institucions d'ensenyament primari i secundari innovadores, per servir d'informació i orientació en les seves tasques a l'Assessoria Tècnica i oficina administrativa de la Comissió de Cultura. Per a les despeses del viatge s'hi destinen 9 000 ptes. Participen en el viatge: Josep Goday, Francesc Folguera, Federic Culi i Eduard Duran i Reynals.

5-9-17.- S'aproven les bases per a la reorganització de l'Escola de cecs, sord-muts i deficients.

10-10-17.- Josep Goday és nomenat vocal arquitecte de la Junta Municipal de Primera Ensenyança, per mort de Pere Falqués.

26-12-17.- S'aprova el pla de distribució de les escoles especials d'adults.

ANY 1918

2-1-18.- Es destinen 33 000 ptes. per a la creació d'un centre d'inspecció, estudi i formació del professorat de les escoles deficients. Es destinen 10.000 ptes. pel funcionament del Patronat de les escoles d'oficis.

S'obre concurs per proveir la plaça de col.laborador tècnic de la Comissió de Cultura -secció de construccions escolars-. Es nomenen mestres per a l'Escola de cecs.

9-1-18.- Els regidors Emiliano Iglesias, Llopis, Rafael Guerra del Río, Enric Vila Marieges i Martí Ventosa fan una proposta que tendeix a suprimir totes les comissions municipals autònomes. La Comissió de Cultura queda definida com comissió de caràcter permanent especial, i l'havien d'integrar d'ara endavant 12 regidors. Incorpora a les seves atribucions la responsabilitat de les antigues Comissions Escolars, i de la Junta de Ciències.

30-1-18.- S'acorda el nomenament de la Junta de Ciències Naturals integrada per 5 regidors designats pel municipi, 2 diputats provincials, 4 pèrits nomenats pel municipi i 2 pèrits nomenats per la Diputació. Es regeix per l'Estatut aprovat el 30-3-17.

7-3-18.- Es restableix la Junta de Cantines Escolars, que havia de seguir regint-se pel reglament aprovat el 30-10-1906. Formen la Junta, l'alcalde-president, 3 regidors de la Comissió de Cultura designats pel consistori, i les mestresses encarregades de les cantines.

14-3-18.- Es restableix la Comissió de Colònies Escolars i Escoles del Bosc.

20-6-18.- La Diputació no està d'acord amb les modificacions de la Junta de Ciències, segons els canvis que en el seu estatut s'aprovaren el 28-1-18. Es proposa la creació d'una comissió de regidors i diputats per estudiar millor les reformes a fer, que han de ser sotmeses a l'aprovació de les dues corporacions. Els regidors que hi col.laboren són els Srs. Antoni Montaner i Lluís Nicolau d'Olwer.

27-6-18.- S'accepta el llegat de Josep Pelfort Mancio.

18-7-18.- S'aprova l'assaig de cura marítima a l'estiu a favor dels alumnes pobres de les escoles. El pressupost és de 1 500 ptes. per l'organització, vigilància i vestuari i de 1 500 ptes. més per esmorzars.

Es constitueix el Patronat de les escoles Domènech. L'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura ha d'encarregar-se de les obres de transformació de l'edifici. L'Ajuntament ha de contribuir cada any amb 10 000 ptes. a la fundació. Es fa una comunicació a la Junta Local de l'Ensenyança perquè traslladi les escoles nacionals que funcionen a la casa, donada per la Sra. Domènch, i instal·lar-hi les escoles de Patronat.

1-8-18.- La Comissió de Cultura encarrega al Museu Social unes bases d'allò que hauria de ser la legislació estatal per donar garanties al ciutadà davant les empreses suministradores d'aigua, llum, ..., tenint en compte l'estat de la qüestió en altres països. Un cop fet l'estudi, l'ajuntament el remetrà al govern demanant que esdevingui llei.

9-8-18.- Nomenament de R. Raventós Farrerons, com a col.laborador tècnic de la secció de construccions escolars de la Comissió de Cultura.

26-9-18.- Nomenament de 25 mestres i 25 mestresses agregats.

Elaboració d'unes disposicions provisionals per regular l'educació física dels alumnes de les escoles públiques, fins que no s'implanti un pla definitiu.

24-10-18.- S'acorda instal.lar llum elèctrica a totes les escoles nacionals i altres centres d'ensenyament on encara no n'hi hagi. S'hi destinen 5 000 ptes. i es demana al governador civil, que no calgui fer subhasta, davant la urgència amb que ha de fer-se la instal.lació.

Proposta perquè l'ensenyament es faci en català en totes les escoles. No se subvencionaran els centres que no segueixin aquesta indicació.

24-10-18.- Reorganització de l'escola municipal de Labors i Oficis. S'augmenta el pressupost anual per l'escola en 28 900 ptes. per personal i en 17 200 per a material i manteniment.

31-10-18.- Publicació de les bases, aprovades l'11-9-18, formulades per la Diputació pel funcionament de l'Institut d'Orientació Professional.

7-11-18.- La comissió mixta Municipi-Diputació presenta l'estatut de la Junta de Ciències a l'Ajuntament i és aprovat el 6-11-18.

7-11-18.- S'aprova el pla d'organització de l'ensenyament tècnic elemental. Com a conseqüència, es creen noves institucions de caràcter general i es reorganitzen les actuals escoles d'arts i oficis. El professorat existent havia d'adaptar-se al nou funcionament sense alterar cap nomenament.

12-12-18.- Reorganització del pla d'ensenyament per a adults. Les classes funcionaven a les escoles nacionals de nenes.

19-12-18.- Règim de semi-internat a l'Escola de Cecs.

26-12-18.- Es destinen 6 000 ptes. perquè professors de les escoles complementàries d'oficis visitin institucions similars. Ha de convocar-se un concurs previ per procedir a la tria d'aquests professors.

ANY 1919

2-1-19.- Es designen els regidors que han de formar part de la Junta Mixta de l'Institut d'Orientació Professional.

16-1-19.- El Sr. Emiliano Iglesias presenta una moció demanant un programa d'acció social per a les classes populars, que es concreta en:

- creació de la secció de política social dins l'oficina d'estadística municipal.

- Creació d'una borsa de treball.

- Creació d'una Universitat popular.

- Institució d'un fons de reserva per als alumnes de les escoles municipals d'oficis a fi que en acabar els estudis, disposin de medis per establir-se.

30-1-19.- La Comissió de Cultura encarrega al Museu Social la confecció d'un cens obrer de la ciutat perquè serveixi d'antecedent en els estudis que la Comissió realitza pel desenvolupament de l'ensenyament professional. S'hi destinen 7 000 ptes.

L'Assessoria Tècnica emprèn un estudi de l'organització escolar a Madrid i Bilbao.

12-2-19.- L'Ajuntament decideix enviar al govern les bases jurídiques que garanteixen els drets dels consumidors, elaborades pel Museu Social.

15-2-19.- La Comissió de Cultura fa redactar i editar un llibre en català sobre l'educació de la població escolar, perquè serveixi de text a les escoles municipals i de premi als alumnes de totes les escoles. També es permet posar exemplars a la venda. Es destinen 3 000 ptes. per a la seva realització i s'encarrega al pedagog Joan Palau Vera. Els regidors Giralt, Lluís Duran i Gambús hauran de supervisar el llibre, del qual es farà un tiratge de 10 000 exemplars.

Per la totalitat de l'empresa s'obre un crèdit de 14 000 ptes.

15-5-19.- S'aprova el projecte de jardins escolars i pla de distribució d'aquests. L'Assessoria Tècnica estudiarà el projecte definitiu d'habilitació de les places de la Virreina a Gràcia i d'Oscà a Sants. La seva realització ha de fer-se amb la consignació de 70 000 ptes.

22-5-19.- S'acorda que el Municipi es dirigeixi al Ministeri de Instrucció Pública per demanar que s'inclogui en el pressupost d'estat les despeses per material escolar de les escoles nacionals creades arran del desdoblament de l'any 1906, ja que la Real Ordre del 12-11-1906 així ho disposava.

5-6-19.- Es decideix prosseguir amb l'assaig de cura marítima de l'any anterior. Pressupost per a organització, vigilància i vestuari: 1 750 ptes; pels esmorzars : 1 800 ptes.

31-7-19.- Es paguen 4 000 ptes. a la Sociedad Baños i Sports marítims per les despeses que origina l'organització dels banys per a 500 escolars que fins el dia 30 d'agost han d'anar als seus establiments.

25-9-19.- S'acorda destinar 2 000 ptes. per a publicar un fulletí divulgador de l'obra dels banys de mar.

9-10-19.- Atenent a una petició de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, el Municipi intervé prop de la "Junta Local de Prisiones" perquè cedeixi el solar del carrer de Sant Pau, on hi havia construït l'edifici de la Galera, per habilitar-lo com a jardí escolar aprovat per l'Ajuntament.

20-11-19.- Atenent a la comunicació de la Junta de Museus i Belles Arts es relleva a la Comissió de Cultura d'organitzar les exposicions genrals d'Art segons l'acord del dia 27-12-17. Es transfereix aquesta funció a una Junta d'Exposicions d'Art que ha de funcionar segons les bases ja aprovades. La Comissió de Cultura designa a tres regidors per formar part d'aquesta Junta. Manuel Ainaud i Joaquim Folch en passen a formar part com a funcionaris tècnics.

4-12-19.- Reorganització de les classes d'adults: l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura ha de confeccionar una llista de les mestresses que facin classes d'adults. Aquelles professores que no tinguin gratificació de l'Estat, rebran 500 ptes. de gratificació de l'Ajuntament; però qui ja cobri de l'Estat només en rebrà la diferència. També es destinen 10 000 ptes. per a material.

ANY 1920

29-1-20.- Es subvenciona a Manuel de Montoliu perquè remeti informació relacionada amb les ciències de l'educació i amb l'ensenyament professional durant la seva estada a Alemanya.

11-2-20.- S'aproven 52 192'50 ptes. per realitzar els jardins d'infants de les places d'Oscà i de la Virreina, a càrrec del pressupost extraordinari de 1918. Es consignen també 2 000 ptes per a publicar un fulletó sobre els projectes.

29-2-20.- La Comissió de Cultura acorda erigir un monument a Angel Guimerà.

5-3-20.- Es destina una superfície de 3 995 mts². per a construir-hi el Teatre de la Ciutat, localitzada al solar que correspon a la Manzana 13, secció 2^a de la Gran Via-Layetana. Es destinen 66 000 ptes. pel premi del concurs d'avantprojectes del citat edifici i se n'aproven les bases del concurs.

25-3-20.- Francesc Folguera Grassi renuncia al càrrec de col.laborador en ensenyament tècnic de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura.

1-4-20.- Es concedeixen subvencions a entitats que sostinguin escoles de primer ensenyament.

22-4-20.- Es destinen 2.400, 2.500 i 1.188 ptes al mes per les cantines de les Escoles del Bosc, de Deficients, i la de Labors i Oficis de la Dona.

13-5-20.- Es destinen 7 000 ptes. Per a l'Institut d'Orientació Professional, a canvi que es faci càrrec d'elaborar el cens obrer de la ciutat, per poder reorganitzar els ensenyaments tècnics.

20-5-20.- Es destinen 200 000 ptes. per comprar un immoble destinat a Escola Complementària d'Oficis del districte VIII.

S'esmercen les 6 000 ptes. que consten en pressupost per organitzar els banys de mar a les platges de la Barceloneta.

24-6-20.- S'augmenta a 900 ptes anuals la quantitat que rebien els mestres nacionals per casa-habitació, que han d'abonar els ajuntaments a tots aquells mestres a qui no proporcionen vivenda.

S'estableix el pagament, seguint acords anteriors, de 400 ptes. anuals als mestres nacionals de secció, en concepte de residència i amb l'obligació d'ensenyar història de Catalunya a les seves graduades.

1-7-20.- Es destinen 2 000 ptes. Per al Patronat de l'Escola de Forja de Sitges, del qual ha de formar part l'Ajuntament de Barcelona junt amb el sitgetà.

S'especifica que els banys de mar que s'organitzen siguin per als alumnes pobres.

Emili Mira i Rosend Carrasco van a París, al Congrés Internacional de Fisiologia, en representació de l'Institut d'Orientació Professional i de l'Escola de Deficients.

5-8-20.- Joan Llongueras, director de l'Institut Català de Gimnàstica Rítmica, és pensionat per l'Ajuntament per assistir a Ginebra al curs Dalcroze.

5-8-20.- Es compra l'edifici on hi ha instal.lada l'escola Complementària d'Oficis del D. VIII per 176 000 ptes.

19-8-20.- La Comissió de Cultura proposa crear una residència d'estudiants a Barcelona. S'hi destinen 40 000 ptes. per habilitar el local.

Ramon Raventós Farrerons renuncia al càrrec de col.laborador tècnic de la secció de construccions escolars de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura.

16-9-20.- Nomenament de mestres i mestresses agregats per a les escoles municipals, nacionals i grups escolars, segons mèrit del previ concurs. La Comissió de Cultura ha de distribuir els mestres a les escoles municipals i la resta han d'ésser destinats per la Junta Municipal de la 1ª ensenyança entre les escoles nacionals amb matrícula superior a 80 alumnes.

30-9-20.- Emili Mira, professor de psiquiatria de l'Institut d'Orientació Professional, junt amb el director de l'entitat, Sr. Ruiz Castella, van a Ginebra, pensionats pel municipi, per donar unes xerrades a l'Institut Rousseau.

14-10-20.- Es destinen 10 000 ptes. per crear les biblioteques circulants a les escoles nacionals de Barcelona.

21-10-20.- S'acorda un sistema de premis per estímul dels alumnes de les escoles municipals complementàries d'oficis. S'hi destinen 20,000 ptes.

28-10-20.- Raimundo Vidal i Joan Alegre, són becats pel municipi per viatjar a Suïssa a estudiar institucions pedagògiques, com a guanyadors del premi Pelfort.

11-11-20.- Es posen a disposició del municipi les 25.000 ptes que consten en pressupost destinades a cantines escolars. Se n'aproven les bases de funcionament adjuntes (No consten a la Gasetta Municipal)

17-11-20.- S'aproven els plànols, plecs de condicions i pressupost d' 1.441.607'42 ptes. per a un nou Grup Escolar al Poble Nou (Carrer Castillejos, Wad Ras, Igualtat i Enna), i els d'un altre grup escolar a Gràcia (Carrer Travessera i Escorxador), amb pressupost de 1.058.183'97 ptes.

27-11-20.- S'aproven les bases del Patronat d'Ensenyament del Dret Marítim.

2-12-20.- Els regidors de la Comissió de Cultura proposen que es destini a impressió de mapes i a la construcció d'una escola del Mar, la quantitat de 141 686 ptes. que Pere Grau Maristany, comte de Lavern, ha tornat al municipi, com a tresorer que era de la Junta promotora d'una escola naval de comerç, organitzada el gener de 1905.

Subvenció municipal al músic Felip Pedrell.

Acord que estableix que continuïn funcionant les escoles d'adults en les escoles nacionals de nenes, amb les bases d'actuació que acompanyen al dictamen (no consta a la Gasetta Municipal). Les mestresses han de cobrar a l'any 500 ptes. de l'Ajuntament, i la diferència fins arribar a aquesta quantitat si ja cobren de l'Estat.

Es consignen 10.000 ptes. per a material d'aquestes escoles.

ANY 1921

20-1-21.- Adolf Florensa i Ferrer és nomenat col.laborador tècnic de la secció de construccions escolars de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura amb un sou de 3.900 ptes. any.

27-1-21.- Publicació de les bases per a la distribució de les biblioteques escolars.

Es destinen 25.000 ptes. per a organitzar l'ensenyament domèstic.

24-2-21.- Es destinen 2.000 ptes per imprimir un fulletó divulgador de l'obra pedagògica de les Escoles del Bosc.

10-3-21.- Es destinen 4.000 ptes. per a premis dels alumnes d'ensenyaments artístics de les Escoles Complementàries d'Oficis.

Manuel Carvi substitueix al Sr. Rafael Guerra del Río, com a membre de la Comissió de Cultura.

17-3-21.- Es destinen 15.000 ptes. per a concursos i festes esportives tal com ja constava en el pressupost vigent.

24-4-21.- La gratificació de 1.000 ptes. anuals per als mestres de secció de graduada, segons acords anteriors, es renova aquest any.

27-4-21.- Frederic Culi Verdaguer és subvencionat amb una pensió de 2 500 ptes. per viatjar a Bèlgica a fi de conèixer les organitzacions locals de cultura.

16-6-21.- Es destinen 2.500 ptes. per subvencionar l'Institut d'Orientació Professional en l'organització del Congrés Internacional de Psicotècnica, que es farà a Barcelona.

23-6-21.- Es destina la quantitat que consta en pressupost per organitzar els banys de mar per a alumnes pobres. Aquest any s'hi preveu la participació de 3.000 nens.

7-7-21.- Es destinen 1.000 ptes. per a subvenció anual de l'Unión Internationale des Villes" (Brusel·les).

14-7-21.- Es destinen 15.000 ptes. per organitzar un viatge d'una comissió del professorat de les escoles de Barcelona al Congrés de Protecció a La Infància a Brusel·les. S'obre un crèdit de 2 000 ptes. per adquirir llibres per a les institucions municipals de cultura.

28-7-21.- Es destinen 116.200 ptes per subvencionar centres de barri.

25-8-21.- S'obre concurs per a proveir de 2 mestres i 3 mestresses a l'Escola del Mar.

Nomenament de professors d'ensenyament literari per a les Escoles Complementàries d'Oficis (Oriol Martorell, Carles Riba, entre altres)

8-9-21.- S'acorda que només un nen de cada família podrà gaudir de matrícula gratuïta en les institucions municipals de cultura.

Es destinen 5.000 ptes per organitzar les colònies d'aprenentess.

Es destinen 2.000 ptes per viatges d'estudi dels professors de les institucions municipals de cultura.

8-9-21.- Es destinen 5.000 ptes. per organitzar cursos intensius a l'Escola de Labors i Oficis per a la Dona.

S'obre un crèdit de 13.000 ptes per a material i utillatge de l'ensenyament tèxtil a les escoles Complementàries d'Oficis.

22-9-21.- Es destinen 6.000 ptes. per a l'Institut d'Orientació Professional a fi que organitzi la 2ª Conferència Psicotècnica aplicada a l'orientació professional.

20-10-21.- Es destinen 25.000 ptes per completar l'ensenyament de mecànica i electricitat a les Escoles Complementàries d'Oficis.

27-10-21.- Com a conseqüència de no existir consignació en el pressupost vigent es suspnen les classes nocturnes per a analfabets que es donaven a les escoles de nenes fins aleshores.

ANY 1922

2-2-22.- S'obre concurs per comprar un edifici per instal·lar-hi l'escola complementària d'oficis del districte VIII.

S'adjudiquen 2.000 ptes. per publicar un llibre de divulgació dels llegats i donacions fets pels ciutadans.

S'accepta i agraeix els donatius del Sr. Toda per al Museu Arqueològic i Arxiu Històric.

16-2-22.- Es decideix adquirir la fàbrica Junaadella al carrer de la Riereta, per a instal·lar-hi l'escola Complementària d'oficis del Districte V.

2-3-22.- En compensació del treball extraordinari que realitzen els mestres de Patronat i dels ensenyaments especials que imparteixen, se'ls gratifica amb 3.000 ptes anuals.

16-3-22.- Es concedeixen 10.000 ptes per a premis dels alumnes que més sobresurtin en els seus estudis a les escoles Complementàries d'Oficis.

Es destinen 40.000 ptes per habilitar l'edifici de les escoles Domènec.

23-3-22.- Ignasi Iglesias i Pujades es nomenat col.laborador en la secció de publicacions pedagògiques i divulgació de l'obra culturals de l'Ajuntament de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura, amb un sou de 3.000 ptes anuals.

23-3-22.- Es transfereixen 15.000 ptes. que estaven destinades en el pressupost vigent a concursos i festes esportives, per a invertir-les en material escolar.

Es faculta a la Comissió de Cultura per nomenar mestres per a les Escoles del Bosc de Montjuic i del Guinardó, entre els que varen presentar-se a concurs pel Grup Escolar Baixeras. S'obre un crèdit de 2 000 ptes. per a publicar textos d'educació artística per a les escoles professionals.

30-3-22.- Es concedeix una indemnització anual de 6 000 ptes. a l'Assessor Tècnic de la Comissió de Cultura, per augment de les seves responsabilitats.

Es concedeixen 9 000 ptes per a l'Institut d'Orientació Professional.

Es concedeixen 2 500 ptes. per a organitzar cursets de divulgació a les escoles professionals de l'Ajuntament.

Nomenament, previ concurs, de 7 professors i professores de pàrvuls per a les noves escoles municipals amb un sou de 3 000 ptes.

20-4-22.- Se subvenciona amb 4 000 ptes l'Institut de Gimnàstica Rítmica, pel concurs Jacques Dalcroze.

S'acorda seguir concedint la gratificació de 1 000 ptes anuals als mestres de secció d'escoles graduades.

28-4-22.- Es reb un ofici del govern civil informant i aprovant els projectes d'edificis per a grups escolars.

5-5-22.- Dictamen de la Comissió de Cultura perquè es paguin les subvencions que figuren en el pressupost per a entitats.

15-8-22.- L'Ajuntament de Barcelona s'inscriu a la "Federation Internationale de l'Enseignement Ménager".

Subvenció de 1 000 ptes. a la revista francesa "Le Feu", per tal que publiqui un article de divulgació de l'obra cultural de l'Ajuntament de Barcelona.

Es destinen 2 000 ptes per que puguin assistir al Congrés d'Higiene Mental a París, membres dels laboratoris de les escoles Vilajoana.

8-6-22.- Es destinen 4 000 ptes. per a divulgació de l'obra cultural del municipi.

15-6-22.- Es destinen 2 000 ptes. per a subvenció de la "Union Internationale des Villes" a Brusel.les.

22-6-22.- Dictamen de la Comiss  de Cultura subvencionant amb 4 000 ptes, la participació de l'Ajuntament al "Congrés d'Educació Moral" que tindrà lloc a Ginebra.

30-6-22.- Es destinen 293 200 ptes. del pressupost extraordinari per a obres de reforma i ampliació de l'Escola Complementària d'Oficis del Districte VIII.

Es destinen 2 500 ptes per assistir al Congrés de Sordomud stica que se celebrar  a París.

6-7-22.- Es destinen 29 000 ptes. per organitzar els banys de mar per als alumnes pobres.

Es destinen 1 500 ptes. per delegar al Dr. Say  a la reunió de l'Associació Internacional contra la Tuberculosi.

13-7-22.- Es destinen 6.000 ptes. per organitzar una colònia escolar amb alumnes de les escoles professionals.

10-8-22.- Se subvenciona la publicació de les obres del músic Felip Pedrell.

26-10-22.- Nomenament de 12 mestres i 29 mestresses agregats, previ concurs.

28-12-22.- Es destinen 1.500 ptes. per la publicació del cens obrer de Barcelona.

Es destinen 2.000 ptes. per donar a conèixer l'obra de la colònia escolar de Vilamar.

ANY 1923

31-1-23.- Els regidors, Maynés, Nadal i Junyent sol·liciten que s'augmenti el nombre de regidors que formen part de les diferents comissions. La de cultura queda formada per quatre nous membres; els Srs. Tàsquets, Batlle, Degollada i Bremon. La de colònies escolars queda augmentada amb la col.laboració del Sr. Joaquim Mª de Nadal.

22-2-23.- Lluís Girona i Climent Maynés guanyen el concurs de projectes d'edificis per a Teatre de la Ciutat. Formaven part del jurat com a vocals tècnics els Srs. Fco. Nebot Torrens, Eusebi Bona Puig, Josep Goday i Casals, Antoni Darde.

Nomenament de professors de labors per als nous grups escolars, previ concurs, amb el sou de 2.446 ptes any.

22-3-23..- Seguint l'acord del 15-3-22, els mestres provinents del desdoblament d'escoles realitzat per l'Ajuntament, rebran directament del municipi el material escolar. Es destina la quantitat que consta en el pressupost vigent per a subvencionar centres de cultura que tinguin escoles primàries. (23.650 ptes).

Es destinen 2.500 ptes. per a cursets de divulgació a les escoles tècniques i professionals de l'Ajuntament.

5-4-23..- L'Ajuntament s'adhereix a l'homenatge a Baldori Reixac organitzat per les entitats pedagògiques catalanes.

10-5-23..- Es destinen 200 ptes. per ensenyament domèstic a les 17 escoles nocturnes d'adults.

17-5-23..- L'Ajuntament agraeix el llegat Casas Guarro.

Es decideix abonar les beques i premis que han d'otorgar-se als alumnes de les escoles complementàries d'oficis de conformitat amb les bases aprovades el 18-10-20.

5-7-23..- S'aprova l'adaptació del personal adscrit a la Comissió de Cultura.

Es destinen 33.000 ptes. per ampliar el servei de banys de mar als alumnes de les escoles comercials d'adults i professionals de la Dona, organitzant-se la instal·lació a les platges de Badalona.

2-8-23..- Es destinen 10.000 ptes. per organitzar el pla d'ensenyament musical a les escoles primàries que depenen de l'Ajuntament.

Es destinen 77.500 ptes. per banys de mar per a escolars pobres i colònies de cura marítima.

30-8-23.- Pressupost de 83.433'60 ptes. per anexionar un pavelló de pàrvuls a l'escola de nenes del carrer Cuyàs.

A proposta dels Srs. Nadal, Quirós, Clivella i Barbey s'organitza una festa ciutadana en honor de les colònies escolars pel dia 6-9-23.

LII.2.- LA PREOCUPACIÓ PER L'ESCOLA PRIMÀRIA PÚBLICA.

III.2.1.- SITUACIÓ ESCOLAR DE BARCELONA ABANS DE LA CREACIÓ DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

Barcelona augmentà de població progressivament, però des de la primera dècada de segle, aquest increment s'intensificà. Les causes són diverses, però la principal fou l'arribada de fortes onades immigratòries de la resta de la Península, atretes per les possibilitats de treball que oferia la indústria catalana i l'auge constructiu (Eixample, Reforma Interior, ferrocarril metropolità, futura Exposició, ...)

CENS GENERAL

<u>Anys</u>	<u>Habitants</u>
1900	535.000
1910	587.000
1920	710.000
1930	1.006.000

No hi hagué un creixement paral·lel del cens general amb el de la població infantil. Es probable que aquesta no augmentés fins anys després quan ja els immigrants s'haguessin establert.

A l'hora de determinar exactament quin era el cens escolar de la ciutat i la seva evolució ens trobem amb fortes limitacions: la manca d'estudis fa que calgui recórrer a fons disperses de l'època (1) i aquestes ens ofereixen dades no concordants degut sobretot a la

diferent interpretació de l'edat escolar (uns autors l'establien dels 6 als 12 anys i d'altres dels 4 als 14) i a la manca d'informació sobre l'escola privada.

Davant aquestes limitacions, ens hem fixat només en aquelles dades que ens semblen coherents, menyspreant aquelles que no coincideixen amb l'evolució general o tenen un caràcter merament puntual. Els resultats obtinguts han de valorar-se solament com una aproximació indicativa a la situació escolar de Barcelona.

CENS ESCOLAR

<u>Anys</u>	<u>14% Cens General (2)</u>	<u>Cens Escolar</u>	<u>Font</u>
1900	74.900		
1903		74.353	(a)
1910	82.180	83.920	(a)
1917		82.000	(c)
1920	99.400		
1922		100.000	(d)
1930	140.840		

DISTRIBUCIÓ DEL CENS ESCOLAR

<u>Any</u>	<u>Alumnat Escola Pública</u>		<u>Alumnat Escola Privada</u>		<u>Nens sense escola</u>
1900	13.337	(a)			
1906	11.620	(b)	25.312	(b)	13.981 (b)
1908	15.172	(a)	41.204	(a)	
1910	14.735	(a)	48.085	(a)	20.215 (b)
1917	16.326	(a)			
	14.600	(c)	48.000	(c)	20.000 (c)
1922	16.000	(d)			

Segons Alexandre Gali, el cens escolar era molt més elevat que els que ens diuen els estudis publicats, i per tant també era molt més alt el nombre de nens sense escola. Tot i això no s'estaven al carrer. Segons els seus càlculs els nens que oficialment consten sense escolaritzar anaven a escoles privades, que no declaraven, per excessiu alumnat real.

Com podem veure no hi ha cap concordància entre aquestes xifres i les establertes per a l'evolució del cens escolar. L'únic que és clar és l'estancament de l'alumnat oficial enfront el progressiu augment de l'alumnat de les privades i dels nens sense escola.

L'ESCOLA PRIVADA

Poc ens pot dir el nombre d'escoles privades, doncs mentre unes són gegantines (pensem en els grans edificis religiosos que encara subsisteixen), altres són petitíssims centres de barri.

<u>Any</u>	<u>Nombre d'escoles privades</u>	<u>Font</u>
1903	489	(a)
1908	505	(a)
1910	647	(a)
1921	563	(c)
1922	més de 600	(d)

D'aquestes escoles, les úniques que tenien edificis com cal eren les escoles religioses. La manca de renovació pedagògica era comuna a l'escola congregacionista i a la privada en general.

Les úniques que oferien una alternativa ideològica al sistema oficial -escoles catalanes, lerrouxistes, laiques- eren relativament nombroses però molt deficients quant a condicions materials (edificis i mestres), precarietat que compartien amb les tradicionals escoles parroquials. (Aquesta situació es ben manifesta en l'estudi que acompanyava al Pressupost de Cultura de 1908).

Alexandre Galí, en el seu estudi sobre les institucions culturals considera que l'any 1917, l'escola privada i la congregacionista cobrien per igual una quarta part de les necessitats escolars de la ciutat: un 27'8% dels infants anirien a escola congregacionista, i un 25'6% a la privada no religiosa. (3)

Aquesta proporció no concorda amb la que podem establir mitjançant la llista que publica la Comissió de Cultura l'any 1918, on pel nom dels centres podem classificar-los en els tipus següents:

Religioses	325 (parroquials i congregacionistes)
Centres	74
Privades	164

(4)

El predomini de l'escola religiosa no difereix massa del que podrien trobar qualsevol ciutat d'Espanya i és fruit, sobretot, de la política seguida des dels anys de la Restauració borbònica per l'Estat espanyol.

L'ESCOLA PÚBLICA

El nombre d'escoles públiques amb que comptava Barcelona -incloent-hi les municipals i "nacionals"- a començaments de segle era d'unes 90 (segons els Anuaris Estadístics).

L'any 1908, i per iniciativa de Giner de los Ríos, es desdoblaren totes les escoles unitàries, i es duplicà teòricament el nombre de mestres i el del possible alumnat. No se'n crearen més fins a les primeres realitzacions de la Comissió de Cultura, és a dir, des de 1908 fins 1917, no hi hagué cap canvi quantitatiu a l'escola pública barcelonina, que es mantingué en el nombre de 190 escoles oficials.

Aquest nombre tampoc ens pot ser massa significatiu, perquè hi han diferències entre les unitàries -encara que desdoblades- al càrrec d'un sol mestre, i les graduades, on cadascun dels graus pot allotjar tan alumnat com una unitària. En aquest sentit podem veure com de les 190 escoles, 10 eren graduades de tres graus, per tant el conjunt equivaldria a unes 250 escoles (5).

La Capacitat global es calculava en unes 17.874 places, que mai no arribaren a saturar-se, com pot veure's en el quadre següent :

<u>Any</u>	<u>Nombre d'alumnes Escola Pública</u>
1907	14.500
1908	15.172
1909	15.551
1910	15.235
1911	14.380
1912	14.512
1913	14.597
1914	15.080
1915	15.124
1916	15.940
1917	16.326

(6)

Per entendre millor l'abast de l'escola nacional a Barcelona, incluïm a l'Annex 3, la llista d'aquelles que funcionaven des de l'any 1917 fins al 1923.

Aquestes escoles estaven la majoria d'elles en pisos llogats per l'Ajuntament que també subministrava el material i pagava un suplement per casa-habitació als mestres en compensació per no acomplir la seva obligació de dotar-los de vivenda.

Abans de la creació de la Comissió de Cultura, només coneixem la construcció d'uns quants edificis escolars, de les acaballes del segle XIX i localitzats a:

- Ronda de Sant Pau, 38 (1869-75)
- C/ Bruch, 102 (1890-93) -adjunt a la tinença d'alaccladia del districte IV.
- Parc de la Ciutadella (1890-94)
- Parvulari al Parc de la Ciutadella, aprofitant unes oficines de l'Exposició del 88 (1890-94)
- Plaça Comas a Les Corts (1893).

Tots ells eren construccions eclèctiques que barrejaven la monumentalitat de les seves façanes amb un concepte tradicional de la distribució de l'espai interior amb aules unitàries.

Altres escoles es trobaven en cases de pisos arrendades globalment a l'ajuntament, fet que permetia una distribució més coherent de l'espai. Un exemple d'aquest tipus d'edifici pot ser l'escola situada a la barriada de Gràcia, en el carrer Congost nº 21, que fou considerada com un model d'escola pel Delegat Regi de Barcelona l'any 1911 (7)

Es un prototipus d'edifici dedesenvolupament en alçaria: a la planta baixa s'hi situen les aules de pàrvuls i la unitària de nens; al primer pis, la unitària de nenes; cadascuna d'elles amb els serveis sanitaris annexes, i els pisos superiors queden destinats a vivendes dels mestres. Les aules estaven distribuïdes pensant en un ensenyament magistral, passiu per part de l'alumnat i aprofitant al màxim l'espai disponible. Existia també un pati de jocs pels infants.

En totes aquestes escoles, municipals en quan a la dotació d'edificis i nacionals en quan a la gestió i nomenament dels mestres, els avenços pedagògics quedaven al marge, sobretot degut a les deficientes condicions en que devia exercir-se la docència, com queda manifest en la descripció que se'n fa a la Memòria que acompanyava el Pressupost de Cultura de 1908:

" b) ESTUDIO PEDAGÓGICO DE LA INSTITUCIÓN DE CULTURA POPULAR

No hay que esforzarse mucho en buscar argumentos que justifiquen la necesidad de una reforma escolar en Barcelona. La realidad los da hechos. Pueden divergir algo las opiniones respecto a los caracteres y a los trámites de esta reforma; pero todo el mundo coincide en apreciar la importancia, la necesidad y al urgencia de la reforma de nuestra primera enseñanza.

Las Escuelas públicas municipales están instaladas en locales cuyas deficiencias saltan a la vista. Ni uno solo ha sido construido adecuadamente para el fin a que hoy se le destina. Los más están instalados en pisos de casas particulares cuyas condiciones higiénicas y pedagógicas son a veces vergonzosas, a veces menos intolerables, nunca del todo buenas. Los extranjeros que nos visitan suelen preguntar dónde están nuestras escuelas públicas, extrañados de no haber visto ninguna construcción escolar como las que hay por todo el mundo, en una capital, por otra parte, en plena fiebre arquitectónica.

A los tristes locales de nuestras Escuelas acuden los niños, a vces en número tal respecto al de los maestros, que en muchos casos sería milagro que aquellos obtuvieran una enseñanza intensa y metódica y una atenta dirección personal.

Y no es todavía lo peor el número de alumnos que agobia con frecuencia a un solo profesor. Si aquéllos fueran todos próximamente de una misma edad y de un mismo grado de instrucción, aun podría tratar el maestro de ejercer sobre ellos un influjo directo y sistemático, a costa de un esfuerzo continuo, malgastado principalmente, no en la enseñanza, sino en el mero mantenimiento del orden y disciplina exterior, condiciones indispensables para ella.

Pero es lo peor del caso que en una misma clase, en la única clase de la inmensa mayoría de nuestras Escuelas públicas, se reúnen niños de muy varias edades y muy distinto desarrollo intelectual. Al lado de los pequeñitos que empiezan a deletrear hay adolescentes casi a punto de entrar en la vida social, para la que necesitan prepararse y adquirir un regular bagaje de conocimientos imprescindibles.

La clase así formada es una masa heterogénea a la que la mejor voluntad de un maestro, aun recurriendo al concurso de auxiliares, sólo puede dar un rudimento insuficiente de organización. Cada grupo va por su lado. No hay modo de interesarse por unos sin desatender a los otros, y es preciso recurrir, como un mal menor, al librito manual y al texto de memoria, viéndose el profesor obligado preferentemente a señalar y tomar lecciones y a encargar trabajos por escrito para que los alumnos empleen su tiempo en la escuela o en casa.

A esta mecanización, inevitable, aun con la mejor orientación y toda la buena voluntad por parte del maestro, es preciso añadir todavía, para la mayor parte de los alumnos, la dificultad de asimilarse las enseñanzas dadas por fuerza en un idioma -cuyo estudio y perfecto conocimiento les es ciertamente indispensable- pero que no

comprenden sino a medias y como cosa de libros, por no haberlo hablado desde las faldas de la madre ligándolo a cada una de las realidades vivas de su propia íntima conciencia.

Todo ese estado de cosas ha de entibiar necesariamente la más decidida vocación, el más generoso entusiasmo, que exista entre nuestros profesores -en cuya preparación e inspección, por lo demás, para nada interviene el Municipio. Los sueldos apenas llegan a lo que deberían ser para cubrir las necesidades de una vida de familia modesta. Lo cual hace inevitable el desdichado sistema de las retribuciones directamente entregadas al maestro, con lo que se le subordina a las caprichosas intromisiones de algunos padres y se pone el interés pedagógico en contradicción con el interés económico de que la clase esté atestada.

Las deficiencias de toda esta organización son tales que lleguen hasta impresionar el claro instinto del pueblo de Barcelona. De ahí proviene ese movimiento popular que está sembrando nuestra ciudad de escuelas libres de primera enseñanza. Apenas hay centro político que no quiera tener la suya, Pero, fundadas casi siempre por colectividades cuyos medios económicos y aun intelectuales están muy por debajo de su entusiasmo, no puede decirse, en general, que las escuelas particulares sean superiores a las públicas. Más cierto es lo contrario en muchos casos. Sin embargo, ese admirable movimiento, aunque no tan admirable por los resultados como por el impulso, debe apreciarse como un síntoma de la sed de cultura que siente nuestro pueblo y a la que, antes que otra cosa alguna, debe atenderse.

Y es natural que llegue intuitivamente a la masa la desconfianza de la presente organización escolar. Los resultados obtenidos

con el sistema actual saltan a la vista. Según el último censo de población de España (1900) hay en Barcelona, por 100 habitantes mayores de 7 años, 56'22 que saben leer y escribir, 1'23 que saben sólo leer, 42'14 que no saben leer ni escribir y 0'41 cuyo grado de instrucción se desconoce. De los varones, un 32'72 por 100 no sabe leer; es decir, que cerca de la mitad de nuestros conciudadanos o conciudadanas son analbabetos." (8)

La manca d'escolarització i la seva conseqüència l'analfabetisme, no podien ser resolts per la iniciativa privada i obligaven els nuclis rectors de la ciutat a la recerca de solucions.

La problemàtica escolar barcelonina no començà a definir-se amb un dels trets que la caracteritzaven -la manca crònica de locals dignes- fins l'increment poblacional que resultà de les onades immigratòries de 1888 (Primera Exposició) i 1905 (Exposició d'Indústries Elèctriques).

Els canvis de població feren urgents una adaptació del territori, i els canvis econòmics feren necessària una adaptació de la ciutat. En paral·lel amb el desvetllar del catalanisme, Barcelona anà afermant la seva potencial capitalitat i fou aquesta força -ahora econòmica i política- la que es traduí en nombroses reformes urbanes, que anaren acompanyades d'una creixent preocupació per la construcció d'edificis escolars dignes.

La Comissió de Reforma Interior de la ciutat (creada el 7-2-1905 i formada per regidors republicans i regionalistes) demanà el 28-2-1905 una subvenció a l'Estat, per a la construcció de 25 grups escolars, subvenció del tipus que preveia un recent decret del Ministeri

(26-9-1904). Els regidors que firmaven la proposta creien que "així com l'Ajuntament té l'obligació imprescindible de construir escoles també l'Estat té la de subvencionar dites construccions". (9) Resultat del dictamen i de la seva aprovació fou una exposició remesa al Ministeri on es raonava la necessitat d'aquesta subvenció (11-3-1905).

El Ministeri d'Instrucció Pública trigà un parell d'anys a estudiar-s'ho. El 4-9-1907 una comunicació ministerial advertia a l'Ajuntament de la resolució de concedir la subvenció demanada. Es donaven 3.313'8 ptes. l'any en curs i es prometia la consignació de 50.000 ptes. anuals amb càrrec als pressupostos del 1908 fins al 1913, fins arribar al total de 303.313'82 ptes. (10)

L'any 1908 i després d'insistir en el projecte els regidors regionalistes (proposta del 23-7-1908), es començaren les obres de tancament i cimentació del solar propietat de l'Ajuntament al carrer Wad-Ras, on s'hi situaria una escola. Al cap de poc temps, es començaren obres de la mateixa mena a un altre solar municipal a Sants.

Ignorem perquè no varen fer-se aquests edificis. El fet és que un posterior dictamen de la mateixa Comissió de Reforma, Tresoreria i Obres Extraordinàries, el 28-12-1909, demanava la suspensió de tots els projectes referents a escoles, per poder acomodar-los a les reformes urabanes que s'estaven empenent (reforma interior i enllaços amb els municipis agregats). I així acabava definitivament el pla aprovat el 23-2-1905.

Una posterior instància de l'Ajuntament al Ministeri d'Instrucció Pública sol·licitava la suspensió de la subvenció concedida, fins a l'elaboració d'un nou pla. La resposta fou contundent. Segons la co-

municació del dia 8-3-1911, Barcelona es quedava sense ajut estatal per haver deixat passar un any sense fer cap obra. (117)

Aquesta manca de diàleg entre el Minsiteri i el Municipi existirà al llarg dels anys. Però a mesura que creixia la potencialitat política del Consistori barceloní, les propostes per a resoldre els problemes de la ciutat tenien un caire cada vegada més autonòmic

III.2.2.- LES CAMPANYES CIUTADANES.

El problema de l'edcolantització dels infants de la ciutat era sentit no sols pels organismes públics sinó per altres entitats cíviques. Sovint el que feia l'Ajuntament només era el ressò de les aspiracions ciutadanes que s'havien manifestat abans, a través de les entitats o de la premsa.

A l'any 1915 ressaltaren dues iniciatives: l'informe sobre edificis escolars, realitzat pel Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació; i la constitució en el si de la Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció d'una Junta composta per diversos mestres (Srs. Asensio, Baldó de Torres, Serrano de Xandri, Sensat i Feliu) i que comptava també amb una comissió tècnica formada per metges (Guerra, Coll i Bofill), arquitectes (Nebot i Catà), un economista (Girona) i dos mestres (Asensio i Baldó). Hi participaven amb el seu ajut les següents entitats: Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Ateneu Barceloní, Foment del Treball Nacional, "Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País", Cambra Industrial i Cambra de Navegació. (12)

Un fruit dels treballs d'aquesta comissió tècnica fou un projecte de realització de 60 edificis escolars, del que en desconeixem els detalls. Només sabem que va rebre la promesa d'ajut de diverses entitats econòmiques. (13)

L'any 1916 recull un febrera activitat ciutadana hàbilment dirigida per Manuel Ainaud. Aquest, des de la directiva de l'Ateneu Enciclopèdic Popular emprengué el mes de febrer una campanya de sensibilització a través de nombroses xerrades, que la premsa acollí amb gloriosos articles, reflex de l'estat d'opinió general. (14)

El mes de febrer de 1916 i al local social de l'entitat (Carrer del Carme, 30) s'inaugurà la campanya per aconseguir edificis bells i higiènics per a escoles públiques. Ainaud parlà als assistents, entre els quals hi havia el rector de la universitat Sr. Carulla, la inspecció oficial, Dimas Fernández i Leonor Serrano, Xandri i Soler i Bofill i Matas com a representant de l'Ajuntament, de la necessitat de posar remei al problema de les deficientes condicions de l'escola pública barcelonina "Per humanitat, si és que volem salvar la raça" (15). Per il·lustrar les seves paraules començà una sèrie de diapositives on es destacava la diferència entre els nefasts locals escolars de la ciutat i els de les ciutats europees i nord-americanes.

En acabar de parlar Ainaud, intervingueren les personalitats assistents, que varen prometre la col·laboració de les entitats i estaments que representaven (16).

La intervenció del rector. Dr. Carulla, fou similar a la seva aportació a la Setmana Municipal del 1917, sobre el tema dels Edificis Escolars, considerant que "la instrucció ha de ser obligatòria... que calen edificis espaiosos, atractius... Per a fer-los no s'ha d'es-

Perar tot de l'Estat: fins potser els pobles es beneficiarien prescindint de la subvenció del govern i acollint-se a la Junta d'Edificis Escolars autonòmica creada per ell..." Explicà que, a semblança d'allò que feia la Mancomunitat amb la Caixa de Crèdit Comunal, s'havien creat unes Obligacions Escolars, com una secció de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i Estalvi, el producte de les quals es facilitaria als ajuntaments per a la construcció d'escoles, mitjançant una quota anual de devolució del capital" (17).

La campanya prosseguí amb noves conferències de Manuel Ainaud (18) i d'altres socis de l'Ateneu (19) i comptà amb l'adhesió d'altres entitats com l'Acadèmia de Belles Arts, presidida per Pere Grau Maristany, comte de Lavern, antic delegat regi de primer ensenyament de Barcelona.

Més tard (mes de mai-juny) la Comissió de Cultura incitava als ciutadans a que es manifestessin entorn al problema escolar de la ciutat, rebent àmplia resposta.

La Societat Barcelonina d'Amics de l'Instrucció respongué amb un estudi econòmic que demostrava que amb un emprèstic sobre solars i edificis municipals, l'ajut dels llegats i donacions i una subvenció estatal seria factible la construcció d'edificis per part de l'Ajuntament (20). A començaments de l'any 1917, l'entitat promogué una campanya en pro dels edificis escolars, amb un cicle de conferències que es donaven al Foment del Treball Nacional (21).

L'Associació Protectora Ensenyança Catalana es considerà totalment solidària de la campanya municipal, desitjant que "els milloraments materials de l'escola barcelonina siguin completats per una esplendent i franca catalanitat" (22)

Aquests anhels no foren decebuts. Arran de la col·locació de la primera pedra del GE. Baixeras, l'Associació Protectora Ensenyança Catalana no dubtà de felicitar l'Ajuntament:

"L'Associació Protectora Ensenyança Catalana creu avinent felicitar l'Ajuntament de Barcelona per l'encert i esperit catalanesc amb que ha inaugurat els treballs corresponents, expresant-li el desig que els seus grups escolars sien nombrosos i s'identifiquin amb tots llurs aspectes amb l'esperit del nostre poble". (23)

Els elogis es repetiran més tard, no sols entorn a les construccions escolars, sinó, en general referits a la tasca de la Comissió de Cultura (24).

Les associacions artístiques convocades pel Foment de les Arts Decoratives donaren també el seu vist i plau als projectes de la Comissió de Cultura i s'oferiren per a col·laborar "ornant amb elements de bellesa les escoles barcelonines" (25). Signaren la resposta a la Comissió de Cultura les entitats següents: Foment de les Arts Decoratives, Ateneu Enciclopèdic Popular, "Arts", "Círculo Artístico", "Associació Artística d'Escultors-Decoradors", "Institut Català de les Arts del Llibre", "Asociación de Arquitectos de Cataluña" (26).

També recolzaren la campanya aquestes entitats de caire popular i obrer: Cooperativa "La Flor de Mayo", Centre de Unión Republicana del Districte VII, "Ateneo Obrero de San Andrés del Palomar", "Sindicato de Albañiles "La Unión", Centro Liberal Instructivo del Distrito VII, Ateneu Obrer Català de Sant Martí, "Unión de Cerrajeros en Obras de Barcelona", "Sociedad de Obreros Pintores", "Associació Protectora Ensenyança Catalana, Centre Autonomista Dependents Comerç i Indústria, "Ateneo Sindicalista", "Sociedad de Aserradores Mecánicos", Cen-

tre Excursionista Montseny, "Comité Municipal Republicano Federalista de Barcelona", "Juventud Reformista",

Sorprenentment, els mestres nacionals -que en la seva Assemblée Nacional, celebrada el mes de maig a Madrid, havien demanat com a primera conclusió la necessitat de construcció d'edificis escolars-, no repongueren públicament a la crida de la Comissió de Cultura. A les planes en català de "El Clamor del Magisterio", només trobem reproduït algun article sobre el tema en general (28), i un article dedicat al GE. Baixeras (29), on s'alaba la tasca empresa per la Comissió de Cultura.

Manuel Ainaud publicà a la "Veu de Catalunya", diari que inseria en més d'una ocasió articles sobre la problemàtica de les construccions escolars (30), la seva resposta personal a la crida de la Comissió de Cultura. (31).

Ainaud exposà abastament en aquest article, l'evolució de l'escola pública arreu d'Europa, per arribar a la consideració que:

"venturosament per a Barcelona, anem a emprendre la construcció d'edificis escolars en uns moments en que la complexitat de l'escola popular ha estat detingudament analitzada i la finalitat a complir de la qual ha estat gairebé del tot definida. Sabem que la missió de l'escola moderna tendeix a donar a les multituds aquella educació necessària per a esdevenir una col·lectivitat conscient, impulsada per un mateix pensament i col·laborant en una mateixa empresa". (32)

Però per l'Ainaud els nous edificis no sols havien de resoldre un problema físic i higiènic, sinó que sobretot havien d'esdevenir ins-

truments eficaços pel redreçament espiritual del poble:

"Hem d'anar cercant tots els mitjans possibles per a formar l'ànima del nostre poble si volem tenir un art propi, plasmació del seu caràcter, i a aquesta finalitat poden contribuir-hi els bastiments escolars que tracta d'erigir la ciutat...

Les futures escoles de Barcelona contribuiran a que els catalans ens puguem retrobar l'ànima, i mentre esperem aquests venturosos dies, procurem posar-hi, en els edificis que ara anem a bastir, els gèrmens del que seran en l'avenir aquestes institucions. Tinguem cura de que al projectar-les, no solament calculin els tècnics el cost de l'edificació i el terreny on ha d'emplaçar-se. Procurem que un alè d'inspiració col·lectiva aixequi l'ànima del nostre poble i que aquesta inspiració els hi serveixi d'estètica...

Davant de l'edifici civil bastit per a complir amb el mandat d'una llei, hem de posar-hi l'edifici nascut per la fe en els nostres destins, i per l'amor als infants qui han de complir-los. Davant l'edifici sense ànima de les democràcies ... volem posar-hi l'edifici ideat i bastit com si fos per conrear l'ànima d'un príncep, perquè nostres democràcies també han de regnar conscientment en aquest poble...

El nostre (edifici) serà ornat amb totes les bel·leses posades amb emoció pels qui volen lliberar les classes populars de Barcelona que han viscut sense sol ni aire en carrers humids i sense cap claror tampoc en els tenebres del seu esperit. Davant l'edifici bastit amb mitja contribució econòmica de l'Estat, i tota la sensació de basarda que produeixen les formes nascudes amb ausència d'ideals, oposem-hi l'escola on cada forma hagi estat creada per nobles aspiracions dels qui l'han ajudat a bastir-la, oposem-hi una escola

bella, artistes de Catalunya..., l'escola bella d'on nostres infants sortiran preparats per les més altes empreses culturals, l'escola bella que contribueixi a asserenar l'ànima de les nostres multituds, fent-les-hi entreveure com un cel, en aquests terra". (33)

Encara que l'Ainaud no combregués amb l'ideari regionalista, en aquests article hi han exposats conceptes idèntics als que expressaran homes com Jaume Bofill i Matas i Nicolau d'Olwer. No cal oblidar el nexa entre la tasca de reconstrucció nacional i la transformació estètico-ideològica desitjada pels "glorificadors noucentistes".

El refinament que l'Ainaud demanava pels futurs grups escolars de la ciutat s'aconseguí amb els projectes de'n Josep Goday, jove arquitecte col.laborador de'n Puig i Cadafalch, i afecte a la Lliga Regionalista, que entrà a formar part de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura junt amb Ainaud.

El suport de la ciutat serví a la Comissió de Cultura per enfortir-se en els seus projectes. L'any 1917, i quan Manuel Ainaud ja formava part dels col.laboradors tècnics de la Comissió, es presenta un Pla General de Distribució d'Edificis Escolars, que serà el canyamàs on aniran inserint-se els futurs grups escolars de la ciutat.

III.2.3.- LLEGATS I DONACIONS.

Les deficientes condicions en que es trobava l'escola pública a Barcelona i les dificultats econòmiques de l'Ajuntament per fer realitat la responsabilitat que li conferia la Llei Moyano, quant a la instal.lació i conservació de locals, varen motivar la intervenció

de ciutadans que, a través de llurs deixes, i moguts per afanys culturalistes o paternalistes, volien contribuir a pal·liar els dèficits existents i rebien a canvi el reconeixement col·lectiu de la seva aportació cívica.

Els llegats i donacions denoten de forma molt simptomàtica les contradiccions entre uns municipis responsabilitzats legalment de gran part del pressupost escolar i la seva impossibilitat econòmica per dur-ho a terme. Fou palès també, l'esperit de cooperació en l'obra de ~~ressorgiment~~ ressorgiment cultural del país. Es ben característec de l'època l'aportació d'aquests homes i dones, alguns d'origen humil, que volgueren contribuir i accelerar el procés que havia de transformar el seu poble en un "poble de cultura". La intervenció de la "generositat privada" ajudà a imprimir caràcter d'urgència a la construcció de grups escolars que deslliuressin al consistori d'uns pagaments poc rendables en concepte de lloguers i oferissin alternatives dignes als vells i inacceptables locals escolars. La manca d'ajut de l'Estat i l'esperit patriòtic amb que foren fetes les deixes, contribuïren a animar l'impls d'autonomia amb que s'estava portant a terme la tasca de la Comissió de Cultura.

Un cop construïts alguns dels grups escolars o iniciades les obres de molts altres, es va accentuar també aquesta necessitat d'aconseguir un règim especial i autònom de gestió per a tots ells, ja que era nul·la la intervenció de l'estat en el seu finançament. El resultat d'això fou la concessió del Patronat Escolar, l'any 1922.

Exposarem en ordre cronològic tots els llegats i donacions que rebé l'Ajuntament fins l'any 1923.

Llegat Francesc Grau i Torras

Donà 3 cases de la Barceloneta per escoles primàries i estatge dels mestres (C/ Sant Ramon 26,28,30 i Sta. Madrona 25,27,29), a canvi que l'Ajuntament li concedís una pensió vitalícia de 200 ptes. mensuals.

El llegat fou acceptat el 27-12-1859, i es formalitzà la cessió davant notari el 3-2-1860. El donant morí el 17-3-1964 i tot seguit s'hi establiren escoles que continuaren funcionant fins el 1922.

Llegat Francesca Maria de Vilarasau

Llegà a l'escola de Cecs i Sor-muts 2.500 ptes., la meitat per a material i l'altra part per a premis. El 26-3-1872, L'Ajuntament feu constar en acta el seu agraïment i acordà posar-li una làpida a les escoles. Quan aquestes es traslladaren a Vilajoana es posà el seu nom a un dels pavellons.

Llegat Jaume Drument

En el seu testament el donant destinà 200 ptes per a l'Escola de Cecs i Sord-muts i fou comunicat a l'Ajuntament el 28-3-1876. Aquesta quantitat es destinà a la compra d'un piano.

Llegat Francesc Martorell Peña

Pel seu testament de 27-11-1876, deixà a la ciutat les seves col·leccions d'Arqueologia i Història Natural, els seus llibres i 125 000 ptes. per a la seva conservació, creació d'un Museu i Biblioteca i fundació d'un premi de 20 000 ptes. cada 5 anys, el dia de Sant Jor-

di, a la millor obra d'Arqueologia espanyola. El sobrant de la renda, un cop otorgat el premi, devia destinar-se a l'ampliació de la col.lecció llegada.

El donant morí el 27-11-1876. L'Ajuntament construí el Museu Martorell al Parc de la Ciutadella, segons projecte de Josep Fontseré i Mestres. Sota l'alcaldia de Rius i Taulet fou inaugurat el 21-11-1892. L'any 1891 es traslladaren les col.leccions a la planta baixa del Palau de Belles Arts i més tard s'instal.laren al Palau Reial de la Ciutadella (Museu Arqueològic).

Llegat Angel Baixeras Roig

El donant era l'arquitecte autor del projecte de Reforma Interior de la ciutat. Morí el 6-11-1892. Instituí un llegat de 500.000 ptes. per a la construcció d'una escola pública municipal, i recomanà que es tinguessin com a model les escoles de Bilbao. En cas que sobresin diners, deurién incloure's en un fons completat per l'Ajuntament o un altre donant per a un fi semblant.

Després d'apropvar-se el Pla General de Distribució d'Edificis Escolars de 1917, les comissions de Reforma i Cultura presentaren un dictamen al consistori, per a l'aprovació del projecte de l'edifici escolar que devia situar-se a un solar de la zona de la Reforma. Aprobant el dictamen s'iniciaren les obres de construcció del Grup Escolar Baixeras a la Via Laietana.

Llegat ~~Rafel~~ Arús Arderiu

El donant feu testament el 12-12-1887 i morí el 22-8-1891.

Nomenà administradors i hereus a Valentí Almirall i Antoni Farnés perquè disposessin dels seus béns en la forma que estimessin millor

per a complir la voluntat que els havia manifestat de paraula. Aquests varen organitzar una biblioteca a la casa que formava part de l'herència al Passeig de Sant Joan 152, amb el nom de "Biblioteca Pública Arús", per a traspassar-la a la ciutat.

La Comissió de Governació el 27-11-1897 aprovà un dictamen acceptant la biblioteca, que constava de 24.000 volums, i cedí exemplars de les obres de l'Arxiu Municipal.

La cessió comportava també una renda anual i tota l'obra literària de Rossend Arús. Altres condicions de la cessió eren que la biblioteca fos propietat perpètua del poble de Barcelona i que fos regida per una Junta, composta per l'alcalde, regidors i representants de les entitats ciutadanes.

Els anys 1899 i 1904 s'eliminaren bastants llibres de catàleg per "la seva vulgaritat i caràcter pornogràfic". A l'any 1905 hi havien 30.000 volums.

Llegat Adela Domenech Serra

Per escriptura 17-1-1899 deixà un edifici al c/ Sant Pere Màrtir (Gràcia) per a tres escoles. L'Ajuntament prengué possessió de l'edifici el 17-7-1901 i hi establí tres escoles públiques. La Sra. Domenech pagà les obres d'adaptació a canvi d'una pensió anual de l'Ajuntament de 2.936'50 ptes.

A la seva mort, el 26-1-1916 deixà un llegat de 397.000 ptes. al Patronat que havia de regir les escoles. Es milloraren les condicions de l'edifici amb un import de 40.000 ptes. i començaren a funcionar de nou el 1-10-1919, seguint el pla de conjunt que elaborà l'Assessoria Tècnica.

Llegat Valentí Almirall Llazer

A la seva mort, 20-6-1904, deixà una casa per a fins d'ensenyament al C/ Ciutat 4, amb la condició que no fos utilitzada fins als sis mesos de la mort de la seva dona. L'Ajuntament acceptà la donació el 28-6-1904 i decidí anomenar a les institucions "Escoles Almirall".

Llegat Ferran Alsina Parellada

Al seu testament de 17-9-1906 llegava a la ciutat una col·lecció d'aparells científics i la casa on eren instal·lats. Morí el 3-2-1908. El seu hereu, Josep Zulueta Gomis va fer juntament amb el consistori les bases de funcionament de la institució, aprovades el 20-12-1908. Com a conseqüència es formà un Patronat format per: Josep Zulueta, J. Rogent Pedrosa i Santiago Valentí i Camp. S'establí també un fons per a la premis.

Llegat Pere Vila

Père Vila i Codina, l'indià enriquit a Amèrica, moria el 26 de juliol de 1916 (el testament fou fet el 12-4-1912) i deixava 500 000 pesos a Cervera, 500 000 a Lleida, 1 000 000 a Barcelona, la mateixa quantitat a Espanya i tota la resta a l'Argentina, per a l'educació dels humils.

L'Ajuntament acceptà el llegat el 23-11-1916, però no el rebé fins el desembre de l'any 1920, ja que la Diputació reclamà també el seu dret.

La proposta de la Comissió de Cultura, aprovada pel Consistori el 31-12-1919, fou que es construís un grup escolar al Saló de Sant Joan.

Llegat Lluïsa Cura Parriols

El 19-7-1909 establia en el seu testament un llegat per a institucions benèfiques i escoles. A l'Ajuntament li correspongué la quantitat de 192.981'39. La Sr. Cura morí l'any 1916, i el 22-11-1917, l'Ajuntament acceptava el llegat per a construir el grup escolar "Milà i Fontanals i Lluïsa Cura".

Llegat Josep Pelfort Mancio

El donant fou un regidor de Barcelona que morí el 19-8-1912. Llegà les rendes de la casa de la Ronda Sant Anton 92 per a instituir el premi Pelfort, consistent en un concurs públic per a subvencionar a dos alumnes de la Normal que realitzarien estudis a l'estranger durant un any, i en un premi al millor treball sobre ciències mecàniques o físico-químiques.

L'Ajuntament el 26-6-1918 es feu càrrec d'aquestes convocatòries. El primer Premi Pelfort es convocà l'any 1919. Els alumnes Raimon Vidal Coll i Joan Alegre Vilarroya foren designats per anar a Ginebra a estudiar l'organització i funcionament de l'ensenyament primari d'aquell país i a seguir els cursos de la institució Rousseau.

El 2º premi es convocà l'any 1922.

Llegat Pompeu Gener Babot

Escriptor que morí el 15-11-1920. Pocs mesos abans havia dirigit una carta a l'alcalde demanant-li que, pel fet de no tenir família, disposés del seu cos i dels seus béns. En morir, l'Ajuntament es féu càrrec de les cerimònies funeràries i dels seus béns, que passaren a l'Arxiu Històric o als Museus Municipals.

Llegat Guarro

El regidor de la Comissió de Cultura, Lluís Guarro, féu saber a aquesta el 23-3-1921 que oferia la casa propietat de Camila Casas Jover, vídua Guarro, per a instituir-hi una escola.

L'Assessoria Tècnica informà el 23-5-1921 sobre l institució que podia establir-s'hi: escola diurna per a noies per tal de fer-les unes bones mestresses, i nocturna per a noies treballadores.

La condició del llegat que les escoles fossin catalanes retardà la seva inauguració fins que s'acabà la Dictadura de Primo de Rivera.

Llegat Agustí Massana Fajol

El seu testament de 3-12-1919 entrà en vigor a la seva mort el 17-8-1921. Deixà a la ciutat: 50.000 ptes. en obligacions perquè amb els interessos s'anessin adquirint llibres; 200.000 ptes. en obligacions per a instituir un premi que hauria d'adjudicar-se cada 4 anys sobre el tema "Etimologia o Iconografia de Catalunya"; 500.000 en obligacions per a crear una escola de Belles Arts aplicades a la Indústria i Arts Sumptuàries.

Per a l'administració del llegat fou creat un Patronat, que instituï:

- Biblioteca d'Iconografia i Arts Sumptuàries
- Premi Massana
- Escola de Belles Arts Industrials i Sumptuàries.

Llegat Joan Brugada i Bacarissas

Regidor de l'Ajuntament en el bienni 1900-1902. Morí el 4-2-1908 i llegà diverses cases per a escoles i altres obres socials; els seus parents n'eren usufructuàris.

La Comissió de Cultura en sessió 25-12-1921 encarregà a l'Assessoria Tècnica informes sobre la situació de l'assumpte.

Llegat Josep Pardo Perarriera

A la sessió municipal de 13-13-1922, s'informà del seu llegat al Municipi.

Llegat Rosa Mitjavila Majordom

A l'any 1923 deixà un llegat per a les Escoles de Sord-muts.

Llegat Lluís Antúnez

Ex-governador de Barcelona que morí el 5-12-1915 i deixà una renda anual de 45 000 ptes. per a fins culturals.

Aquesta donació provocà una polèmica al diari "La Publicitat", tribuna des de la qual diversos personatges de la vida escolar barcelonina donaren la seva opinió sobre la finalitat que devia donar-se al llegat. El contingut de la polèmica va més enllà de les simples propostes i indica com eren rebudes les deixes per part de diversos estaments d'ensenyants. Aquesta visió contrasta amb l'ènfasi propagandístic amb que eren comentats els llegats des dels diaris.

Blanca Martín, directora de l'escola graduada del carrer Conde del Asalto, proposà que es destinés part del llegat a finançar la carrera de mestre a noies sense mitjans econòmics.

Leopoldo Casero Sánchez, director de l'escola graduada del Districte I, opinà que les donacions no havien de suplir l'abandó de l'Administració. Amb la deixa es podia construir un edifici de nova planta, per escola graduada de nens i nenes, d'acord amb la moderna pedagogia i amb un gran rètol a l'entrada "Institución Antúnez", per estímul d'altres iniciatives.

Dimas Fernández, Inspector-Jefe de Primer ensenyament a la província, proposà la creació d'un "Instituto Cultural Antúnez", amb orientacions progressives, que cobrés des de l'ensenyament maternal fins al d'adults.

Leonor Serrano de Xandri, Inspectora de Primer Ensenyament a la província, donà la seva opinió sobre el llegat i incidí en l'exposició crítica de la situació escolar barcelonina:

"... El legado debe dedicarse a instrucción primaria. La Universidad, las Normales, los Institutos... estarán mal dotados de local y material, no habrá lo suficiente pero hay algo. Además el alumnado no está todos los días en estos centros, está ya físicamente formado y suele tener mediana posición social.

La escuela popular, la del pueblo pobre, la de locales míseros, la de niños que permanecen seis horas diarias en un periodo de vida, todo de formación y preparación a la futura resistencia física, que dará la norma de su producción social, esa escuela popular tiene en Barcelona los locales más míseros, más antihigiénicos que en ninguna de las villas de la provincia. Precisamente ellas suelen tener, por no existir más que esa sola atención o por legados de ricos hijos del pueblo regresados de América, buenos edificios escolares, cuando no lindos palacetes...

Barcelona los tiene detestables. Gasta por ellos más de 400 000 ptas... no tiene nunca mayoría en el Ayuntamiento dispuesta a afrontar resueltamente este problema... Con sólo un empréstito de 7 millones, contando la subvención obligada del Estado, y amortizado con las anualidades de los alquileres, tendría 40 grupos escolares para 20 000 alumnos...

El legado debe ir íntegro a edificios escolares. Las 45 000 que deja... deben agregarse a las 400 000 de edificios escolares por cubrir el empréstito.

La Exposición de Industrias Eléctricas traerá consigo congresos y congresistas, españoles y extranjeros. La ciudad más rica, más adelantada y democrática de España tendrá otra vez que esconderse avergonzada o sonreír irónica, cuando de le pregunte por sus templos de cultura popular, por sus escuelas primarias?". (34)

Els llegats cedits per particulars per a obra de cultura foren nombrosos, però no pas massa rics com per pretendre resoladre el finançament dels nous edificis només amb l'ajut de la generositat ciutadana. Però sí que contribuïren a donar la impressió que els barcelonins, cansats de la ineficàcia estatal, no regatejaven esforços a l'hora d'ajudar les corporacions públiques, seves, ja que eren representatives. La funció del llegat fou més d'ambientar un suport ciutadà a l'obra del municipi que de contribuir eficaçment el finançament de les noves construccions.

En aquest sentit, si més no, la nostra opinió concideix amb la de A. Gali:

"Ainaud aprofitava els llogats per iniciar una campanya que cristalitzava en les consignacions municipals que eren superiors al propi llogat...

Coincidia aquell moment amb un canvi de rumb amb les finances municipals considerablement millorades per la nova legislació que en transformava les bases, substituint l'odiat i difícil impost de consums per altres formes de tributació més sanejades com l'impost d'inquilinat, la plusvalua, etc. El cap de les finances municipals era l'homòleg de Manuel Ainaud que cal tenir present en quan tot el joc econòmic de la construcció escolar". (35)

III.2.4.- L'OBRA DE LA COMISSIÓ DE CULTURA RELATIVA A EDIFICACIÓ ESCOLAR.

Moltes de les deficiències de l'escola pública barcelonina partien de la manca de locals dignes; n'és una demostració l'atenció que es donava a la construcció d'edificis escolars de nova planta, en qualsevol memòria que s'elaborava sobre el millorament de l'escola des del Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908 fins al Pla General de l'any 1917.

Els ròncs locals de l'escola pública eren considerats com un formidable obstacle per a la dignificació de l'ensenyament i per a la seva difusió ja que en realitat l'aspecte exterior dels edificis només servia de contraestímul als pares que preferien dur els seus infants a l'escola confessional.

L'equiparació dels estatges públics amb els privats, era el primer pas efectiu per restar parròquia a les congregacions que havien construït els seus superbs palaus educacionals al contrapàs de les lluites anticlericals de començaments i finals de segle, com suggeria aquest article de "El Poble Català":

"... ve en primer terme el fet... de que l'ensenyament estigui en tots els seus graus acaparat per les ordres religioses, amb les seves orientacions tendencioses.

Aquest acaparament... en certa part pot ser degut a una superioritat més o menys discutible dels mètodes d'ensenyament..., però, se sosté, principalment per aquesta superba, luxosa i còmode instal·lació de les seves escoles.

Igualar aquesta positiva millora de les escoles del clero per les de l'Ajuntament seria el mitjà més segur per a restar a aquelles gran part de la seva influència, aminorant, ... considerablement els efectes socials d'ella, i dels que d'ella se'n deriven i seria retornar... a l'Ajuntament el prestigi i la confiança que avui no li tenen els pares de família, que abandonen a les seves escoles l'educació dels seus fills, no per convicció ni de bon grat, sinó junyint-se a les avantatges econòmiques que els hi ofereix". (36)

Els nous edificis eren pensats doncs, no sols per resoldre el problema escolar quantitativament, sinó sobretot com a símbols de l'ideal d'escola primària pública que hom desitjava.

Un cop creada la Comissió de Cultura, es produïren dues iniciatives de caire individual encaminades a la construcció de nous edificis escolars, l'estudi Vega i March, i la moció Vila Marieges, les quals val la pena comentar encara que no tingueren massa ressonància posterior.

Estudi Vega i March

Després d'analitzar la situació i fer-se càrrec de les necessitats, el radical Manuel Vega i March repassa ràpidament les iniciatives anteriors del municipi. El fracàs de totes elles, segons l'autor de l'estudi, calia atribuir-lo a "la falta de relació amb la potencialitat econòmica de l'Ajuntament ... i la falta d'obediència a un pla orgànic"(37).

Vega i March pretengué subsanar aquests dos defectes en el seu estudi, on preveia la creació de 37 grups escolars en el termini de 10

anys, capaços per a 20.500 alumnes, el finançament dels quals havia de resoldre's mitjançant els remanents dels pressuposts anteriors destinats a edificis escolars i no despesos encara, el llegat del Sr. Baixeras, una subvenció estatal i l'estalvi de les quantitats que anualment s'esmercaven en lloguers de pisos per a escoles.

La distribució dels nous grups segons les necessitats de cada barri es preveia així:

- Districte I - 3 escoles
- " II - 5 "
- " III - 4 "
- " IV - 3 "
- Districte V - 3 "
- " VI - 4 "
- " VII - 6 "
- " VIII - 7 "
- " IX - 6 "
- " X - 4 "

Destaquem el fet que aquest estudi en ésser una iniciativa individual -malgrat que Vega i March formés part de la Comissió de Cultura- està mancat de la part que anomenem ideològica en altres projectes. Però en canvi, en aquest cas són molt rellevants els aspectes tècnics (economia i urbanística).

Moció Vila Marieges

Altres iniciatives particulars d'un membre de la Comissió de Cultura fou la moció presentada a la pròpia comissió pel regidor Enric Vila Marieges de la Unió Federal Nacionalista Republicana, on es renovaren les propostes de creació d'una caixa de construccions escolars i la demanda d'una subvenció de l'Estat.

Però el projecte més efectiu i que conformà els posteriors treballs de la Comissió de Cultura fou el Pla General de Distribució dels Edificis Escolars.

El Pla Genral de Distribució dels Edificis Escolars

El dia 26 de maig de 1916, els regidors de la Comissió de Cultura, Santiago Andreu, Jaume Bofill i Josep Mª Lasarte, presentaren un dictamen a l'Ajuntament on demanaven l'aprovació d'un Pla General de Distribució dels Edificis Escolars, elaborat per la Comissió de Cultura.

Aquest Pla volia resoldre la manca d'estructuració dels anteriors projectes municipals, perquè partia d'una anàlisi de les necessitats però també tenia en compte les limitacions econòmiques de l'Ajuntament. Al dictamen en es presentava el Pla, quedava ben clar que un factor positiu per començar a resoldre el problema de la manca d'escoles, era l'existència d'un capital provinent de llegats i donacions per a obra de cultura que no podia fàcilment oblidar-se o esfumar-se, com havia passat fins aleshores amb les consignacions en pressupost.

Suposem que en relació amb el mateix Pla, trobem a la premsa, per les mateixes dates, el comentari de la firma d'un conveni entre la Comissió Mixta de l'Ajuntament (Santiago de Riba, Josep Rogent, Marià Martí Ventosa, Josep Rocha, Manuel Vega i Agustí Garcia Inglada) i els tinents coronels d'enginyers, Ugarte i Chias, pel que es cedien a l'Ajuntament les casernes de la Barceloneta, Bonsuccés, Santa Madrona, Sant Pau i l'edifici de l'administració militar de la Ronda Sant Antoni. (38)

A la sessió municipal del 14-6-1917 s'aprovava l'esmentat Pla General i s'acordava donar inici a la construcció dels edificis que hi eren inclosos, començant per la del Grup Escolar Baixeras.

Ens entretindrem una mica en l'anàlisi d'aquest Pla General, sobretot perquè d'ell arrenquen totes les posteriors realitzacions de la Comissió de Cultura en matèria d'edificacions escolars.

Després de fer repàs a la situació escolar de la ciutat i de les seves reals possibilitats, el pla preveia la distribució d'un conjunt de 29 escoles, que havien d'ésser capaces per a 20 500 alumnes.

Aquestes escoles, pensades tal com exigien els avantatges de la moderna pedagogia, es caracteritzarien de la següent manera:

-Graduades

-Amb un màxim de 40 a 60 alumnes per classe

-Amb classes pràctiques i complementàries

-S'inclouria entre les matèries a ensenyar els treballs manuals, el dibuix, la música, enllaçades amb altres institucions de caire cultural.

Els edificis on hostatjar-les caldria que tinguessin totes les condicions higièniques i que, a més, tinguessin cantines, patis d'esbarjo, banys, dutxes i servei d'inspecció mèdica.

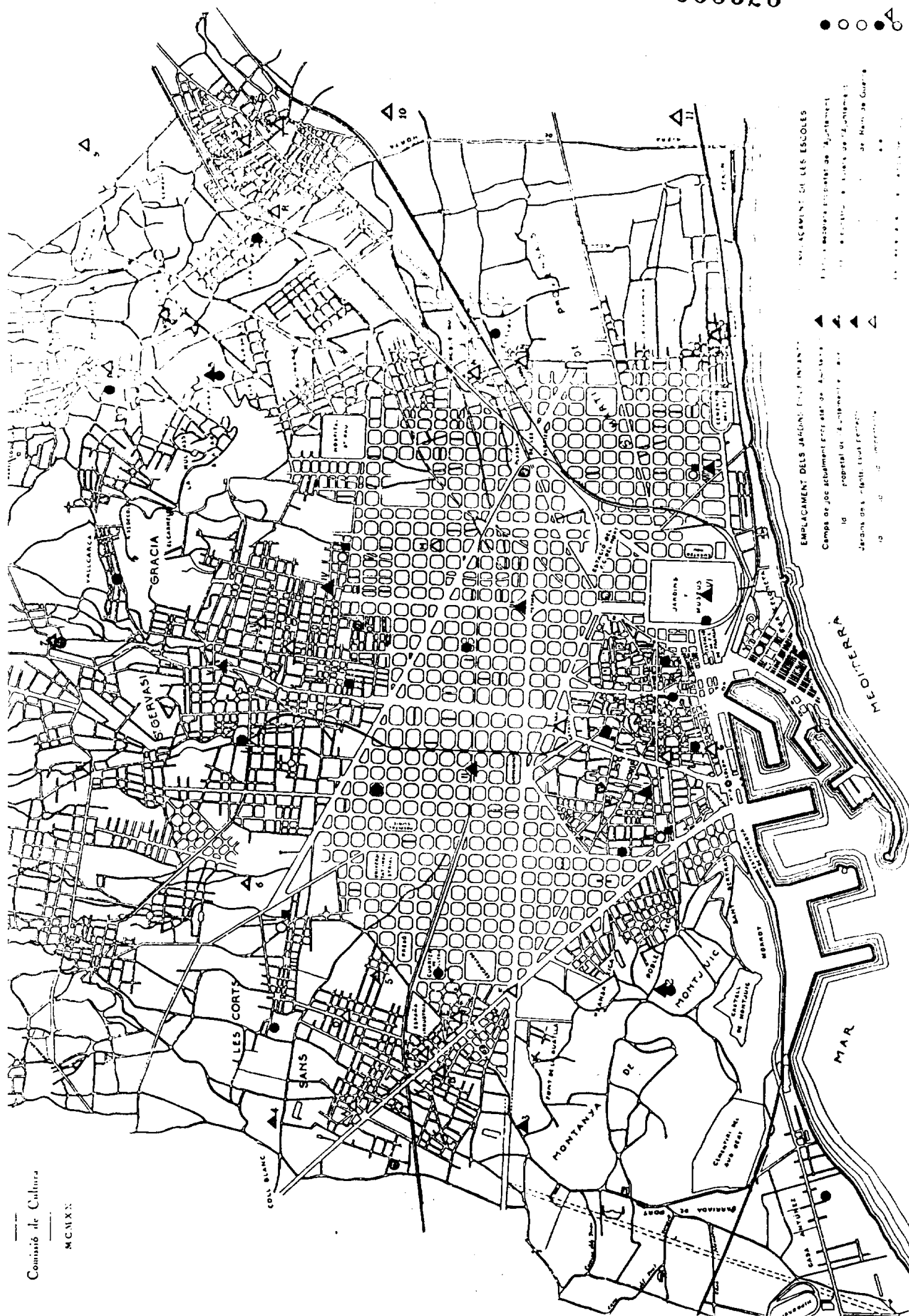
"Els edificis escolars a bastir per la nostra ciutat deuen enclore doncs, totes les condicions higièniques que deu reunir un bastiment d'aquesta classe, i molt més per a que supleixin suficientment les que no reuneixin les habitacions i carrers on habiten generalment els nois que assisteixen a aquestes escoles, deuran tenir

aquelles condicions de bellesa que facin l'estada agradable i amusin l'ànima del noi, i que a l'ensem estiguin voltats de totes les institucions complementàries i para-escolars" (39).

Foren les limitacions econòmiques les que obligaren a reduir el nombre d'edificis programats i per tant d'augmentar exageradament la capacitat dels que arriben a construir-se:

"Un edifici escolar que reuneixi totes aquestes condicions i serveis, és una obra extraordinàriament costosa. El cost puja d'aquestes construccions imposa l'obligació, sobretot als Ajuntaments de pocs recursos econòmics i que han de resoldre problemes urbans a un mateix temps, de reduir el nombre d'edificis escolars, construint-los per a cada un d'ells sigui suficient per hostatjar-hi un gran número d'escolars" (40).

La distribució d'aquests nous bastiments no podia fer-se de qualsevol manera. La Comissió de Cultura estudià en la memòria esmentada els solars susceptibles de ser edificats sense una despesa massa forta, tenint en compte les necessitats escolars de cada barri. Es consideraven també les recomanacions dels congressos internacionals que aconsellaven que cap nen hagués de caminar més de 2 Kms. diaris per anar a escola. Els resultats podem veure'ls concretats en el pla-nol que s'adjunta. (41)

MEMORANDUM FOR THE JAG(N) [] 10-10-00

... ..

Case 2017-00003-1

19 1813.00-3

Ergebnis des - fests. (Vor festst.)

C

La procedència social de l'alumnat de les futures escoles de la ciutat es considerava que havia d'ésser bàsicament obrera:

"Si l'ensenyança de les escoles públiques arriba a ser del tot gratuïta, no cal dir que, al menys de moment, la matrícula estarà composta pels elements obrers de Barcelona" (42)

diu textualment la Memòria esmentada. Aquestes escoles gratuïtes, segons sembla, doncs, per al poble, entenent per poble els obrers i la menestralia.

I en consideració respecte a aquest futur alumnat calia repensar la funció de l'escola pública barcelonina. L'escola havia d'estar arrelada en les necessitats de la ciutat:

"deu tenir-se cura de que aquí l'ensenyança que rebin sia aposta per a que esdevinguin els bons col.laboradors que necessita la vida industrial de Barcelona. Per això, l'ensenyança devem adaptar-la a la nostra realitat, i enfocar-la de manera que tinguem aquelles classes quina instauració serà de positiu resultat en nostra ciutat". (43)

Aquestes escoles gratuïtes i arrelades a la ciutat havien d'acomplir una doble missió. D'una banda calia que servissin per a formar els futurs obrers de la indústria catalana en expansió (i en aquest sentit es preveia en el Pla la necessitat d'escoles professionals dependents de l'Ajuntament) i d'instruir a les dones en els quefers de la seva condició (les tasques domèstiques); d'altra banda, s'hi pretenia formar en les capes treballadores, recentment arribades a la ciutat, un ideal col.lectiu de ciutadania. Aquests objectius foren també explicitats a la memòria:

"La finalitat de l' escola moderna, que és menester que tingui nostra Escola pública, tendeix a fer col.laboradors conscients per a l'ascensió general del país, a tots els seus alumnes. Així als nostres nois humils, deu preparar-los, des de la formació del seu caràcter i de la salut del seu cos fins a dotar-los de tots aquells coneixements indispensables per anar preparats tècnicament per a les lluites de la vida, i a les nostres noies, deu preparar-les l'Escola pública, per a reintegrar-les en part a la llar, fent-les-hi sentir tots els goigs del benestar de la casa" (44)

"A més de tendir l'Ajuntament a la unitat educativa i instructiva de les seves escoles... encara deuria especialitzar més la seva missió enfocant llur acció educativa cap a la transformació de les masses emigrades que representen el 40% de la població total de Barcelona. La Unitat pedagògica que l'acció de l'Ajuntament representaria damunt de les 15 000 criatures que en l'actualitat assisteixen a les seves escoles, ha de tendir a la formació i al pervindre de les nostres missions obreres, donant-les-hi els fonaments d'una perfecta formació tècnica i a l'ensem d'aquella formació moral i cívica que els faci entreveure conscientment que el seu treball quotidià és de tanta importància pel pervindre del país, com les augustes funcions del qui regeix els destins del seu poble.

Poca cosa guanyariem si les futures lluites industrials, si les classes directores s'haguessin format en els millors centres tècnics que suara hem instal.lat a Catalunya i en canvi els nostres futurs artesans no vinguessin preparats des de l'escola primària, per a col.laborar amb la preparació tècnica suficient en l'obra econòmica per aquells elements iniciada. Per això deu procurar-se que la instrucció primària de les escoles públiques quedi enllaçada de tal

manera amb les altres institucions d'ensenyança secundària, que les unes siguin el complement de les altres, per arribar, per medi d'aquesta educació de nostres classes populars, a la formació integral de les mateixes. De tots els elements obrers de Barcelona. als qui pot influir majorment l'escola pública si encerta a donar una mateixa idealitat i uns mateixos procediments és la gran massa immigrada".

"Lo que nosaltres podem fer mitjà de les escoles públiques, és contribuir a la ràpida adaptació d'aquests elements exòtics, foment-los en un tipus de ciutadà barceloní". (45)

El Grup Escolar Baixeras (46) fou el primer edifici monumental projectat i realitzat per Josep Goday. Ocupava un solar de la recentment oberta Via A (antiga Via Laietana, avui Pau Claris), en record D'Angel Baixeras, autor del projecte de Reforma Interior de la ciutat, que el feu possible gràcies a una deixa. La seva ubicació responia bàsicament a la finalitat de resoldre del dèficit escolar de la zona, però no era menyspreable l'efecte propagandístic que es pretenia aconseguir de l'acció escolar municipal.

L'edifici, d'un sol cos, amb 4 plantes i semisòtan, ocupa tota la superfície del solar i té accés directe des del carrer. La manca d'espai obligà a aprofitar el terrat de l'edifici com a pati d'esbarjo. Constava de 9 aules de primària, graduades, i amb separació de sexes, i dues aules de pàrvuls, amb una capacitat total prevista per a 460 alumnes.

La distribució interior agrupava nuclearment els espais pedagògics entorn un hall central a cada planta, amb comunicació vertical mitjançant escales monumentals.

En el soterrani s'hi situaven els serveis de dutxes i els tallers de manualitats i a la planta baixa, els serveis sanitaris i el despatx del director i la sala de professors. L'edifici estava dotat de calefacció central.

La superfície destinada a accés i circulació (halls i escala) era un 37'2% en relació al total, defecte típic dels grups monumentals, que sols podia justificar-se pel tractament decoratiu d'aquests espais. Si en l'interior era la ceràmica vidriada de tradició barroca la que ennoblava les parets, en l'exterior, les façanes es recobriren d'esgrafiats de tradició setcentista que rematades per una balaustrada de fang cuit donaven a l'edifici l'aspecte d'un palau, segons el projecte de Goday, que considerava

"...convenient per contribuir a la formació moral dels alumnes que l'edifici més que senzill tingués tota mena d'ornaments i tota la gràcia que precisa, perquè per sí sol formés l'ànima dels futurs ciutadans barcelonins dins un ambient de bon gust i de joia... El cost elevat per alumne serà imprescindible en tots els edificis escolars que caldrà construir en llocs centrals de la ciutat, on el terreny és més car i la vora d'edificis més o menys sumptuosos obligarà a que no desdiguin els que es trobin a la seva vora..." (47)

Iniciades les obres el novembre de 1917, varen concloure-se el mes d'octubre de 1920, essent l'edifici inaugurat l'any 1922.

En la memòria que acompanyava el projecte era molt clar que s'intentava bastir un edifici que alhora s'acordés amb les necessitats pedagògiques i fos sumptuós, per tal de recordar als vianants la importància de l'escola pública ciutadana.

Aquesta valoració simbòlica, aquest poder representatiu de l'edifici, fou magníficament interpretat per Goday qui incorporà a la seva construcció l'ideari plàstic dels intel·lectuals del noucentisme, però aquesta intenció ofegà, en part, l'eficàcia pedagògica de la construcció on hi han errades notables.

Les més evidents parteixen de l'excessiu interès municipal per aprofitar al màxim el solar adquirit amb la conseqüència d'una planta irregular, que contrasta amb l'esteticisme de l'edifici; la manca d'espais per a jocs, que es situa en el terrat -solució que anys més tard serà utilitzada amb freqüència en les grans escoles religioses-; l'accés directe des del carrer, que per ser de gran tràfec suposa un greu perill a les hores d'entrada i sortida dels infants, un altre defecte de plantejament a part de l'excés de superfície destinat a espais de circulació, és el fet de comptar amb una sola escala de comunicació entre els pisos, circumstància que hagués fet terribles les conseqüències de qualsevol incendi o altre sinistre en hores escolars.

Però aquests tipus de crítica no es produïren en els moments de la seva construcció i inauguració. "El Diluvio" atacà a l'Ajuntament per estalviar en l'edifici mentre es despecegava en altres activitats:

"Podia esperarse un edificio escuela con todas las condiciones higiénicas y pedagógicas. Pero ahora resulta que no dispone de patio ni de jardín. El actual régimen no ha tenido dinero para adquirir uno de los solares contiguos, que al mismo tiempo aseguraba la luz, la ventilación suficiente y completa, en cambio no se ha vacilado en gastar millones para finalidades propias y políticas que ningún beneficio han de reportar a Barcelona". (48)

El diari lerrouxista "El Progreso" també denuncià els efectes propagandístics de la monumentalitat de les escoles que contrastaven amb el dèficit escolar existent:

"Sueñan con media docena de palacios... que sirva de señuelo a cuantos honraren con su visita este precioso llano "tibidabesco". No importa que en estos suntuosos edificios puedan recibir educación 1.500 privilegiados niños, no importa tampoco que carezcan de anchos patios de juegos, jardines. Lo interesante es que venga el extranjero y se admire de la grandiosidad del local escuela. Lo importante es que algún día esa media docena de botones de muestra ponga a Barcelona muy por encima de Madrid y de las demás capitales españolas...

... Si siquiera se anhelasen palacios para todos los niños! Pero, no ... no serían genuinos representantes de la realidad. Barcelona como todos los grandes municipios está estrangulada.

Los locales han de ser sencillos, higiénicos, con condiciones pedagógicas, han de tener campos para juegos, gimnasia, cultivo de flores y hortalizas con procedimientos experimentales, natación, deben proveerse de cobertizos para clases en buen tiempo y baños de aire en verano y de solanas para baños de luz en invierno, en todos debe haber cantina, salón de actos, ..." (49)

Mentrestant, altres publicacions no dubtaren a valorar positivament el Grup Escolar Baixeras, pel precedent que significava.

"El Clamor del Magisterio", tant rebec a l'acció de la Comissió de Cultura, hi dedicà un article on reflectia l'opinió dels mestres anterior a la difusió dels principis de l'escola nova, tot i valorant l'edifici com a necessari pel conjunt de les seves instal·lacions per poder dur a terme una renovació pedagògica:

"Hay motivos suficientes para creer que este edificio, por su emplazamiento, disposición, decorado y mobiliario que se le dote, satisfará plenamente una exigencia largo tiempo sentida, y que cuando se habilite definitivamente para la enseñanza y se constituya en él un centro escolar, nutrido de matrícula porque el contingente de niños del barrio en que se emplaza asegura el alumnado que frecuente la Escuela, la labor que realice el Magisterio Oficial, que a él vaya, unida a la acción que pueda desplegar el Ayuntamiento con el servicio médico, con el establecimiento de cantina escolar, si el barrio lo demanda, con el establecimiento de la Escuela guardiana o tutelar, conveniente siempre en poblaciones como esta, Barcelona se sentirá orgullosa y apoyará con afán que no cese la obra emprendida" (50).

El Butlletí de l'Associació Protectora Ensenyança Catalana esmerça un article a honorar l'acte de col·locació de la primera pedra on podem veure reflectit l'ambient abans descrit per l'obra dels llegats:

"La ciutat tindrà aviat un grup escolar, s'anuncien els treballs preliminars per la construcció d'un altre amb diners deixats per Na Lluïsa Cura amb tal fi, i encara sembla que un altre benefactor fa un altre donatiu... Veus aquí com sembla que els ciutadans vulguin empènyer d'una fàisó bella i efectiva l'obra que té el compromís d'aixecar Barcelona en favor de l'educació...

Honorats pel Municipi ara mateix precisament amb tan profunda joia i amb altíssim reconeixement, aquests ciutadans, Angel Baixeras, Lluïsa Cura, es pot esperar molt propera la construcció dels edificis escolars -que els pobles de la nostra terra van aixecant per glòria seva, àdhuc necessitant l'esforç i l'encoratjament admirables, quasi heroics a voltes, de l'actual Rector de la Universitat-, palaus de l'educació popular, signes innegables del nostre anhel patriòtic". (51)

Palau de l'educació, o "Monuments d'esperit, cultura i civilització" -com els qualifica la revista "D'ací d'allà", en inaugurar-se (52)- els nous grups foren valorats positivament per tots aquells que desitjaven veure una ciutat que progressava i anava acostant-se a les formes de vida europees, sense deixar de manifestar les seves arrels de catalanitat. Anys més tard, Alexandre Galí ho recordava així:

"Fou una demostració del concepte orgànic del pensament educatiu que inspirava la Comissió de Cultura... Es fugí de les tirallongues d'aules caserhàries dels edificis escolars reglamentaris. El fet d'haver d'ésser construït en la part més densa de la ciutat ajudà a la creació del tipus de construcció massiva que permet l'organicitat interna, garantia a l'ensens de bellesa i d'un funcionament càlid i ric" (53).

La unanimitat positiva respecte als nous grups escolars va anar esquerdant-se a mesura que es difonia el moviment de renovació pedagògica entre els mestres.

Els grups escolars monumentals començaren aleshores a considerar-se negatius per l'aglomeració d'alumnat que comportaven i poc a poc, l'opinió dels professionals -mestres i higienistes- es decantà vers les escoles reduïdes i a l'aire lliure. En aquest sentit, i no com a crítica de la feina de la Comissió de Cultura, és com cal entendre l'informe que la Comissió Provincial Sanitària adreçà a la Comissió de Cultura, sobre els nous projectes de grups escolars per Gràcia i el Poble Nou, el juny de 1921:

"Los proyectos presentados tienen bien resueltos cuantos problemas afectan a la higiene escolar, solamente tiene el defecto

de su grandiosidad incompatible con las facilidades para que los niños acudan a la escuela, la cual, a nuestro juicio, ha de estar diseminada de tal forma que sea fácil y cómoda la concurrencia infantil. Opinamos pues, que sería mejor empleado el dinero a invertir por el Ayuntamiento de Barcelona destinarlo a construcción de pequeños grupos escolares, bien diseminados de la población. Faltaríamos a nuestro deber si no aprovecháramos la oportunidad para indicar al Ayuntamiento la conveniencia de establecer escuelas al aire libre en todos los parques, jardines y plazas que reúnan buenas condiciones para ello, en cuyas escuelas, de construcción sumamente económica, podrían recibir enseñanza muchos niños que se perjudican con la asistencia a locales cerrados, en donde muchas veces la atmósfera no sirve para nada más que para preparar el débil organismo infantil a la recepción de todas las enfermedades infecciosas..." (54)

Els grups escolars d'aquesta primera etapa responien perfectament a la mentalitat dels intel·lectuals i artistes del Noucentisme, en quant a llenguatge arquitectònic i decoratiu, i en aquest aspecte no seran criticats fins arribar els anys 30 amb la divulgació dels corrents de la nova arquitectura pel "Grup d'Artistes i Tècnics per l'Arquitectura Contemporània", tot i que, en els anys 20 a Europa, l'avantguarda ja estava arraconant aquest tipus d'escola monumental.

Un dels edificis més reeixits de Josep Goday fou la petita escola La Farigola situada a Vallcarca (55), en la que aplicà criteris estètics similars als del Grup Escolar Baixeras, però amb millors resultats degut sobretot a la proporcionalitat existent entre la superfície lliure i la construïda, i al seu desenvolupament horitzontal.

L'escola ocupa el mateix solar que fins aleshores omplia una antiga escola municipal, que fou derruïda, situat en el Carrer S. Camil 31.

L'edifici d'un pis i planta baixa que es prolonga en uns porxos, té un pati enfront de la façana principal, on s'obren les finestres de les aules, separades per un passadís dels serveis, que ventilen a la part posterior.

La distribució interior agrupa linealment i de forma homogènia els espais pedagògics (2 aules per pis), amb la sala de professors a la planta baixa i el taller de manualitats en el pis.

Mentre que en la realització del projecte del Baixeras sembla que Goday va cercar inspiració en l'antic edifici del gremi dels Velers pels seus esgrafiats, en La Farigola s'entreveu en el barroquisme ingenu de les cases senyorials d'Horta, dimanant així un edifici lleuger, noble i agradable.

Començades les obres l'any 1918, s'acabaren el 20 d'Octubre de 1920 i s'inaugurà l'any 1922.

III.2.5.- LES MILLORES A L'ESCOLA PÚBLICA.

La Comissió de Cultura d'acord amb les finalitats amb que fou creada emprengué un seguit d'activitats encaminades a la millora i dignificació de l'escola pública.

Algunes d'elles enllaçaven amb la línia higienista empresa a inicis de segle pels regidors republicans, com l'obra de cantines, colònies i escoles a l'aire lliure, completada amb la institució dels banys de mar per a escolars.

D'altres s'encaminaren a millorar la qualitat de l'ensenyament amb la inclusió de matèries complementàries en els programes escolars com l'ensenyament domèstic, l'educació musical, el dibuix...

La Comissió de Cultura també cuidà de dotar a les escoles propiament municipals de biblioteques adequades a les seves respectives funcions i cuidà d'incloure una biblioteca escolar en la majoria de projectes per a nous grups escolars de la ciutat.

A començaments de l'any 1921, després de la sessió municipal del 24 de gener (56) un dictamen de la Comissió de Cultura establí les bases de creació de les biblioteques escolars municipals destinades a les escoles públiques.

Es crearen biblioteques, que havien de repartir-se per tota la ciutat, previ concurs dels mestres que així ho sol·licitessin. Consta-ven d'un armariet, amb 100 llibres, en castellà i català. La idea era que n'hi hagessin dues per districte, una a una escola de nois i l'altra a la de noies. Serien circulants doncs només podien romandre un any a cada escola.

Aquesta iniciativa destinada a complementar l'obra de formació de l'escola fou ben rebuda. L'Associació Protecció Ensenyança Catalana, publicà en el seu butlletí, un article describint-ne les característiques i inventariant el catàleg, a més de valorar la seva futura eficàcia:

"Les biblioteques escolars poden contribuir en gran manera a crear en el noi aquell sentit d'autoeducació tan útil a la seva edat, obrint als seus ulls nous horitzons d'idees, de sentiments i de coses i despertant en la seva vida noves inquietuts de moltes

altres més, de totes les quals coses depèn que el noi tingui o no afició a l'estudi i estimi o no com a cosa útil l'Escola" (57).

Es destacable el contrast entre aquesta darrera valoració pedagògica i la crítica de contingut que desenvolupa les planes de "La Revista":

"Voldriem completada amb escaient coordinació i amb essencial catalanitat la iniciativa de les Biblioteques circulants en el catàleg de les quals creiem que hi han omissions essencials..." (58)

La llista de títols que s'incloïen en les biblioteques escolars és reproduïda a l'Annex nº 4.

Una altra línia d'actuació anà essencialment dirigida a augmentar la consciència de catalanitat en les escoles municipals com en són prova la gratificació concedida als mestres en concepte de residència, que comportava l'obligació d'ensenyar Història de Catalunya.

Una proposta dels regidors regionalistes en la qual es demanava la utilització de la llengua catalana a les escoles depenents del municipi fou aprovada en el ple municipal del 24 d'octubre del 1918. El dictamen deia així:

"1.- La utilització de la llengua catalana, per raons pedagògiques a totes les escoles primàries depenents de l'Ajuntament.

2.- En les escoles de formació professional i artística, l'ensenyament es devia donar també en català, impartint com a matèries complementàries l'estudi de la llengua, història i literatura catalana.

3.- Pressionar a la Junta Local de 1ª Ensenyança perquè aquestes mateixes mides s'apliquin a totes les escoles públiques de Barcelona.

4.- La retirada de les subvencions a tots els centres privats que no incloguessin en els seus programes l'ensenyament de la llengua, història i literatura catalana" (59)

Aquest últim acord es retirà del dictamen per l'oposició dels radicals que sostenien una política de protecció als centres i ateneus de barri, on difícilment podia tenir èxit la implantació d'aquesta nova orientació. També fou introduït pels radicals un extrem en el qual s'establí obligatòriament l'ensenyament del castellà com a complement en els casos i graus estimats necessaris.

III.3.- LES ESCOLES MONTESSORI.

En l'ambient pedagògic europeu desvetllaven força interès i polèmica les innovacions realitzades per la Dra. Montessori a Itàlia. Així no és d'estranyar que els qui des del Consell Investigació Pedagògica de la Diputació procuraven de difondre les aportacions més noves en matèria educativa s'interessessin pel nou mètode.

L'any 1913, el Consell Investigació Pedagògica envià un pensionat a Roma, per prendre contacte directe amb la doctora i com a resultat del viatge, s'implantà el mètode a les escoles de la Casa de Maternitat. L'any següent la Diputació envià dues mestresses a Roma (Celestina Vigneaux i Leonar Serrano) per assistir al segon curs Internacional, i poc després la Diputació creà a Barcelona escoles elementals Montessori.

El procés divulgador culminà amb la vinguda a Barcelona d'Anna Marcheroni, col.laboradora directa de Maria Montessori, per dirigir una escola elemental depenent de la Diputació, i poc després, amb la celebració del Curs Internacional Montessori de Barcelona, a la primavera de l'any 1916.

El curs, proposat per iniciativa del Consell Investigació Pedagògica de la Diputació, va ser subvencionat per les entitats ciutadanes -entre elles l'Ajuntament-. El fet que la proposta arribés des d'un organisme dominat pels regionalistes motivà que abans de concedir-s'hi l'ajut municipal es polemitzés en el Consistori sobre els avantatges o desavantatges del mètode montessoria.

Els radicals, sobretot el Sr. Hermenegildo Giner de los Ríos, acusaren la Lliga d'oblidar les greus deficiències de l'escola pública dedicant uns diners a un curs experimental que poc podia resoldre'ls. També els semblava malament l'ús exclusiu del català a les classes, i la supressió del Magisteri nacional en la distribució de les beques. Radicals i republicans nacionalistes estaven d'acord a criticar el Consell Investigació Pedagògica pel fet d'intentar la inclusió de tendències religioses en el curs. L'acord s'aconseguí en decidir-se dedicar algunes de les beques municipals als mestres públics.

L'Ajuntament l'any 1914 ja havia enviat quatre mestresses pensionades al curs de Roma i quan es convocà el curs barceloní hi contribuí amb la subvenció de 50 matrícules gratuïtes.

Des de 1914, funcionava amb el mètode Montessori l'escola que dirigia Celestina Vigneaux, ubicada primerament al carrer del Pi, i que després es traslladà al carrer Llúria, i finalment al Passatge Méndez Vigo. El centre comptava amb l'autorització del Ministeri, ja que era una escola nacional, per fer servir el mètode, i disposava del material que l'Ajuntament li havia concedit (60).

Quan començà a funcionar la Comissió de Cultura, i coincidint amb les diades de celebració del curs internacional, es crearen dues escoles Montessori més, municipals (20-5-16 i 13-7-16), que varen ser dirigides per Mercé Climent i Dolors Canals.

El reglament que les regia va aprovar-se el 17-6-1917 (Annex 5) i en ell mereix destacar-se l'exigència de certificat d'haver seguit un curs oficial Montessori, per dirigir una escola d'aquest tipus, la limitació del nombre d'alumnes per mestre a 40, la coeducació i l'ús del català.

Vers 1921, encara funcionaven només dues escoles Montessori municipals, la del Carrer Tapineria, 33, i la del Carrer Aribau, 155, segons consta en la llista d'escoles depenents de la Comissió de Cultura en el llibre "Les construccions escolars". Ignorem perquè no se'n varen crear més, però una possible explicació seria que el Municipi no tenia cap responsabilitat legal en educació pre-escolar, àrea que havien de cobrir els serveis de la Diputació.

El funcionament de les escoles Montessori municipals no deixà de ser bastant precari, doncs s'installaven en pisos o en baixos llogats i sovint havien de canviar de local, perquè finia el contrate de lloguer o per les deficientes condicions. En aquestes circumstàncies la feina del mestre resultava fonamental ja que la col.laboració municipal es limità al suministre del material escolar adient.

Altre greu limitació d'aquest assaig pedagògic fou el seu caràcter restrictiu. No sols hi havien únicament dues escoles a la ciutat, sinó que aquestes cobrien una matrícula de només uns 80 o 120 nens, alumnes que per tal d'assegurar un funcionament organitzatiu de les escoles, havien de pagar unes quotes, malgrat assistir a una escola pública.

El caràcter experimental de les escoles Montessori és ben evident i la seva existència plantejava greus contradiccions, tal com expressa Pere Llobera en un article publicat a "La Revista":

"A aquell que el guanyar-se la vida no li permet estudiar no li interessa gaire que s'inauguri un nou laboratori a la Universitat; com també el pare que no pot fer anar els fills a una escola Montessori, el deixa com qui sent ploure el que se'n creïn tres o quatre...

Es més necessari que progressi la pedagogia, aplicada solament a uns quants privilegiats, o és més interessant per a la raça que tothom estigui en situació social de gaudir els progressos d'ara? Heus aquí el gran dilema." (61)

III.4.- ESCOLES ESPECIALS.

III.4.1.- INTRODUCCIÓ

Entenem per escoles especials totes aquelles que oferien uns ensenyaments complementaris a l'escola primària, atenent a l'ensenyament professional o a la rehabilitació dels nens deficients.

Podem dividir-les en tres grups:

- Escoles per a Cecs, Sord-muts i Anomals.
- Escoles de Labors i Oficis de la Dona.
- Escoles Complementàries d'oficis.

La creació de la Comissió de Cultura repercutí en la potenciació i reorganització d'aquestes escoles de forma semblant a altres sectors educatius. Dins el procés de planificació cultural ciutadana portada a terme, la formació professional i tècnica contribuïa a donar una continuïtat a l'escola primària, enllaçant-la amb la formació tècnica mitja que es donava a l'Escola Industrial.

A partir dels anys 20 pot observar-se una més gran preocupació municipal per l'ensenyament tècnic, i uns plantejaments molt més amplis per a la seva acció. Aquest camí orientatiu pot atribuir-se a la influència dels homes de la generació més jove i inquieta de la Lliga (Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Pi Sunyer) que, conscients de la gravetat dels problemes socials, veïen en la formació de l'obrer un mitjà de "redempció social" i d'alliberament:

"... Resoldre íntegrament el problema de la cultura obrera és, doncs, una obra inajornable i de transcendència decissiva per a la nostra ciutat. Tots tenim el deure d'esser-hi; obrers i patrons, intel.lectuals i polítics. Ella, en son conjunt, elevaria democràticament el nivell espiritual del poble, ensenyant-li el camí més segur d'alliberació, contribuint al major benestar material, suavitzant l'aspror de les lluites socials inevitables i salvant la producció nacional..." (62).

III.4.2.- ESCOLES DE VILAJOANA DE SORD-MUTS, CECS I DEFICIENTS.

Escola de Sord-Muts.-

L'origen de l'ensenyament de sord-muts a Barcelona començà a la primera del segle XIX. S'emplaçà a diferents llocs i els seus estatges més recents foren el Passeig de Sant Joan 81 (1912-1915) i el xalet del carrer Provença 279, fins el seu trasllat a Vilajoana el desembre de 1920.

Escola de Cecs.-

Barcelona fou la primera de les ciutats espanyoles que instaurà aquest ensenyament. L'Ajuntament se'n feu càrrec des de 1820. Els seus locals, al segle XX, foren comuns amb l'Escola de Sord-Muts.

Escola de Deficients.-

L'Ajuntament en la sessió consistorial del 18-8-1910 creà, adjuntant-la a les altres escoles, una secció per a l'educació d'anormals, convertint-se llavors en la institució "Escola de Cecs, Sord-Muts i Anormals".

Amb els treballs realitzats a aquestes escoles la Comissió de Cultura presentà una ponència al X Congrés Internacional d'Otologia, celebrat a París el juliol de l'any 1922 (63).

Reorganització de les Escoles.--

Una de les primeres tasques que s'imposà la Comissió de Cultura fou la reorganització de les tres escoles. En la sessió 21-3-1917, s'instituí una inspecció extraordinària per investigar el seu funcionament i proposar mesures per a un millorament pedagògic de la institució. Fou designat per a aquesta tasca Joan Alsina Melis.

Les bases de reorganització foren aprovades el 5-9-1917. (Annex nº 6) Amb elles es pretenia donar coherència de criteris sobre la finalitat de les escoles i establir una col.laboració eficaç entre pedagogs i metges, rebutjant el caràcter d'asil o d'obra benèfica i actualitzant els mètodes pedagògics:

"... s'imposarà un canvi d'orientació en donar instrucció a aquells nois, oblidant les metodologies tradicionals i passives... I si aquest defecte fa tan mal en els nois normals, molt més greu seria en el nostre cas tractant-se de nois deficients, alguns dels quals... ja semblen màquines desperfectes que només parlen d'una manera rara quan se'ls toca un ressort.

Si a tots els nois avui se'ls ha d'instruir i educar amb mitjans no pas passius... sinó fent-los trobar per ells mateixos i donant-los habituds de recerca i d'investigació, amb molta més raó cal fer-ho amb els nostres nois, la majoria dels quals ja són de mena apàtics i passius i senten damunt seu el pes greu d'una inèrcia fatal que els oprimeix..." (64)

Una entitat superior, "El Laboratori d'Estúdis i Investigacions" vinculava la tasca de les tres escoles. Fou director general d'aquestes i del Laboratori, Jesús Maria Bellido Golferichs.

Les escoles acollien els nens des dels 3-4-anys, que eren formats al jardí d'infants fins als 7 anys. A partir d'aquesta edat començava l'educació general, dividida en dues etapes. Paral·lelament es feien classes de formació professional.

El 19-12-1918 s'inicià el règim de semiinternat; amb el tren de Sarrià sortien professors i alumnes fins a Vallvidrera. L'horari de classes era de 9 a 5 de la tarda. A l'any 1922 es feu una secció d'internat per poder acollir a nens de tot Catalunya.

El cost de l'escola oscil·lava entre 2 i 35 ptes. al mes, segons la categoria de la cèdula familiar.

A la sessió municipal del 2-1-1918 es destinaren 33.000 ptes. per a la creació d'un centre d'inspecció, estudi i formació de professorat d'aquestes escoles.

A l'any 1922 Lluís Nicolau d'Olwer féu un balanç de la Comissió de Cultura i apuntà algunes novetats respecte a l'escola de Vilajoana, d'entre les quals la més destacable fou l'ampliació de pavellons el 30-5-1922, doblant-se així la capacitat de l'alumnat, l'extensió de l'Escola de Cecs amb tallers de treball per a guanyar-s'hi la vida els interessats i el projecte de fer classes especials als mateixos grups escolars de Barcelona per als nens amb deficiències lleugeres a fi que Vilajoana fos reservat per als deficients més greus. Aquest últim projecte no s'arribà a realitzar. Tampoc no tenim constància que es dugués a terme el projecte de fer classes nocturnes a Vilajoana.

El personal responsable de les diverses seccions de les escoles era:

-Laboratori General d'Estúdis i Investigacions : Dr. Bellido i el pedagog Torres Ullastres.

-Laboratori d'Antropologia : Dr. Carrasco.

- " de Psiquiatria : Dr. Alzina.

- " de Psicologia : Dr. Córdoba.

- " de Fonologia : Dr. Barnils.

- " d'Optica : Dr. Arruga.

- " d'Otorrinolaringologia : Dr. Torres.

El professorat de l'Escola de Sord-Muts, l'any 1920, el composaven:

-Director Tècnic de l'Escola de Sord-Muts: Pere Barnils.

-Col.laborador pedagog : Lluís Torres Ullastres.

-Inspector Higienista : Francesc Torres.

-Professor Jardí d'Infants : Maria Piñol.

- " 2º grau de nois : Jaume Pastor.

- " 1º " " " : Emili Tortosa.

- " 2º " " noies : Maria Noguer.

- " dibuix : Antoni Gelabert.

- " treballs manuals : Ramon Jori

- " modelat : Rafaela S. Aroca.

- " auxiliar de dibuix : Tiberi Sabater.

- " " " " : Dolors Valls.

- " arts de la fusta : Enric Tarragó.

III.4.3.- ESCOLA DE LABORS I OFICIS DE LA DONA.

Dins el pensament dominant de l'època la dona tenia per ocupació la seva dedicació a la llar, i la seva incorporació al treball es produïa només en cassos d'extrema necessitat. Per això, l'ensenyament femení s'orientava en primer lloc vers les feines domèstiques i en darrer terme a l'aprenentatge d'oficis típicament femenins per aquelles dames que, a causa de la seva extracció social, es veïen abocades a l'activitat laboral.

La formació professional femenina es veïa atesa a les escoles municipals de Tall i Confecció. A l'any 1913, es creà l'Escola Municipal de Labors i Oficis de la Dona i s'instal·là al primer pis de la casa nº 19 de la Ronda Sant Anton propietat de l'Ajuntament des de la concessió provinent del llegat Martorell.

La Comissió de Cultura acordà proposar al Consistori la inclusió en pressupost extraordinari la quantitat de 40.000 ptes. calculades com a les necessàries per a l'habilització del local. Fou aprovada la reorganització en la sessió de 24-10-1918, augmentant en 17.200 ptes. per a material i manteniment. La inauguració oficial d'aquesta segona època de l'Escola tingué lloc el 4-10-1920.

Amb la reorganització, l'Escola quedà dividida en tres seccions:

- I : Escola Taller per aprenentes de les indústries del vestir.

Acol·lia a noies de 9 a 14 anys, amb un horari de 9 a 6 de la tarda.

"... En aquesta escola-taller les filles dels elements obrers de la ciutat, quan hagin de començar a iniciar-se en l'aprenentatge d'algun ofici propi de la dona, hi trobaran tots els elements necessaris per aprendre els oficis de les indústries del vestir, sensa cap dels inconvenients a que estan exposades les aprenentes en tallers i obradors, sortint d'aquesta escola completament ensinistrades en l'ofici que hagin escollit i poden ingressar tot seguit en un taller a guanyar jornal com oficiala, o per a treballar tot seguit pel seu compte a casa seva..." (65)

- II : Escola de Perfeccionament de les obreres empleades en les indústries del vestir.

"... els ensenyaments tenen per objecte contribuir al perfeccionament professional de les noies obreres que durant la jornada treballen... el qual els hi donarà un major coneixement de la seva professió, premetent-li així obtenir un més gran rendiment econòmic del treball que realitzin..." (66).

- III : Escola de coneixements domèstics per a noies obreres.

"... Una multitud de noies obreres que molt jovenetes han tingut que abandonar els quefers de la pròpia casa per un treball en fàbriques o tallers, desconeixen gairebé en absolut tot el que deu saber una mestressa de casa per regir amb profit i encert una llar obrera..." (67).

L'ensenyament de cada ofici durava tres cursos, donant-se també uns coneixements de cultura general: Cultura Ganeral, Dibuix, Cuina i Economia Domèstica, Planxa, Gimnàstica Sueca.

El cost de l'Escola era proporcionat també com en les altres institucions, a les cèdules familiars.

La gestió d'aquestes escoles corresponia al mateix patronat instituït per a les escoles complementàries d'oficis. L'any 1921 s'organitzaren uns concursos d'ensenyament domèstic per a mestresses de les escoles oficials a fi d'impartir aquest ensenyament a les seves alumnes, destinant-se a tal fi la quantitat de 25 000 ptes. Es limitaren les places al número de 12 i foren cobertes per concurs, amb la condició de saber parlar i escriure català. Les assignatures del curs eren: Ciències Naturals aplicades als quefers de la llar, Puericultura i Higiene dels infants, Economia domèstica i Higiene i Cura dels malalts. També s'incloïen pràctiques de cuinar, rentar, planxar, i de tall i confecció.

En el text següent podem veure reflectida la intencionalitat de l'Ajuntament respecte a la formació domèstica:

"...EL govern i l'organització d'una casa han estat sempre una tasca complicada, però en les actuals condicions de la vida es va fent tant difícil que sols un aprenentatge seriós i racional, un saber fer tot basat en la ciència i en la pràctica, podrà donar a la dona els mitjans de reixir en les dificultats que l'economia humana presenta arreu del món... L'Ajuntament de Barcelona amatent, doncs, a satisfer les necessitats que la realitat li planteja, captingut de la labor social de l'educació femenina, pensa crear unes institucions d'ensenyament domèstic popular, destinades a les noies de les escoles primàries..." (68)

III.4.4.- ENSENYAMENT D'ADULTES.

A les escoles nacionals de nenes funcionaven classes nocturnes per a adultes, impartides per les mateixes mestres. El 26-12-1917 s'aprova el Pla de Distribució de les escoles especials d'adultes i es reorganitzà un any després (11-12-1918) el Pla d'ensenyament (Veure Annex nº 7)

El 4-12-1919 s'acordà que l'Assessoria Tècnica formulés un estudi sobre aquestes classes i especificqués el nom de totes les mestres nacionals que s'hi dediquessin per gratificar-les amb 500 ptes. anuals si no rebien sou de l'Estat, sols devien cobrar la diferència si la paga era inferior.

Les pretencions inicials de la Comissió de Cultura d'atendre tota l'àmplia gama de necessitats no es va correspondre amb la real implantació de totes les institucions previstes. L'ensenyament d'adultes quedà molt limitat pels dèficits presupostaris.

III.4.5.- ESCOLES COMPLEMENTÀRIES D'OFICIS.

Des dels primers anys de la Mancomunitat, polítics i pedagogs foren conscients que l'Estat no podia formular plans unitaris en el camp de l'ensenyament professional, ja que el diferent procés d'industrialització de les regions ho impossibilitava.

La inactivitat estatal promogué intervencions no tan sols dels organismes provincials i locals, sinó de la iniciativa privada, des d'ins-

titucions tan diverses com els ateneus obrers i les escoles confesionals (69)

A Catalunya foren les corporacions locals que crearen i sostingueren l'Escola del Treball de la Diputació, l'Escola Tècnica d'Oficis de la Mancomunitat i les Escoles Complementàries d'Oficis de l'Ajuntament.

A l'any 1912 el Municipi en creà 2, una a Sants (C/ Galileo 9), l'altra al districte V, que des de 1922 fou ubicada al carrer Riereta, a l'antiga fàbrica Juncadella, adquirida per l'Ajuntament el 15-2-22. A l'any 1923 ja en funcionaven 4; les altres dues eren les antigues escoles d'Arts i Oficis de Gràcia i Sant Martí de Provençals (C/ Bogatell 65), abans de la seva agregació a Barcelona. A les quatre escoles hi assistiren uns 100 alumnes per curs.

A la sessió 31-5-1917 es creà un Patronat amb plena personalitat jurídica per a regir les Escoles d'Oficis (Veure Annex nº 8). La composició del Patronat era la següent:

- 3 regidors en cada renovació consistorial.
- 3 vocals designats per l'Ajuntament.
- 6 vocals designats per les següents entitats: Patronat Universitari Industrial, Escola d'Arquitectura, Escola d'Enginyers Industrials, Escola d'Arts i Belles Arts, Escola de Belles Oficis i Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona.

Aquest Patronat devia cuidar del règim pedagògic i administratiu de les Escoles d'Arts i Oficis, les Escoles de Labors i Oficis de la Dona i les Escoles de Tall i Confecció.

L'Ajuntament es responsabilitzava econòmicament dels locals, personal, despeses del Patronat, material... El Patronat disposava també de l'import de les matrícules, donacions, etc...

La primera tasca que s'encomanà a aquest organisme fou la presentació d'un pla de reorganització de les escoles, perquè entrés en funcionament el curs vinent.

Després de les votacions quedaren designats els regidors Jaume Bofill, Manuel Vega i Lluís Callen i com a vocals Rafael Campalans, Josep Puig i Cadafalch i Josep Triadó, per formar part del Patronat.

El 2-1-18 es destinaren 10 000 ptes. per a la instal·lació i funcionament d'aquest patronat.

Amb l'Estatut de les Escoles Complementàries d'Oficis, aprovat el 6-11-18 (Veure Annex nº 9) quedaren reglamentats tots els aspectes referents a aquestes escoles i derogades les disposicions anteriors quan al seu funcionament intern,

L'apartat IV d'aquest Estatut especificava:

"La Direcció General d'aquestes escoles correspon a la Comissió de Cultura, la qual exercirà per mitjà de la seva Assessoria Tècnica, sent-ne especialment encarregat el col.laborador de les ensenyances tècniques, auxiliats pels professors degans de cada escola".

A les escoles Complementàries d'Oficis podien ser-hi admesos tots els nois majors de 12 anys que presentessin certificats d'aptitud d'un mestre primari o bé havien de sotmetre's a una prova d'admissió senzilla, sobre temes d'aritmètica i llengua catalana o castellana. El professorat i plantilla existent s'adaptà al nou funcionament sense alterar cap nomenament.

A la sessió 26-12-1918 es destinaren 6.000 ptes, per als professors d'aquestes escoles que, després d'un curs, devien encarregar-se de visitar centres pedagògics similars. El 13-10-1920 s'acordà crear una biblioteca a cada escola, destinant-hi 1.000 ptes. per a cada una.

El 16-1-1919 el regidor Emiliano Iglesias presentà una moció per discutir en el Consistori i exposà un programa d'acció social per a les classes populars concretat en:

- Creació de la "Sección de Política Social" dins l'Oficina d'Estadística Municipal.
- Creació d'una borsa de treball.
- Creació d'una Universitat Popular.
- Institució d'un fons de reserva per als alumnes de les escoles municipals d'Oficis a fi que, en acabar els estudis, disposin mitjans per establir-se.

No existeix constància de que aquest pla arribés a traspassar els límits de la discussió consistorial. En realitat, els dèficits econòmics feien inclús difícil el manteniment de les escoles, malgrat el seu ínfim nombre.

La limitació quantitativa d'aquestes escoles era prou evident perquè els mateixos membres de la Comissió de Cultura ho plantegessin públicament. Segons dades de Lluís Nicolau d'Olwer el número d'aprenents que estava en condicions d'assistir a escoles tècniques de primer grau era de 12.000 i d'aquests rebien ensenyament l'any 1922 uns 3.000 escassos. Un 67% de les matrícules era en oficis industrials i un 11% en els artístics.

A part de l'ensenyament d'oficis era necessària la formació comercial dels dependents. L'Ajuntament inicià aquest ensenyament als vespres als mateixos grups escolars, destinant-hi el minso pressupost de 1.500 ptes. pel curs 1923-1924.

Per a noies es crearen 12 Escoles Complementàries Comercials per a la preparació de feines d'oficines.

Altres dèficits importants eren la manca de personal especialitzat per aquestes escoles i, per tant, no donaven cap títol de validesa oficial.

Paral·lelament a les ensenyances especialitzades hi havia unes assignatures que abastaven els aspectes de cultura general. Carles Riba i Artur Martorell eren professors d'ensenyament literari.

III.4.6.- L'INSTITUT D'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL.

Una notable manca de relació entre l'Ajuntament i la Diputació per organitzar l'ensenyament tècnic dificultava una planificació rendable i racional. S'alçaren moltes veus abordant aquest problema, entre elles la de Carles Pi Sunyer que, a l'any 23, llançava la idea que les escoles d'oficis dels barris cobrissin els graus més elementals i s'encomanessin exclusivament a l'Escola del Treball -"que aspira a ser la Universitat del poble"- els graus més elevats.

Les confessions públiques del problema, en aquest període, no arribaren a tenir una incidència real en els aspectes de planificació, però sí en la gestió d'alguns centres que, segons hem vist, estaven regits per patronats mixtes i en l'Institut d'Orientació Professional de la Diputació.

L'11-9-1918 l'Ajuntament aprovà les bases formulades per la Diputació respecte a l'Institut d'Orientació Professional. La finalitat d'aquesta institució era l'estudi dels oficis, arts i indústries de la ciutat per a donar orientació col·lectiva a la població escolar (Veure Annex nº 10).

Quedaren integrats en aquesta institució tots els aparells, materials d'estudi i pertinenècies en general del Secretariat d'Aprenentatge de la Diputació. La direcció de l'Institut quedava sota la gestió d'una Comissió o Junta Mixta entre personal d'ambdues corporacions. El 2-1-1919, com a representants dels regidors de l'Ajuntament, foren nomenats Casimir Giralt i Josep Puig i Esteve. L'aportació econòmica de l'Ajuntament es fixà en 101.000 ptes. anuals.

Els objectius que pretengué cubrir la nova institució, en certa manera continuadora del Secretariat d'aprenentatge de la Diputació, eren molt més amplis que els estrictament educatius.

El seu director, en un article manifestà com la finalitat primordial era la d'incloure l'ensenyament professional com un element més dins la planificació productiva:

"Es precís utilitzar, dins la nostra idiosincràcia i topografia industrial els mateixos o semblants procediments de què s'han valgut els grans centres estrangers de producció, per assegurar l'estabilitat dels operaris i augmentar i millorar els seus productes".
(70)

Aquests procediments, destinats a adequar la mà d'obra a les necessitats industrials, han d'entendre's com l'orientació del treballador vers els sectors econòmics que interessin a cada moment al ca-

pital, la tria mitjançant tècniques psicològiques que assegurin la disponibilitat personal per cada ofici, i a donar al treballador "L'afició i el goig que ha de proporcionar tota tasca a qui l'executa", fent-li acceptar resignadament el seu lloc dins l'estratificació social.

III.5.- EL MOVIMENT HIGIENISTA I L'ESCOLA.

La implantació de tota una sèrie d'institucions complementàries a la tasca de l'escola duta a terme per la Comissió de Cultura ha de situar-se en el marc d'iniciatives promogudes per organismes públics arreu d'Europa des de finals del segle XIX. Aquestes iniciatives anaven encaminades a millorar les condicions de vida de l'infant, ja que les circumstàncies físiques i higièniques del seu entorn familiar i social eren migrades.

La profusió publicista, des de finals de segle passat fins a ben entrat el nostre segle, sobre el tema de la higiene i en particular sobre els drets de la infància a viure i créixer en unes condicions favorables al seu desenvolupament físic i psicològic, es una mostra palesa de les deficiències de la vida real.

Dos fragments d'obres de l'època són útils per introduir-nos al tema de la higiene escolar:

"No olvidemos que la salud del niño es la salud del pueblo, el porvenir de la nación, la salvación de una raza..." (71)

"Los derechos del niño constituyen un problema de moderno planteamiento y la protección de la salud en los establecimientos públicos es una exigencia que no puede ser desatendida..." (72)

La industrialització comportà l'aglomeració humana en les grans ciutats i les condicions de vida en les urbs plantejaren problemes que afectaren l'estat sanitari de la col·lectivitat. Les malalties proliferaren i aparegueren dolències típicament urbanes, com l'anèmia la tuberculosi...

Els avenços de la medicina suposaren l'eclosió d'estudis que havien de permetre no tant sols la curació de les malalties, sinó sobretot la seva prevenció. En aquest sentit, són remarcables els progressius descobriments de vacunes i la difusió dels principis higiènics.

El moviment higienista propulsat sobretot per metges i més tard per arquitectes, defensà el dret de la comunitat a millorar les seves condicions de vida. Ultra la difusió dels principis teòrics de la higiene personal, proposaren un seguit de mesures encaminades a racionalitzar i a fer més digne la vida a les ciutats.

En nom de la higiene es remodelaren ciutats, es sanejaren les vivendes i es promogué l'esport, amb la filosofia de reforçar el potencial humà dels pobles.

El moviment higienista de finals de segle fou el precursor de les propostes urbanístiques dels arquitectes racionalistes que varen prendre cos definitiu en les declaracions dels CIAM.

De forma paral·lela a les llargues jornades laborals, a les vivendes inhabitables, a la deficient alimentació, a la deplorable realitat urbanística... l'escola apareix com un centre que no aporta cap benefici físic a l'alumne, sinó ben al contrari.

La convivència durant la jornada escolar d'un gran nombre d'infants en un local de precàries condicions higièniques, afavoria la propagació de les malalties i accentuava la predisposició física dels nens en contreure-les.

Els metges detectaren l'ambient escolar com un focus idoni per a la propagació d'infeccions, però a la vegada s'adonaren de les possibi-

litats que oferia l'escola cara el control sanitari de l'infància.

D'ací en sorgiren les inspeccions escolars, que prengueren caràcter oficial a finals de segle, essent Alemanya el primer país que les organitzà a partir de l'any 1879.

La visita periòdica del metge a l'escola permetia detectar les malalties infantils més freqüents i controlar el desenvolupament físic dels escolars. La sorpresa esdevingué en el moment en que s'observà que els nens no eren únicament portadors d'enfermetats, sinó que patien una sèrie d'anomalies, fruit directe del medi escolar.

Les afeccions més freqüents eren l'escrofulisme, la propensió a la tuberculosi, les afeccions oculars, les desviacions vertebrals... En quant al desenvolupament intel·lectual, els nens acusaven un accentuat nerviosisme i una disminució del seu nivell de capacitació.

Els nous mètodes renovadors de la pedagogia intentaven incidir positivament en l'equilibri psicològic dels infants, mentre que amb la difusió dels principis de la higiene escolar volia aconseguir-se la correcció i disminució de les irregularitats en el desenvolupament físic, a través de dos aspectes bàsics: L'ensenyament teòric de les normes higièniques als infants, la potenciació dels jocs, la gimnàstica, els esports..., la realització d'enquestes sanitàries i fitxes escolars. D'altra banda era fonamental l'elaboració d'una normativa que establís les condicions que devien complir els edificis escolars, referents a ventilació, l'il·luminació, calefacció, instal·lacions sanitàries, mobiliari...

L'aspecte que avui en dia pot considerar-se característic dels edificis escolars es deu en gran mesura a les propostes realitzades pels higienistes des de finals del segle passat.

Els higienistes proposaven l'ús específic de l'edifici escolar, la separació dels serveis administratius i vivendes dels mestres de les aules, la neteja diària dels locals... Tanmateix l'edifici devia complir altres condicions: emplaçament allunyat de les zones de gran tràfec o gran concentració humana, envoltat de parcs o jardins i localitzat de manera que el nen no hagués de caminar més de 4 Km. diaris per tal d'assitir a classe.

Altres condicions que devia reunir l'edifici escolar feien referència a ventilació, il·luminació, calefacció, instal·lacions sanitàries, característiques de les aules, dependències necessàries ultra les específicament escolars...

Durant els anys 1860-1880 anaren introduint-se aquestes normes en la legislació de diversos països i el moviment higienista es manifestà també en la publicació de nombrosos periòdics i revistes i en la celebració de Congressos Internacionals d'Higiene Escolar.

La Llei Moyano que regulava tots els aspectes de l'ensenyament a l'Estat espanyol únicament esmentava que els edificis escolars havien d'ésser "capaces y convenientemente distribuidos". No hi ha constància de cap ulterior normativa que definís de manera més concreta aquesta capacitat i distribució, fins a l'any 1905, en que es publica la "Norma Técnico-Higiénica" que incorporava ja alguns dels principis dels higienistes europeus.

De totes maneres, per constatar la influència dels corrents europeus en l'edificació escolar, caldrà esperar la construcció d'alguns edificis escolars de tipus monumental en ciutats com Bilbao, Madrid i Barcelona, per iniciativa municipal, aspecte que, en el cas de Barcelona, ja hem comentat abastament en altres capítols.

La única manifestació col·lectiva de l'ambient higienista que es donà a Espanya fou la celebració del I Congrés d'Higiene Escolar a la ciutat de Barcelona a l'any 1912.

El Congrés fou promogut per associacions de metges, arquitectes i mestres. El seu contingut es decantà per les propostes de caràcter tècnic, intentant així superar qualsevol tipus de divergències ideològiques. La majoria de les ponències feren referència a les condicions que havien de complir els edificis escolars (higiene, il·luminació, ventilació, acústica i material escolar)

La creació de la Lliga Barcelonista d'Higiene Escolar fou una de les conclusions del Congrés, però l'entitat desaparegué poc temps després a causa de divergències internes.

Podem completar aquest apartat amb la cita d'un fragment del I Congrés d'Higiene Escolar, en el qual queda perfectament reflexat l'esperit dels participants:

"Movidos por un noble ideal, nos hemos propuesto una revisión higiénica escolar... que despierte en nuestro pueblo el deseo vivo de edificar algo sólido, para la formación de una España nueva... decidiéndose por una revolución pedagógica; que transforme nuestras escuelas haciéndolas acomodar al sentir científico de una orientación antropológica.

La escuela es la casa del niño y hemos de procurar que sea higiénicamente bella... para que el alumno tenga interés por la escuela, es indispensable que le sea agradable y ésta lo será si es higiénica, es decir, si es alegre, bien ventilada, bien soleada, bien limpia, con buenos métodos pedagógicos que equivale a decir buenos métodos higiénicos y antropológicos..." (73)

No hem , però, de deixar de referir-nos, al caràcter limitat de les propostes higienistes, per quant en realitat anaven encaminades a millorar bàsicament els aspectes materials d'una ensenyança tradicional.

Alguns pedagogs significatius del moviment renovador vessaren dures crítiques als principis que inspiraren les reformes dels higienistes. El següent text de Maria Montessori és ben significatiu d'aquesta tendència crítica:

"Constatamos en la escuela que los niños están trabajando en condiciones higiénicas contrarias al normal desarrollo de la vida, hasta el punto que pueden acabar con el esqueleto deformado, y respondemos a esta terrible revelación con un banco ortopédico...

El medio racional de cambiar esta forma de trabajar es conseguir que no estén obligados a permanecer sentados tanto tiempo. Es una conquista de libertad lo que necesitan, no el mecanismo de un banco..." (74)

Evidentment, les reformes proposades pels higienistes cobriren una etapa important en la història de l'educació en aconseguir el perfeccionament dels mecanismes de l'ensenyança tradicional. No creiem, d'altra banda, que pretenguessin superar aquest marc.

Però la difusió de l'escola higiènica anà avançant paral·lelament a les renovacions proposades pels pedagogs, en aprofitar les possibilitats i marge de treball creatiu que oferien institucions com les escoles a l'aire lliure, les colònies, les cantines... concebudes, sense dubte, per iniciativa dels reformadors higienistes.

III.6.- LES INSTITUCIONS PARAESCOLARS.

III.6.1.- LES COLÒNIES ESCOLARS.

Les colònies escolars foren en el seu origen, institucions profilàctiques que intentaven millorar la salut dels nens dèbils, predisposats a l'enfermetats. Les primeres foren organitzades per un pastor protestant de Zurich, Bion, que envià 60 nens a la muntanya, sota la cura d'uns mestres.

Els resultats varen entusiasmar als observadors i vint anys després eren ja 1.300 nens que gaudien d'aquest servei a Suïssa. L'experiència va estendre's ràpidament per tot Europa i a l'Estat espanyol s'organitzà la primera a l'any 1887 sota el patrocini del "Museo Pedagógico" de la "Institución Libre de Enseñanza".

L'Ajuntament de Barcelona, per subsanar la manca de sol, aire i llum de la majoria de les escoles públiques i per a complementar la tasca educativa dels futurs grups escolars, organitzà des de l'any 1906 un servei de colònies durant l'estiu.

La Comissió de Governació, a proposta del regidor radical Hermenegildo Giner de los Ríos, féu aprovar al consistori la seva organització, amb un pressupost de 15.000 ptes (11-6-1906) aquesta consignació permeté el funcionament de sis colònies, que tenien a 120 nens de 7 a 11 anys. L'estada tenia una durada de un mes. Els llocs foren triats per una comissió, procurant que no coincidissin amb els indrets on hi havien ja instal·lades colònies de la Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País.

Els mestres que les dirigien eren seleccionats de les escoles nacionals.

Des del primer moment es remarcà el caràcter assistencial i semibenefíc de les colònies, per la procedència dels nens seleccionats i l'atuell que se'ls hi proporcionava. Cadascun d'ells rebia: 2 vestits, 2 parelles d'espadenyes, un capell, raspall de dents, pinta, raspallet d'ungles, una llibreta i un llapis.

A l'any següent, 1907, es creà una comissió autònoma municipal, amb caràcter permanent; la Comissió de Colònies Escolars que, des de 1913 s'ocupà també de les Escoles del Bosc. En crear-se la Comissió de Cultura una de les seves primeres tasques fou l'elaboració d'un nou Reglament per a les Colònies Escolars, aprovat en la sessió municipal 24-4-16 (Veure Annex nº 11).

L'any 1918, com a resultat de la reorganització de les comissions que comportà que comportà la supressió de les que es denominaven autònomes, els serveis de la Comissió de Colònies foren absorbits per la Comissió de Cultura (9-1-1918). Aquest funcionament durà escassament tres mesos, ja que el 14-3-1918, es restablí segons el seu origen.

La composició de la Comissió era la següent:

- 6 regidors designats per l'Ajuntament.
- 6 veïns de Barcelona.
- 1 periodista.

La selecció d'aquests últims vocals corresponia a l'Ajuntament segons el criteri: "los que se hayan distinguido por su amor a la enseñanza e instituciones de este género". Diverses esmenes modificaren

el nombre de vocals que es veié augmentat a 8, dels quals un havia de ser obligatòriament mestre. El vocal periodòsta era elegit per l'Associació de la Premsa Diària de Barcelona.

La financiació de les colònies corria a càrrec fonamentalment de l'Ajuntament, a través del seu pressupost ordinari, però era freqüent l'ajut de particulars que hi contribuïen amb material, aliment... o bé becant l'assistència d'alguns nens. Personatges il·lustres de Catalunya s'erigien en protectors de les colònies. Així ho feu Eduard Toda, que oferí part de les seves hisendes al Priorat i a Tarragona (Daumera, la Barlia, Xurivia, Crous, Cambrils), a canvi que els nens rebessin també ensenyament agrícola.

Els nens eren seleccionats entre els més dèbils físicament de les escoles públiques, però més tard va ampliar-se als alumnes de les escoles professionals (1922) i a les aprenentes (1921).

La conveniència d'aquest servei era manifesta. Quan a l'any 1924, el Dr. Sayé, director d'Assistència Social dels Tuberculosos del Servei de Sanitat de la Mancomunitat, feu un estudi sobre tuberculosi a la ciutat, els resultats demostraren que 40.000 nens vivien en pèssimes condicions higièniques i que un 72% donaven reacció positiva a la prova de tuberculosi.

Per augmentar la rentabilitat en la utilització dels edificis, i organitzant-hi diversos torns, s'acordà l'adquisició de les finques següents: "Bosch de Can Puig" (12-11-1919), "Sots de'n Cardona", "Font Grogà", "Martorelles" i "Montornès" (25-2-1920). Aquelles finques serien habilitades com a colònies permanents i granjes escolars amb la finalitat de retornar al camp els nois inadaptats a la vida de la ciutat.

La Junta de Vocals Associats a la Comissió de Colònies Escolars acordà en sessió 10-12-1920, la inclusió de la quantitat de 6.470.003 ptes. en pressupost extraordinari per a la seva adquisició.

Una d'aquestes cases "Can Puig" (tibidabo) devia substituir l'escola a la ciutat per una escola al camp, a benefici dels nens depauperats pertanyents a famílies descassos recursos econòmics. La selecció d'alumnes havia de ser feta pels metges higienistes de l'Ajuntament i de l'Estat. L'Ajuntament de la Dictadura suprimí l'acord i no fou inaugurada fins l'any 1931.

A mesura que s'anava perfilant l'obra escolar de l'Ajuntament, fet al qual contribuï poderosament la creació de la Comissió de Cultura, les colònies anaren abandonant el seu to paternalista dels primers anys, s'impulsà la seva multiplicació i esdevingueren institucions complementàries de la tasca de renovació pedagògica de les escoles municipals.

Reconeguts pedagogs com Rosa Sensat i Antolí Monroy s'esforçaren a propagar la idea que el fi primordial de les colònies era higiènic i educatiu, i havien de promocionar activitats que anaven des de les excursions fins als treballs manuals i intel·lectuals.

En tot moment s'intentà que les colònies tinguessin un caràcter ciutadà, d'obra col·lectiva....:

"no solament tenen avantatges els infants que en gaudeixen
A la llarga tothom en surt beneficiat. Tinguem present que la ciutat de Barcelona no podrà sentir-se satisfeta de la seva grandesa mentre no hagi foragitat del seu radi els perills morboses que avui venen a

ser per ella, com a ciutat moderna que atreu les mirades de tot el món amb la seva Gran Exposició, una màcula, si no una ignomínia.

I ultra l'avantatge d'haver deslliurat els seus fills d'una malaltia segura que amb el temps seria una càrrega per llurs institucions benèfiques, hi ha la d'obtenir un jovent saníto, optimista treballador i lligat per raons d'agraïment i compenetració ciutadana als destins de la ciutat que no cal dir que estan determinats per la col.laboració ordenada i la unitat dels sentiments de ciutadania a tots els estaments." (75).

La premsa de l'època és rica en reflexos d'actes massius amb motiu de l'anada a l'arribada de colònies, festivals escolars en honor de les colònies... D'entre ells destaca l'acte realitzat al Parc de la Ciutadella l'any 1920.

Quant a les institucions privades que sostenien colònies hem de citar a la "Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País" i a l'Associació Protectora Ensenyança Catalana. L'Ajuntament, encara que amb una quantitat reduïda, contribuïa al seu finançament.

La "Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País" organitzà les primeres a l'any 1893 i acollí a 82 nens. La finalitat primera que es proposà fou l'esbarjo. Després s'hi buscà l'eficàcia curativa i preventiva. Aquesta institució es proposà també la confecció d'un cens escolar, a fi de classificar a tots els alumnes per cèdules, que permetessin unes inspeccions mèdiques mensuals i la creació de les places estrictament necessàries a les colònies, les quals a mesura de les necessitats, s'haurien de transformar en colònies permanents.

Aquesta ambiciosa iniciativa no tingué prou ressò, però regularment muntaven les seves colònies estivals. A l'any 1915 les dues colònies que funcionaven a Vilassar de Mar feren amb èxit un modest assaig d'escola domèstica, sota la direcció de personal especialitzat.

L'Associació Protectora Ensenyança Catalana organitzà les seves primeres colònies d'estiu de 1920 a Teià i a Pineda. Acollien a 50 nens i nenes de les escoles catalanes i foren sufragades per subscripció popular. A l'estiu següent, amb l'ajut de la Comissió de Foment i la Junta de Dames, s'organitzaren a Pineda, Lllavaneres i Cassà de la Selva.

L'obra de colònies fou ben vista pels barcelonins que sabien que contribuïen a la millora de les condicions de vida de part dels nens més desvalguts de la ciutat. Aquestes sèmpaties populars es manifestaven en l'ajut econòmic que rebia l'obra de colònies municipal per part de donants altruistes, i d'altra banda, per l'acolliment que cada any feia Barcelona als nens, quan tornaven de les colònies (tradicionalment se celebrava una festa al Parc).

Aquesta popularitat no retreu que l'obra fos realment limitada, encara que amb el pas dels anys anà ampliant la seva acció, augmentant les places i no limitant-se a les escoles primàries.

Malgrat aquest avenç, sempre restà només a disposició dels alumnes de les escoles oficials, éssent-ne privats aquells nens que assistien a pobríssimes escoles de centres de barri.

En aquest sentit, encara que hem trobat una proposta d'ampliar l'acció de colònies a tots els nens desvalguts de Barcelona (76) no sabem que mai s'hi arribés a treballar de ferm. I de fet, amb l'assignació

econòmica de l'obra de colònies, aquest objectiu no podia ser altra cosa que una utopia.

III.6.2.- SEMICOLÒNIES I ESCOLES A L'AIRE LLIURE.

Les semicolònies s'organitzaven a les anomenades Escoles a L'Aire Lliure o Escoles del Bosc. Oferien un horari de semiinternat als nens i nenes de 7 a 14 anys, d'organisme feble i necessitats d'un règim de vida a l'aire lliure per a contribuir al seu enrobustiment físic.

Les Escoles a l'Aire Lliure de l'Ajuntament de Barcelona.-

Les Escoles a l'Aire Lliure eren institucions pedagògiques amb una finalitat higiènica i profilàctica -la lluita i la prevenció contra l'enfermetat dels nens predisposats- que s'estaven imposant arreu d'Europa. Baginski, l'any 1881, va ser el primer que va parlar de la possibilitat de realitzar aquest tipus de cura, i l'any 1904, s'instal·lava a Charlottsburg (Alemanya) la primera escola a l'aire lliure coneguda a Europa. Abans ja en funcionaven als EE.UU. (Rhode Island i Providencia). L'any 1907 se'n creaven a Anglaterra (Bostall Wood) i a França (Lyon). Més tard a Itàlia (a Pàdua, sota la promoció del Dr. Randi) i, aprofitant les excel·lents condicions de clima, s'establiren per tot l'any i en règim d'internat.

Graucher, el metge francès especialitzat en la lluita contra la tuberculosi, i promotor del moviment de les escoles a l'aire lliure, les definí així: "els nens reconeguts com a malalts, són col·locats al camp en un sanatori-escola, on continuen els seus estudis, sota la vigilància d'un metge". (77)

Si be en començar, la funció d'aquestes escoles fou exclusivament terapèutica, els bons resultats obtinguts arreu feren que aviat se les considerés adequades també per a nens normals, per les seves condicions higièniques i pedagògiques.

La concepció d'educar al nen en contacte amb la natura, inspirada en Rousseau, Froebel i Pestalozzi, conformava l'ideari de la pedagogia renovadora. Així, les escoles a l'aire lliure esdevingueren escoles amb camp de joc, gimnasi, classe en plena natura, propícies a desenvolupar-hi una pedagogia més activa que la tradicional. Les seves construccions eren molt senzilles, generalment pavellons desmuntables ja que les activitats es fan a l'intempèrie.

Si rebien el nom d'"escoles del bosc", les situades en el camp, rebran el nom d'"escoles del mar" les situades a la platja, on els infants desenvoluparan activitats relacionades amb la mar.

A la sessió municipal del 5-3-1910, els regidors republicans, Pere Coromines (Unió Federal Nacionalista Republicana), i Emiliano Iglesias (Partit Radical), varen proposar al consistori una esmena al pressupost d'aquell any per crear una escola del Bosc. La proposta va ser aprovada, amb una petita modificació en la quantitat destinada.

La primera Escola del Bosc, situada en el Parc Laribal de Montjuic, ubicà les seves aules en una vivenda orientaltzant cedida a l'Ajuntament i adaptada per A. de Folguera, encara que la majoria d'activitats es realitzaven a l'aire lliure en el bosc immediat. En un pavelló independent s'hi situaren menjadors i cuines, serveis fonamentals pel règim de semiinternat i pel caràcter terapèutic de la institució.

Tenia capacitat per a 90 alumnes, i s'inaugurà el 8 de maig de 1914. Els seus directors foren dos mestres nacionals autoritzats pel ministeri per prestar-hi servei: Rosa Sensat per la secció de nenes, i Antolí Monroy per la de nens. L'Any 1916, s'incorporaren els mestres oficials procedents de Manresa, Dolors Palau i Antoni Perich també amb permís del Ministeri d'Instrucció Pública (Real Ordre 20-10-1916). També hi ensenyà en aquests anys Paula Borràs.

Al començament només hi tenien accés els nens que creixien en ambients insans de la ciutat, i se'ls intentava educar en constant contacte amb la natura. S'hi va establir un control mèdic constant, i s'hi donava classes de matèries complementàries com ara ritme, dansa, dibuix i música.

En la sessió municipal del 7-9-1911, es proposà per part dels regidors Lluís Risech, Vallès i Pujals i Serraclara, que la gestió de les noves institucions fos feina d'una Comissió Municipal, composta per regidors, veïns de la ciutat i tècnics en qüestions escolars, d'higiene i pedagogia.

Creada la Comissió d'Escoles del Bosc, aquesta queda al cap de poc temps incorporada a la de Colònies i s'anomena fins a l'any 1913 "Comisión de Colonias Escolares i Escuelas del Bosque". Dins el procés regulador de serveis anteriors, la Comissió de Cultura realitzà un nou Reglament, aprovat el 20-6-1917. L'any 1918, aquesta Comissió resta durant tres mesos, incorporada a la de Cultura. Des del 14-3-18, continuà funcionant amb caràcter autònom.

L'any 1921, la Comissió de Cultura decidí ampliar-ne les instal·lacions, i construí un nou pavelló. Amb això la capacitat total augmentà a 200 alumnes.

El projecte fou realitzat per l'arquitecte Adolf Florensa que hi vessa el seu gust pel classicisme decoratiu, allunyat pel barroquisme de Goday (78).

Va proposar-se la creació d'una nova Escola del Bosc en el Parc del Guinardó, tal com preveia el Pla General de 1917, en la sessió municipal del 10-2-1916. Ignorem les raons per les quals el projecte no fou realitzat fins 1921 i el perquè es retardaren tant les obres de construcció. (79)

Situada en un terreny de forta pendent, l'arquitecte Florensa la projectà com un conjunt de tres pavellons independents que es recolzen en porxos per salvar el desnivell. Dos dels pavellons es destinaren a aules i serveis i el tercer a menjador i cuina. Existia el propòsit d'ampliar el nombre de pavellons destinats a aules a mesura que augmentessin les necessitats.

La blancor de les parets i les taulades a dos aigües dels pavellons destacaven sobre el bosc en que es situaven, com petites masies tradicionals.

L'11-4-1923, s'obrí el concurs per a la provisió de les places de mestres i el 22-4-1923 l'escola quedà inaugurada oficialment.

L'escola del Parc del Guinardó fou protagonista de vàries vicissituds. En efecte, ja en plena dictadura, (5-11-1923) una proposta consistorial demanava que es posés en funcionament, demostració palpable que la inauguració oficial no coincidí amb la real. Segons el testimoni del seu constructor -el contractista d'obres Sr. Truño- l'escola va ser inaugurada tres vegades: la ja esmentada, un altre cop al temps de la Dictadura i finalment l'any 1931, en que començà a funcionar. Passà llavors a dirigir-la la mestressa Dolors Palau.

Escola del Bosc de Bellesguard

Poc sabem del perquè no va arribar a realitzar-se un projecte d'escola a Bellesguard. En consta (81) la cerimònia de col·locació oficial de la primera pedra, en els terrenys que hi havien prop del Palau del Bellesguard, al Tibidabo, cedits al minicipi pels germans Figueres. També ens consta (82), la inclusió d'una quantitat en els pressupostos municipals per a la seva construcció, però a partir d'aquest moment desapareix qualsevol altre menció d'aquesta escola.

III.6.3.- BANYS DE MAR I L'ESCOLA DEL MAR.

Un dels esforços fet per l'Ajuntament per l'educació física de la població infantil fou l'assaig i experimentació de semicolònies de mar per alumnes de les escoles de Barcelona, que no es podien beneficiar de les Escoles del Bosc o Colònies.

La inspecció mèdica escolar donà unes dades ben significatives de classificació dels nois segons llur estat de salut i es constatà que la major part de malalties podien estalviar-se amb una cura de mar ben organitzada, amb banys, exposició a la llum solar i l'acció de l'exercici físic metòdic.

Ultra els efectes satisfactoris en l'ordre físic, els higienistes valoraven l'acció educadora de les competicions, l'augment dels estímuls i l'apropament del mar a la ciutat.

El servei dels banys de mar començà a funcionar a l'estiu de 1918. El mes de juliol, l'Ajuntament havia aprovat l'assaig de cura marítima a favor del "alumnes pobres" de les escoles. S'hi destinaren 3.000 ptes. repartides a meitats entre esmorzar i despeses d'organització, vigilància i vestuari.

Se'n beneficiaren 600 nens repartits en tres torns de 9 dies de durada cadascú. El lloc d'estada era la platja dels banys "La Deliciosa".

A l'any següent s'utilitzaren també els banys Sant Ebbastià i aplegaren a 1.000 nens. A partir de l'any 1921 s'organitzaren a la platja de l'Escola del Mar.

L'organització dels banys era simple. Un mes abans d'iniciar-se la temporada, s'anunciava a tota la premsa i s'instal·laven unes oficines provisionals al Palau de Belles Arts, on podien inscriure-s'hi tots els escolars de 8 a 13 anys. La selecció es feia en funció dels resultats de la inspecció mèdica a què se'ls sotmetia.

Els nois eren agrupats en nuclis de 50, sota la cura i control d'un mestre, cap de secció. Banyistes professionals del Club Natació Barceloneta i la Societat Banys i Sports Marítims col·laboraven en els exercicis i en l'aprenentatge de la natació.

La Societat Tramvies de Barcelona facilitava el transport gratuït de tots els nens fins a la Barceloneta.

Paulatinament augmentà el pressupost i el número d'assistents. A l'estiu de 1923 en gaudien també els alumnes de les escoles comercials d'adults i professionals de la Dona, a la platja de Barcelona.

L'èxit del servei de banys pels escolars estimulà la creació d'una Escola del Mar, similar a les existents a Itàlia. S'acordà la seva construcció, a proposta de Lluís Nicolau d'Olwer, l'any 1918, aprofitant 40.000 ptes. que hi estaven destinades en el pressupost municipal.

El projecte fou realitzat l'any 1920 per Josep Goday, que el va concebre com un edifici de tres cossos, amb forma de U oberta al mar, que es sostenia amb pilars sobre la platja de la Barceloneta a la que s'hi accedia mitjançant escales. A la planta baixa s'hi situaren menjadors, dutxes i vestuaris i al pis, les aules pels dies de pluja. La capacitat era per 200 alumnes.

Començades les obres el mes de març de 1921 s'acabaren pocs mesos després (octubre 1921) degut a la utilització de mòduls de fusta a l'estil de les casetes de banyistes de les platges, Aquesta simplicitat no es contradeia amb una peculiar decoració de franjes i guirnalles a les façanes, semblants a les existents en altres grups escolars. (83)

L'edifici fou destruït arran d'un bombardeig el mes de gener de 1938. L'1-7-1921 s'inauguraren els banys de mar en l'edifici nou, i l'1 d'agost del mateix any començava a funcionar com a semiescola de platja, celebrant-se la inauguració oficial del conjunt de les institucions el 3-8-1921.

El dia 24-8-1921 es convocà el concurs per proveir-la de mestres, i foren nomenats Mercè Barba, Josefina Bayona, Teresa Cadenet. El seu director fou Pere Vergés, que hi desenvolupà una interessant tasca pedagògica i hi establí el mètode de les repúbliques escolars, que ja havia funcionat a les colònies.

L'eficàcia de l'Escola del Mar va ser tant provada, que coneixem un parell de propostes municipals demanant la creació d'una nova escola similar. (85)

L'abast que tingué l'obra de colònies, semicolònies i banys de mar de l'Ajuntament de Barcelona pot veure's reflectida en els gràfics i estadístiques de l'Annex nº 12.

II.6.4.- CANTINES ESCOLARS.

Dintre la panoràmica d'institucions complementàries a l'obra de l'escola hem de parlar de les cantines escolars.

Quan es projectaren els grups escolars de nova planta, a partir de l'any 1917, s'hi preveia un servei de menjador per als escolars, però abans del seu funcionament s'habilitaren alguns edificis, on estaven ubicades escoles públiques, perquè hi poguessin funcionar cantines.

L'ambient misèrrim de gran part de la població infantil impedia l'assistència regular a escola, i d'aquest fet se'n deduí que calia satisfer alhora les necessitats formatives i les més primàries, com ara el vestir i el menjar:

"... Qué incumbe pues al pedagogo? Procurar sobrealimentar a los niños en la escuela para contrarrestar esta falta orgánica y sin lo cual será imposible pretender integral y paralelo desarrollo de las facultades psicofísicas. Es más, sin esa sobrealimentación resulta contraproducente exigirle gasto de energías... Las cantinas escolares son una imprescindible necesidad para los niños pobres. Todos deben en ellas comer, gratuitamente los desheredados de la fortuna y abonando su importe los hijos de los ricos. El Sr. Giner de los Ríos... se conformaba con aumentar algunas cantinas. Es más fácil conseguir la reforma poco a poco que de una sola vez..." (86).

Les cantines foren concebudes també com una obra social que havia de contribuir a pal·liar les desiguals condicions dels nens a les famílies "la cantina es una obra social verdaderamente democrática" i havia d'afavorir també l'assistència a classe, molt irregular en els nens de famílies humils, "la cantina viene a establecer el medio internado gratuito para las clases populares y permite que la influencia de la escuela y del maestro sean mucho más intensas". (87)

El sosteniment de les cantines era a càrrec de l'Ajuntament però s'estimava que era bó que els alumnes paguessin alguna cosa i així ho feien els de les famílies menys necessitades que contribuïen amb 15 cèntims la ració.

El pressupost destinat a cada cantina, pels 10 mesos que funcionaven eren 5.000 ptes. del fons municipal i 14 bonos de la Reforma, que suposaven 74 ptes. trimestrals.

Es comptava també amb donatius de particulars (parades dels mercats, carn de l'Escorxador, oli de fetge de bacallà de la Casa Municipal de Lactància...).

Reproduïm el menú de la cantina d'Hostafrancs, perquè ens apropa a la realitat de l'època:

Dilluns	Escudella i Carn d'olla
Dimarts	Carn amb mongetes
Dimecres	Escudella i carn d'olla
Dijous	Costella de porc amb fideus
Divendres	Bacallà amb patates
Dissabte	Escudella i carn d'olla

La Junta de Cantines era l'encarregada del seu funcionament. La composaven els tinents d'alcalde dels districtes on eren situades, un vocal de l'Ajuntament i les mestresses de les escoles respectives.

La primera cantina fou oberta a l'escola de pàrvuls d'Hostafrancs (C/ Sarrià 15) el 7-2-1907, després d'unes obres d'instal·lació presupostades en 2.500 ptes. Funcionava sota el control d'un Patronat erigit en Junta Directiva i format pel tinent d'alcalde Francesc Layret, el vocal Santiago Valentí Camp i Celestina Vigneaux (mestre-tresorera).

Quan a l'any 1911 s'ianugurà la segona cantina, aquest patronat es va refondre amb la Junta de Patronat de les Cantines Escolars de Barcelona, composta a l'any 1915 pels tres tinents d'alcalde dels respectius districtes, el vocal Josep Juncal i les mestresses Rosa Vidaurre, Dolors Gonzalo Morón i Celestina Vigneaux (directora-tresorera).

La Comissió esmentada també fou afectada per la restructuració de què foren objecte totes les comissions autònimes l'any 1918 i el subsegüent restabliment, després del qual quedà formada per: Manuel Morales Pareja (president), Casimir Giralt, Xavier Gambús, Josep Puig Esteve i les mestresses Celestina Vigneaux, Dolors Gonzalo Morón, Rosa Vidaurre, Dorotea Lecumberri i Maria Baldó.

L'ànima de les cantines fou la mestressa Celestina Vigneaux, titulada Montessori, i muller de l'escriptor i polític Pere Coromines. Intentà propassar l'àmbit purament assistencial i establí una sèrie d'activitats paraescolars (lliçons de cant i gimnàstica rítmica que donaven col·laboradors del mestre Joan Llongueres, seguint el mètode Dalcroze).

El servei de les cantines havia d'arribar a incidir en la vida dels barris i es feren diverses campanyes encaminades a aconseguir la col.laboració del veïnat en el seu manteniment i en l'ampliació d'activitats (excursions, adquisició d'una casa-refugi a Gualba...)

En plantejar-se problemes higiènics perquè els nens no tenien roba per a mudar-se, s'arbitrà la solució d'instal.lar a les escoles un cosidor per a les mares, on se'ls suministrava roba i fil i un sou de 2 rals a canvi de confeccionar roba per als nens.

La informació desigual recollida en els fullets de l'època ens ha permès solament oferir aquesta cronologia aproximada:

Cronologia de les cantines en funcionament. 1907-1922.

1907	C/ Sarrià 15	90 racions
1911	C/ Sant Jeroni	100 racions
	(Traslladada a C/ Unió 28 al 1915)	
1912	C/ Pi 1	70 racions
	(Traslladada a C/ Llúria 112 al 1916)	
1917	C/ Catalunya 18	60 racions
1917	C/ Mallorca 408	
1917	Passatge Méndez Vigo 6	

Aquestes dues últimes foren creades amb una subvenció de 5.000 ptes. concedida per l'Estat.

En el pressupost extraordinari de 1917 es consignà un crèdit per a fundar-ne 20 més, però una reducció posterior deixà el projecte en una sola consignació de 5.000 ptes.

L'Ajuntament anterior a la Dictadura incluí en el pressupost la quantitat de 85.000 ptes, per al sosteniment de les cantines existents i per la creació de noves.

III.6.5.- JARDINS D'INFANTS.

Deia un fullet de l'Ajuntament publicat el 1920:

"...l'home amb la producció industrial i comercial ha estat allunyat de la natura. Els governs han de vetllar pel bé dels ciutadans i han de disminuir els efectes nocius de l'actual vida urbana amb la instal·lació d'espais lliures, parcs i jardins..." (88)

La construcció de la Catalunya ideal proposada i impulsada pels noucentistes, la conversió de Barcelona en un centre acollidor i digne dels seus habitants, imposà un seguit d'accions dignificadores que sorgiren paral·lelament al procés de recuperació nacional, des del desig d'un àmbit urbà europeu... fins a la redempció cultural del poble.

En aquest context, els jardins d'infants anaren lligats a tota política urbanística-jardinera de l'Ajuntament de Barcelona, de la qual hem de destacar la labor de l'arquitecte-jardiner Nicolau Mª Rubió i Tudurí, cap de servei d'aquesta secció municipal i autor de la majoria de jardins que configuren l'actual Barcelona.

La Comissió de Cultura feu una anàlisi dels dèficits de la ciutat en espais lliures i jardins i cità com a característiques d'una gran ciutat la forta immigració, la densificació de la població i uns elevats índex de mortandad i criminalitat. Amb referències a documents

antics dipositats a l'Arxiu Històric Municipal, es veia la manca de parcs a Barcelona com un mal endèmic des del segle XV.

Malgrat que la creació d'un sistema de parcs fos atribuïble a Parcs i Jardins, la Comissió de Cultura es veia obligada a vetllar per la instal·lació de jardins d'infants i camps de joc. Les despeses pres-supostàries que comportaria una adequada política en aquesta qüestió havien de ser rendables a llarg termini perquè:

"... (augmentarà) la moralitat, el goig i salut dels ciutadans... a l'augment de benestar espiritual i salut corpòria de l'individu ha de respondre-li un augment de capacitat productiva..." (89)

La concepció de jardins per infants ultrapassava l'habilitació d'un espai. Comportaven una tasca educativa i pels seus orígens provenien de les antigues costures de petits minyons que anaven morint a mesura que es creaven les escoles de pàrvuls:

"...D'aquestes costures a totes les barriades obreres n'hi havia i no tenien altra finalitat que guardar els nens les hores que les mares havien d'ocupar-se en el treball... Estaven sota la cura d'una senyora que sense posseir cap mena de títol, ni autorització oficial, es dedicava a aquesta professió. Ordinàriament estaven instal·lades a les entrades, sense cap altra habilitació que uns banquetes baixos que hi havia a tot el voltant i una tanca baixa que hi havia a la potta del carrer. No es donava cap mena d'instrucció, només es guardaven als nois que jugaven lliurement..." (90).

A l'estranger el procés fou: Costura, sala-bressol, sala-assil i per fi s'arribà als jardins. A Barcelona només hi hagué alguna sala bres-

sol o assil. A l'any 1913 la Junta de Protecció a la Infància creà els primers jardins d'infants de Barcelona, sota el nom de Parcs Infants. La cantina escolar d'Hostafrancs funcionava alhora com a Parc i complia una tasca educacional amb cultiu de plantes, cria d'animals, treballs manuals... Per raons econòmiques la Junta no pogué instal·lar-ne una a cada barri com tenia previst.

S'iniciaren diverses campanyes públiques de la Junta que amb la col·laboració de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, pressionaren a l'Ajuntament. Assenyalen com a fites importants d'aquestes campanyes:

- 23-10-1913 . Petició a l'Ajuntament que es destinin a camps de joc les places de Barcelona que ho permetin per la seva capacitat.
- 29-11-1913. Petició que la Plaça Tetuán no esdevingui una via transitable.
- 28-4-1913. Protesta per la transferència de 500.000 ptes, (pressupost extraordinari de 1913) per a l'adquisició de solars i espais lliures per a jocs d'infants (la transferència es féu per atendre despeses de l'epidèmia de tifus).
- 30-11-1915. Felicitació a l'Ajuntament per haver destinat jardí la finca adquirida davant del Clínic (Plaça Ferrer i Cajigal)
- 8-5-1916. Felicitació al regidor Martí i Ventosa per haver demanat que el Ram de Guerra cedís a l'Ajuntament terrenys per a esbarjo dels nens.
- 27-9-1916. Petició de solars a l'Ajuntament per a construir-hi jardins d'infants.
- 26-8-1918. Els regidors Lluís Duran i Ventosa, August de Rull, Josep Puig i Esteve, Xavier Calderó i Casimir Giralt presentaren a l'Ajuntament la proposta que la Comissió de Cultura, per mitjà de les seves oficines tècniques, formulés un projecte d'habilitació de places

i altres espais lliures per a transformar-los en lloc d'esbarjo infantil, destinant per aquest objecte la quantitat de 70.000 ptes.

La justificació de la proposta es basava en:

"...De totes les ciutats del món, Barcelona és de les que disposa de menys jardins i espais lliures, on entre altres dels beneficis que en poden treure hi ha el que els infants de tota la ciutat, tot esbargint-se, puguin trobar-se degudament arrecerats dels perills del carrer que constantment els vòlten en una població com la nostra. Solament en el que va de l'any han mort en aquesta ciutat 12 infants i n'han rebut ferides 145, desgràcies que gairebé haurien sigut evitables si els nens de Barcelona tinguessin llocs avinents per als seus jocs i esplai.

Benemèrites institucions de Barcelona amb col.laboració d'higienistes i pedagogs, han iniciat la tasca d'anar divulgant i mostrant a les multituds els beneficis morals i materials que poden rebre els infants de Barcelona, tenint llocs adequats on recollidament poden jugar i esbargir-se. La manera cordial i entusiasta com tots els estaments han escoltat la crida, ens ha indicat poderosament que ha arribat l'hora de la creació de jardins per a infants, car aquesta col.laboració del poble que ara s'inicia donarà tota la virtualitat a una obra d'interès ciutadà tan remarcable com ho és aquesta, que si neixia solament com iniciativa de les corporacions oficials, però amb l'indiferència de la gent, perdria una gran part de la seva eficàcia." (91)

La Comissió de Cultura per complimentar l'acord de l'Ajuntament, encarregà a l'Assessoria Tècnica un Pla Genrerel de Jardins per a Infants, que s'anomenà: "Pla de conjunt dels jardins d'infants i camps de joc de Barcelona".

Per a l'elaboració del Pla es feren unes consideracions prèvies sobre la necessitat del joc de l'infant i la manca d'espai a les vivendes i a les escoles; els perills dels accidents a la llar, quan els pares deixaven els nens sols per a treballar, i la procedència dels nois dels reformatoris.

En el Pla s'especificà que cada noi no havia de fer més de 800m. a 1 Km. per a trobar el seu jardí i d'1 a 2 Km. pel camp de joc, i aquests han d'estar prop de les escoles.

Els tipus d'espais lliures previstos eren tres:

- Camps de joc.- Gran extensió de terreny, amb frontó, aparells de gimnàstica, vestuari, farmàcia, font, WC... i amb certa vegetació.
- Jardí d'infants perfecte.- A part del jardí devia haver-hi un edifici amb biblioteca i un altre per sala de festes i audicions.
- Jardí d'infants imperfecte.- Habilitació de qualsevol plaça per a jocs, isolada del tràfec i amb font i una caseta per guardar els jocs.

La distribució era la següent:

- 15 camps de joc prop dels grups escolars.
- 15 jardins d'infants de tipus perfecte, junt als grups escolars
- 30 jardins d'infants de tipus imperfecte, distribuïts per tota la ciutat.

Per a la seva realització era indispensable una política de l'Ajuntament de compra de solars. Es proposava que dintre del casc antic es compressin casals antics per enderrocar-los i destinar-los a jardins,

que a l'eixample s'aprofitessin el patis de mançana, i a les zones per urbanitzar, en comptes de demanar compensacions en metàl·lic als propietaris per la millora de les seves propietats, se'ls demanés cessió de part dels seus solars.

La quantitat de 70.000 ptes. disponible devia utilitzar-se per a la construcció de 2 jardins de tipus imperfecte, un a Gràcia (Plaça de Sant Joan) i l'altre a Sants (Plaça Osca).

L'execució dels dos jardins fou aprovada a la sessió 11-2-1918, destinant-hi 52.192'50 ptes. Per al manteniment de les dues places es consignaren 3.000 anuals.

Es realitzà també un projecte per a la Plaça Tetuám per a un jardí de tipus perfecte, amb un cost de 200 000 ptes.

Les característiques dels jardins projectats eren: Gran pató central, petites pistes laterals per a jocs de poc moviment i racons per a reposar, isolats per mitjà de vegetació. Petits monuments i busts dels grans homes de la història devien ser un medi d'educació i ornamentació. Tenien també una excellent instal·lació de llum.

El Pla de distribució de jardins i camps de joc de Barcelona era el següent:

CAMPS DE JOC	JARDINS D'INFANTS TIPUS PERFECTE	JARDINS D'INFANTS TIPUS IMPERFECTE
1. Casa Antunis	I. Solar de la Galera	a. Plaça Victor Balaguer
2. Escola de Bosch (Montjuic)	II. Plaça Letamendi	b. " de Màlaga
3. Montjuic sobre d'Hostafranchs.	III. " Tetuán	c. " d'Osca
4. Coll-Blanch	IV. " de Joanic	d. " del Centre
5. Voltants de la presó Model	V. " Josepets	e. " d'Erenni
6. Turó	VI. Parc de la Ciuta- della	f. " d'Espanya
7. Voltants de la Casa Gomis	VII. Wad-Ras cantonada Igualtat.	g. " de Medinaceli
8. Guinardó		h. " Reial
9. Voltants del manicomi de Santa Creu		i. " de Catalunya
		j. " de Molina
		k. " de la Bonanova
10. Extrems dels carrers Còrcega, Indústria, Rosse- lló. (Sta Coloma)		l. " de Sant Joan
		ll. " del Nord
11. Extrems dels carrers Pujades, Llull, Pallars. (S. Adrià)		m. Davant la Sagda. Famí- lia
		n. Plaça de l'Església Nova.
		ñ. Plaça Valentí Almirall
		o. " de Prim
		p. " de Bacardí
		q. " Nacional
		r. " Nadal
		s. " de S. Francesc
		t. " d'Orfila

Barcelona, agost de 1920

(92)

Però aquesta vasta planificació de l'Assessoria Tècnica no es va co-
rrespondre amb una acció executiva per part de l'Ajuntament.

III.7.- LES SUBVENCIONS.

Un altre de les activitats que exercí la Comissió de Cultura fou en certa manera continuació de l'obra cultural anterior del municipi. Ens referim a les subvencions otorgades a entitats ciutadanes i culturals, de les quals n'adjuntem una llista en l'annex nº 13.

Encara que rebatudes pels regionalistes, les subvencions a centres polítics de barriades continuaren concedint-se, però ens agradaria remarcar les ínfimes quantitats que s'hi destinaven, en contraposició amb les despeses realment substancials que s'esmerçaven a subvencionar organismes encarregats de "alta cultura", com ara tots els dependents de la Diputació i la Mancomunitat.

L'anàlisi de la llista d'entitats que reberen ajut municipal també és útil per adonar-nos un cop més del suport de l'Ajuntament cap a les activitats ciutadanes relacionades amb la difusió de la llengua i cultura catalanes.

CAPÍTOL III.- LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

NOTES :

1. Per a l'elaboració d'aquest apartat hem fet servir les fonts següents:

- a) Anuario Estadístico de la ciudad de Barcelona. Corresponent a cada any.
- b) Memoria presentada al Ministerio de Instrucción Pública, por el Delegado Regio de Barcelona. 1906-1911.
- c) Estudi Vega i March, publicat per l'Ajuntament de Barcelona a Les Construccions Escolars.
- d) Lluís Nicolau D'Olwer. Conferència a la Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció.
- e) Generalitat de Catalunya. L'ensenyament popular a Catalunya. 1937.
- f) Josep Iglesias. El movimiento demográfico en Cataluña en los últimos 100 años.

Sempre que en el text apareguin lletres, han d'entendre's com a referència a aquestes fonts especificades.

2. En els estudis demogràfics consultats es considerava normal que la població escolar abastés un 14% del cens general.

3. Arxiu Galí, pag. 211.

4. Annex 16 del llibre Les construccions escolars. Ajuntament de Barcelona.

5. Almenys així ho fan constar les entitats econòmiques en l'estudi que remeten a la Comissió de Cultura el 13-5-16. Reproduït a Les construccions escolars, pag 157.

6. Annuari Estadístic de Barcelona.
7. Memoria del Delegado Regio, 1906-1911.
8. Ajuntament de Barcelona, Les Construccions Escolars.
9. idem, pag. 27-31.
10. idem, pag. 30-31.
11. idem, pag. 35.
12. "El Progreso", 25-7-13.
13. "El Poble Català" 26-5-16.
14. Cal recordar la campanya anterior de l'entitat l'any 1910, on participaren Hurtado, Domingo, Giner de los Ríos, Pinillà i Pere Coromines. ("La Publicitat", 16-2-16)
15. "La Veu de Catalunya" 15-2-16.
16. Parlen de l'acte els diaris "El Progreso", 8-2-16/ "La Publicitat", 16-2-16/ "La Veu de Catalunya" 15-2-16/ Gaceta Municipal de Barcelona 16-2-16
17. "La Veu de Catalunya", 2-7-17.
18. N'hem llegit la referència en les donades al Centre Obrer del carrer Mercaders, a la Normal de Mestres ("La Publicitat", 13-3-16), al Centre Autonomista Dependents Comerç i Indústria (EPC. 19-3-16) i a l'Ateneu Català de Sant Martí.

19. "El Poble Català" 28.3.16.
20. Les Construccions Escolars, pag. 156-159.
21. "Quaderns d'estudi", gener 1917. "El Clamor del Magisterio" 3-1-17.
22. Les Construccions Escolars, pag. 160.
23. "Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", nº 3, 1917.
24. idem, abril 1921.
25. Les Construccions escolars, pag 159, i
26. idem, pag. 160.
27. idem, pag. 16.
28. "El Clamor del Magisterio" 6-6-16, i octubre 1917.
29. idem, 10-7-17.
30. "Les grans escoles nord-americanes". "La Veu de Catalunya", 23-11-15. "El grup escolar Baixeras, per la bellesa i l'higiene de les escoles". "La Veu de catalunya", 25-6-17. M. Gales, Estètica i Pedagogia", "La Veu de Catalunya", 1-11-17.
31. "La Veu de Catalunya" 29-5-16. Manuel Ainaud "Edificis per a escoles".

32. Les Construccions Escolars, pag. 164.
33. idem, pag. 162-164.
34. idem, pag. 118.
35. Arxiu Galf.
36. "Edificis per a escoles, els efectes pedagògics" "El Poble Català"
6.5.16.
37. Les Construccions escolars, pag. 150.
38. "La Veu de Catalunya", 6-6-17.
39. Les Construccions escolars, pag. 181.
40. idem, pag. 181.
41. idem, pag. 172-173.
42. idem, pag. 175.
43. idem, pag. 178.
44. idem, pag. 179.
45. idem, pag. 176-177.

46. Existeix una bibliografia esfecífica d'aquests grups escolars i respecte a l'escola Baixeras cal destacar:
"Record de la col.locació de la 1ª pedra del grup escolar Baixeras", Ajuntament de Barcelona, 1917. "Les construccions escolars de Barcelona", Ajuntament de Barcelona 1922. "Escola Baixeras" Ajuntament de Barcelona. "Grupo escolar Baixeras", Ayuntamiento de Barcelona, Delegación de Cultura, Instituto Pedagógico Municipal.
47. Les Construccions Escolars, 1922.
48. "El Diluvio", "Los grandes parásitos del erario municipal".
49. J. Caballero, "Reformas en la enseñanza local.Como han de hacerse los locales-escuela", "El Progreso", 22-1-17.
50. "Edificios escolares. El grupo Baixeras", "El Clamor del Magisterio", 10-7-17.
51. F. Culi Verdaguer. "Edificis escolars", "Butlletí de l'Associació Protectora de l'ensenyança Catalana", febrer 1918.
52. "D'ací, d'allà", 1922, nº 52.
53. Arxiu Galí.
54. Les Construccions Escolars, pag. 255.
55. La bibliografia bàsica sobre aquest grup escolar és:
"Les construccions escolars de Barcelona", Ajuntament de Barcelona 1922, "Escola graduada de nenes de Vallcarca", Ajuntament de Barcelona 1922.

56. "Gaceta Municipal de Barcelona", 27-1-21.
57. "Butlletí de l'Associació Protectora de l'ensenyança Catalana" Abril 1921.
58. "La Revista", 1-6-21.
59. "Gaceta Municipal Barcelona", 1918.
60. "Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", nº 6, 1918, "Moviment Montessorià".
61. "La Revista", 1-10-20, "El gran dèlema de l'ensenyament".
62. C/ Pi i Sunyer. Per la Cultura Obrera. L'acció de les nostres escoles professionals. 1923.
63. Pot veure's la reproducció de la ponència a la "Gaceta Municipal de Barcelona", 20-7-1922.
64. Ajuntament de Barcelona. Les Construccions Escolars, pag. 246-248.
65. idem, pag. 229-230.
66. idem, pag. 231.
67. idem, pag. 229.
68. "Gaceta Municipal de Barcelona", 27-1-21.
69. El llibre de Ramon Alberdi La formación profesional en Barcelona,

de recent aparició, inclou valuoses informacions sobre aquesta temàtica.

70. "L'Institut d'Orientació Professional", "La Revista", 11-12-18.

71. P. Salvat, "Lliga Barcelonina d'Higiene Escolar" 1918.

72. Leo Burgenstein, Higiene Escolar, 1921.

73. I Congreso Español de Higiene Escolar, Barcelona 1912.

74. Maria Montessori, 1909.

75. Delegació de Cultura. "L'obra de colònies", 1930.

76. E. Hidalgo. "Colonias escolares. Los desheredados", "El Progreso", 7-6-16.

77. Mery. Higiene scolaire.

78. La Bibliografia bàsica sobre aquesta escola és:

"Les Construccions Escolars de Barcelona", Ajuntament de Barcelona, 1922. "Escuelas al aire libre y servicios anejos", Ayuntamiento de Barcelona 1949. "Escola del Bosc del parc de Montjuic", Ajuntament de Barcelona, 1921.

79. "Gaceta Municipal de Barcelona", 23-2-16. La Bibliografia bàsica es: "Gaceta Municipal de Barcelona", 1932. "Les construccions escolars de Barcelona", Ajuntament de Barcelona 1922. "Escuelas al aire libre y servicios anejos", Ayuntamiento de Barcelona, 1949.

80. "Gaceta Municipal de Barcelona", 19-4-23.
81. "Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", nº 1, 1918, pag. 16.
82. "Gaceta Municipal de Barcelona", 25-7-18.
83. La bibliografia bàsica sobre aquesta escola és:
"Les Construccions Escolars de Barcelona", Ajuntament de Barcelona, 1922. "Escola del Mar", Ajuntament de Barcelona, 1921.
84. "Gaceta Municipal de Barcelona", 29-12-21.
85. "Gaceta Municipal de Barcelona", 21-6-22 i 13-7-22.
86. J. Caballero. "Cantinas escolares para todos los niños", "El Progreso", 29-1-17.
87. Ayuntamiento de Barcelona. Cantinas escolares municipales.1911-1914.
88. Ajuntament de Barcelona. Els Jardins dels infants.
89. idem.
90. idem.
91. idem.
92. Reproduït a Les Construccions escolars, pag. 275.

CAPÍTOL IV

LA COMISSIÓ DE CULTURA I LA GESTIÓ DE L'ENSENYA-
MENT A LA CIUTAT DE BARCELONA: EL PATRONAT ESCOLAR.

IV.1.- INTRODUCCIÓ.

Ja hem vist com l'acció de la Comissió de Cultura es centrà en l'àmbit de l'escola primària, encara que no es negligissin altres àmbits d'actuació, sobretot per la influència exercida per Manuel Ainaud, en el si de l'Assessoria Tècnica.

L'Ainaud, després de les seves diverses experiències educatives en l'elitista col·legi Mont-d'Or i en les populars escoles republicanes de barriada, havia arribat a concloure que sols des dels organismes públics podria resoldre's el problema escolar de la ciutat; solució que per a ell no consistia sols en augmentar el nombre de places sinó que es basava en l'existència d'una xarxa escolar primària, catalana i popular que havia de servir per configurar una mentalitat urbana col·lectiva en els barcelonins.

Aquesta fita xoçava amb la mentalitat burocràtico-administrativa amb que estaven dirigides la majoria de les escoles públiques i l'Ajuntament corria el risc de quedar-se a mig camí dels objectius fixats si no aconseguia intervenir en la seva gestió, ja que aleshores les seves funcions es limitarien a la dotació d'edificis segons estipulava la llei:

"No era pas la indignitat i insalubritat dels locals escolars el que havia d'avergonyir la ciutat de Barcelona en ordre a les funcions d'ensenyament. Més l'havia d'avergonyir la incapacitació a que la tenia sotmesa el règim polític espanyol, tan alegrement acceptat amb la implantació de la pseudodemocràcia on havien anat a parar les lluites per la llibertat del segle XIX. Aquesta incapacitació va re-

bre el cop de gràcia amb el Real Decret de 26 d'octubre de 1901 signat pel comte de Romanones, que en traspasar a l'Estat l'obligació de pagar els mestres convertia l'escola municipal en nacional i llevava als municipis tot dret d'intervenir en un servei que d'altra banda anava al seu càrrec, puix com és sabut, l'Estat no feia més que de caixer i recaptava estrictament dels municipis els cabals per al servei...

Aquesta vergonya era doble perquè no era sentida, perquè la incapacitació legal havia tingut com a conseqüència la incapacitació moral fins al punt de semblar perfectament normal que les coses passessin d'aquesta manera... Ningú no s'adonava de la ignomínia d'una ciutat de mig milió d'habitants incapacitada per les funcions docents, no se'n fa campanya enlloc sinó és en els programes catalanistes involucrada en la generalitat de les reivindicacions autonòmiques. Ningú no la retreu, encara que més d'una vegada en senti el fibló" (1).

En crear-se la Comissió de Cultura quedà de manifest que pels regionalistes no es tractava d'altra cosa que d'un graó més en la cadena d'organismes culturals bastits des de la Diputació i la Mancomunitat, perill que de bon començament ja denunciaren els lerrouxistes.

Pels republicans es tractava només d'un instrument que havia de permetre millorar la col.laboració del municipi en l'obra de l'Estat, com ho havia estat fins aleshores la Comissió de Colònies i Escoles del Bosc.

No sembla doncs que cap grup tingués en perspectiva que la nova Comissió fos un instrument idoni per aconseguir l'autonomia docent de la ciutat i, tot i això, sembla que aquesta finalitat estava ja im-

plícita des dels primers anys que començà a funcionar, com ho demostra l'elaboració d'unes bases per a la reorganització de la gestió escolar al municipi, quasi bé paral·leles al projecte de Pla General de Distribució d'Edificis Escolars.

IV.2.- UN PRECEDENT DEL PATRONAT.

Les escoles del Bosc i l'obra de colònies, portades a terme per una Comissió Municipal, foren un precedent interessant per a l'obra posterior del Patronat.

A partir d'aquestes institucions l'Ajuntament passava a fer obra de cultura pel seu compte, lligada a les necessitats de la ciutat, una mica al marge de les estrictes responsabilitats legals, i a l'hora d'encomanar la feina educativa a uns professionals recorria al magisteri nacional.

D'ençà la seva inauguració l'Escola del Bosc de Montjuïc fou dirigida per mestres nacionals, contractats pel municipi, postura consequent amb l'ideari radical que la considerava una escola nacional més. Quan s'ampliaren les instal·lacions, calgué nomenar més mestres, i una Real Odre del Ministeri Burell, autoritzà els nacionals a prestar-hi servei, conservant tots els avantatges de l'escalafó oficial:

"Considerando que según el art. 97 de la Ley de 1857 son Escuelas públicas las sostenidas en todo o en parte por fondos públicos..., se dispone que los maestros nacionales... puedan pasar a las escuelas municipales del Bosque de Barcelona conservando las ventajas legales de su carrera, figurando sin número en el escalafón y pudiendo reingresar en el servicio del Estado con el número y sueldo que tenían si hubieran continuado prestando su servicio en escuelas nacionales" (2).

Així, el magisteri nacional esdevenia un pilar fonamental en la reforma de l'escola pública ciutadana, tornant-se un col.laborador de l'obra del municipi. El perquè d'aquest lligam entre nova escola municipal renovada i magisteri l'explicà així Alexandre Galí:

"Les úniques escoles amb ideals educatius i nova metodologia eren les escoles renovadores (Mont d'Or...) ... Fora d'aquestes institucions que quantitativament no representaven res, si hom volia cercar ideals i inquietuds pedagògiques calia adreçar-se als mestres nacionals, mai a les escoles privades de cap mena...

Es tractava de veritables valors, d'homes i dones innegablement útils, de gent catalana de la millor mena que no es podia menysprear no sols pel seu valor intrínsec sinó perquè en realitat si hom volia actuar en gran escala constituïen les úniques reserves abundants amb que es podia comptar, sobretot si a més dels mestres que actuaven a Barcelona, hom tenia en compte els excel·lents i innombrables escampats per Catalunya. Cert que hi havia els mestres lliures que havien actuat en les escoles d'assaig, però aquests eren poc nombrosos... quedaven les promocions dels estudis normals de la Mancomunitat excel·lents totes elles, però també poc nombrosos i organitzades sense ambició per part dels elements de la Mancomunitat i sense simpaties de part de l'Ajuntament de Barcelona i especialment de Manuel Ainaud...

No hi havia, doncs, altre remei si es volia treballar depressa i en gran escala que recórrer a l'exèrcit dels mestres nacionals".

(3)

IV.3.- LA PROPOSTA DEL 1917.

El dia 17 de març de 1917 els regidors Santiago Andreu, Jaume Bofill i Manel Vega i March, de la Comissió de Cultura, presentaren un dictamen a l'Ajuntament sol·licitant una reorganització en la gestió escolar de la ciutat, segons les bases que reproduïm íntegrament a l'Annex 14.

El dictamen fou aprovat a la sessió municipal del 14-6-1917 (4) amb una esmena dels Srs. Colomina Maseras i E. Gardo, que feia referència a subvencions. El 10 de novembre del mateix any, l'alcalde remeté al Ministeri d'Instrucció Pública, una instància junt amb les bases aprovades, d'acord amb la decisió consistorial (5).

Els trets diferenciadors que tenia la nova organització proposada eren:

-La Junta Municipal canvia el seu caràcter consultiu, per l'executiu, i tenia el seu càrrec el govern, direcció i règim de totes les escoles primàries, obligatòries o voluntàries creades per l'Ajuntament.

-Els components de la Junta Municipal a més del càrrec polític de regidors, calia que tinguessin alguna competència per la seva professió o trajectòria personal en qüestions culturals o educatives.

-El càrrec de Delegat Regi, quedava vinculat al del Rectorat de la Universitat.

Les funcions de la Junta Municipal es concretaven en:

- La construcció i adaptació d'edificis escolars,
- la reorganització de l'ensenyament de la ciutat,
- la formació dels mestres, i
- les obres circum i post-escolars, tractant d'incidir en camps fins aleshores reservats a l'Estat.

No sabem res de la resposta que aquesta demanda obtingué del Ministeri. El que sembla clar és que aquestes pressions concretes de cara a millorar, reformant-la, la gestió escolar de la ciutat, es veieren aviat superades per la força creixent de les campanyes per a una autonomia política, on naturalment s'incloïa la reivindicació de la gestió de l'ensenyament. Aquestes campanyes presidiren la vida de Catalunya de l'any 1918 al 1920.

Després del fracàs de la lluita per aconseguir de l'Estat Central un règim polític més d'acord amb la situació catalana, les pressions i lluites socials quasi bé impediren els plantejaments absoluts i obligaren a tornar a les reivindicacions de caire més reformistes.

IV.4.- LA PROPOSTA DE L'ANY 1921.

En ésser finides les obres dels dos primers edificis monumentals, s'aprofità l'avinentsa per sol·licitar al Ministeri el dret de regir-los i dirigir-los, argumentant que si es pretenia sobrepassar les atribucions de gestió municipal era degut a que també es considerava que s'havien ultrapassat les obligacions relatives a dotació d'edificis.

Aquest raonament simplificadíssim partia de la visió pragmàtica de l'Ainaud el qual, bandejant el problema de l'ensenyament general a tota Catalunya, anava directament a cercar el camí per aconseguir el seu model d'escola pública barcelonina, malgrat fos experimentalment només en els dos primers grups escolars.

Les fortes tensions socials no permetien avivar la lluita autonòmica i els polítics no prenen en consideració pràcticament la problemàtica educativa, immersos com estaven en el procés de lluita de classes.

L'organització del Patronat no fou doncs una etapa del procés de reivindicació d'una gestió autonòmica de l'ensenyament, sino una concessió extraordinària que el ministre César Silio atorgà a la ciutat després de les gestions personals de Manuel Ainaud. Quedava així legitimada la línia empresa per l'Assessoria Tècnica però precisament per la seva excepcionalitat la solució obtinguda fou limitada i fluctuant, quedant sotmesa als alt-i-baixos de la política.

En la sessió municipal del dia 12-10-1921 els regidors Josep Barbey August de Rull i Alejo Santamaria proposaren que, previ informe de

la Comissió de Cultura es facultés a l'Ajuntament per a fer les gestions necessàries amb el fi d'organitzar els nous grups escolars com millor convingués als interessos de l'ensenyament, a la ciutat i al seu Ajuntament.

Aprovada la proposta, l'alcalde remeté una instància al Ministeri d'Instrucció Pública, on es demanava la possibilitat d'organitzar els nous grups escolars com s'havia fet recentment a Madrid, amb un règim de Patronat. L'argument més fort era la qualitat de les noves realitzacions municipals, situades en una trajectòria més àmplia de tasca cultural feta i projectada per l'Ajuntament de Barcelona.

Per veure amb exactitud els termes de la proposta, reproduïm el document a l'Annex 15, junt amb l'informe que també l'acompanyava redactat per l'Inspector de la Província, Manuel Ibers, on s'informava favorablement del projecte.

Aquesta proposta municipal rebé de bon començament una forta crítica. Alexandre Gali publicà a "La Publicidad" (6) un article que desvetllà una forta polèmica. El pedagog insistia en la necessitat de donar una solució catalana, no exclusivament barcelonina al problema escolar. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana féu seu aquest punt de vista i publicà l'article en el seu Butlletí de desembre del 1921. Entre altres coses, Galí hi deia:

"Dins el credo nacionalista i en aquests moments de renovació espiritual, és absurd creure que es pot fer una acció d'esperit, sigui on es vulgui que no resulti total. No hi ha parts en el cos nacionalista: tot ressona pertot. Però, de més, cal tenir en compte fets evidents de la Història i de la Geografia, en virtut dels quals

la ciutat gravita d'una manera tant enorme, tan mancada de contrapès, dins de Catalunya, que ella sola, només pel fet de la seva massa, resulta el veritable govern i la nova fatal de tota la resta.

Per això és greu que es consideri un problema de tanta transcendència com el de les noves escoles només amb ulls de barceloní. De fet, es va assentar la directriu de tota la vida pedagògica de Catalunya, i, per això, nosaltres creiem que la qüestió de les escoles de Barcelona només es pot tractar, si les dificultats per una bona solució sorgeixen, que elevant-lo a la categoria de problema nacional, i, per tant, la seva deliberació no pot fer-se sense la deguda solemnitat. Aleshores, indiscutiblement, organismes de tanta representació i competència innegable com són el Consell de Pedagogia i l'Associació de l'Ensenyança Catalana han de ser cridats i escoltats" (7).

Aquesta posició més extrema que englobava el problema barceloní en un plantejament més general, no fou secundada pels polítics. El mateix Galí, escriuria així, anys després:

"Assolida aquesta (la concessió del Patronat), el Sr. Nicolau d'Olwer va publicar una lletra adreçada al Sr. Campanals que moralment ens feia costat en la posició adoptada per nosaltres contra la solució de la Comissió de Cultura...

En aquesta qüestió hi ha un aspecte de mentalitat general que és potser el més greu. Es la manca de tolerància i la ceguera dels catalanistes, principalment els d'Acció Catalana. D'una banda, no van saber tolerar que hò pogués haver uns catalanistes més radicals que ells, però d'una altra banda ni van saber comprendre que els convenia que es fes radicalisme catalanista al carrer pel règim dels

grups, ni van somniar mai -perquè els havien escamotejat els punts de vista- que poguessin valdre's d'aquest radicalisme per a arrancar de Madrid una tallada més grossa.

... El Sr. Valls i Taverner, aleshores catalanista acèrrim i gran amic de Nicolau d'Olwer i d'altres membres de la Comissió, espectador de la contesa amb simpaties naturals per l'obra dels seus amics, passat el temps i inaugurats ja els grups se'ns va acostar sense que li demanéssim res i ens va dir: Ara estic convençut que en la qüestió dels grups escolars, vos tenieu raó" (8).

Tot i el silenci dels polítics, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana no deixà de banda la seva lluita i adreçà una carta a la Comissió de Cultura, el 20-9-1921, on expressava el seu desacord en allò que considerava un altre perill per a la catalanització, el delegar la docència als mestres nacionals:

"...I com sigui que veus públiques assenyalaven la possibilitat de que els palaus de l'educació que es van bastint siguin servits no per mestres municipals inspirats per aquell sa criteri (es refereix a que l'ensenyament sigui basat ... en les nostres institucions seculars de poble viu i que vol ésser ... i en llengua pròpia) sinó per funcionaris de l'Estat que no tindrien la deguda llibertat per aplicar-lo al restar sota la direcció i dependència de les autoritats centrals, aquesta Associació s'ha cregut en el deure de cridar-vos l'atenció a vos que sou representant il·lustre de la ciutat. Cap i Casal de Catalunya, a fi de que el recte sentir abans exposat sigui el que inspire a la Corporació Municipal de vostra digna presidència, car l'alt interès de la cultura popular i la trascendental influència a exercir sobre l'esperit públic des de tan enlairades institucions ho requereixen.

...Significaria un greu error el que l'Ajuntament despren-
gués prop de dos milions de pessetes en un edifici escolar per des-
prés entregar-lo al'Estat, fent així una tàcita declaració d'impotèn-
cia per regir-lo, quan, precisament el nostre orgull ha de consistir
en poder ostentar una bella i eficient florida de l'educació popular.
... I, essent així, ¿quines raons podrien aconsellar que l'Ajuntament
deixés de fundar les seves escoles Municipals, seguint una ruta tan
necessària per l'avenir de la ciutat i de Catalunya, que justament
havia seguit amb altres institucions d'ensenyament primari.

Vegi's en aquest punt el lloable exemple de la Mancomunitat
de Catalunya, que procura exercir sense cap obstacle una pila de
funcions educatives, per estimar-les pròpies, malgrat l'absurda or-
ganització centralista s'hi oposi amb una llarga sèrie d'entrebanes
esvaïts per obra i gràcia de la nostra virtualitat" (9).

La polèmica s'eixamplava, pel fet de no sopesar només la necessitat
de l'ús del català, sinó també l'organitzar tot un sistema escolar
català, prescindint d'analitzar el moment polític que estava traves-
sant Catalunya, que potser ho impossibilitava.

Pel seu cantó el Deganat dels Mestres Nacionals de Barcelona, s'adre-
çà a la Comissió de Cultura, oferint la seva leal col.laboració i
criticant només les limitacions quantitatives de la seva actuació. La
carta deia així:

"... Queremos recordar ante todo, ... que Barcelona ... en or-
den a la primera enseñanza ofrece un atraso lamentable...

La terminación de los grupos Baixeras y de Vallcarca señala
para la vida escolar de Barcelona un momento crítico.

No son ciertamente más que un número del vasto programa de las construcciones escolares de esta ciudad, pero representan tales edificios el principio de una transformación, abren como una nueva era en la enseñanza primaria barcelonesa y son el anuncio, para el niño de una vida escolar más sana, más alegre y más intensa, y para el maestro, de un refinamiento en su labor, de una mayor perfección y de una mayor dignidad en sus funciones.

... Tiene para los maestros oficiales ese acontecimiento un interés especialísimo... Y cuando tanto ha luchado el Magisterio Nacional de Barcelona para la transformación de la escuela, y tantas quejas ha exhalado por carecer de medios morales y materiales para desarrollar en condiciones favorables su labor, en la ocasión presente se considera en el caso de manifestar que aspira a prestar sus servicios en estos edificios nuevos y que de su seno pueden salir para esas escuelas un personal capacitado por su saber, por su experiencia y por su entusiasmo en la enseñanza.

...El Magisterio público... limita su aspiración colectiva a que sean maestros oficiales de la ciudad los que vayan a prestar sus servicios a esos grupos escolares pero con tal aspiración y tan ardientemente como ella sienten el anhelo de ver convertidos esos dos centros de enseñanza en escuelas modelo que funcionen con sujeción estricta a los dictados de la pedagogía.

...Aunque la inauguración y el funcionamiento acertado de esos grupos constituyan motivos de aliento y complacencia para autoridades y maestros, no pueden unas y otros quedarse satisfechos ni aún pasajeramente, ya que con estas escuelas no quedarán atendidas más que una parte insignificante de nuestra población escolar... Hay

que pensar constantemente, preferentement, en las necesidades imperiosas, hoy desatendidas, de la gran masa de niños barceloneses de familias pobres" (10).

L'oposició entre l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i el Magisteri Nacional s'ha d'entendre en funció dels seus interessos una mica diferents. Mentre que la Protectora s'interessava per l'institucionalització de l'escola catalana, poca cosa hi podien fer en aquesta tasca uns funcionaris de L'Estat espanyol.

La Comissió de Cultura pel seu cantó cercava una solució a curt termini al problema escolar de la ciutat pels camins possibilistes d'anar arrencant poc a poc petites concessions al Ministeri, que permetessin almenys el funcionament d'una o dues escoles públiques catalanes.

En aquest objectiu podia comptar com a auxiliars valuosos amb els mestres nacionals,, preocupats per una escola pública digna i arrejada a la ciutat (cal diferenciar en aquest sentit la Asociación del Magisterio Primario, castellanitzant i centralista, d'altres organitzacions de mestres públics com ara la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya i el Deganat de Mestres Públics de Barcelona, on hi havien mestres de la categoria de Rosa Sensat, Dolors Baldo, Martí Alpera etc.).

La Comissió de Cultura incorporà a la seva labor la lluita d'aquests ensenyants per una dignificació escolar i en feu estimables col.laboradors. L'opció era més tècnica que política i fou judicada així, anys després per Alexandre Galí:

"Tot el que la gent del Pressupost de Cultura va creure que no s'havia defer és el que van fer els homes de la Comissió de Cultura l'any 1921. Per què? per una circumstància adjectiva. Perquè hi havia per atzar el Sr. Martí i Alpera davant l'escola aneja a la Normal i un cert nombre de mestres exemplars a la resta de Catalunya. Van sacrificar, no sabem per què, el futur per l'inmediat" (11).

IV.5.- L'ATORGAMENT DEL PATRONAT.

Les gestions prop del Ministeri, per aconseguir un organisme propi, realitzades per Manuel Ainaud, varen ser efectives i, malgrat les reticències amb que sempre s'havien vist des de Madrid les escoles catalanes, s'autoritza el Patronat Escolar.

El 17 de febrer de 1922, el Ministre César Silió, concedí a Barcelona el Patronat per als grups escolars Baixeras i La Farigola. El nou règim s'organitzava de la forma següent: en formaven part l'alcalde, els vocals i l'assessor tècnic de la Comissió de Cultura, l'inspector cap de Primer Ensenyament de Barcelona i una professora de la Normal.

Tots els nomenaments i cessaments corresponien al Ministeri d'Instrucció Pública.

Els grups escolars podien funcionar com escoles pràctiques annexes a la Normal. Els mestres triats havien de pertànyer a l'escalafó oficial, on haurien ingressat per oposició.

Les despeses que ocasionés el Patronat eren a càrrec de l'Ajuntament.

Per la seva posterior transcendència, reproduïm el text del decret 17-2-1922 a l'Annex nº 16.

Pocs dies després es constituïa el Patronat, formant-ne part els Srs. Antoni Martínez Domingo, Josep Puig Esteve, Lluís Guarro Casas, Augusto de Rull, Josep Barbey Prats, Manuel Santamaria, Manuel Carvi, Ra-

mon Palau, (regidors de la Comissió de Cultura) i Manuel Ibars (inspector), Hipòlita Fernández (professora de la Normal) i Manuel Ainaud. El nomenament dels components del Patronat provenia d'una real ordre del Ministeri D'instrucció Pública, de 21-2-22, signada per Silió.

A la sessió municipal de l'endemà, s'acordà agrair públicament al Sr. Vallengano, subsecretari del Ministeri d'Instrucció Pública, i al Sr. Rufino Blanco, ponent del Consell d'Instrucció Pública, la seva col.laboració. (12)

No pel fet d'haver-se creat el Patronat deixà d'existir la Junta Municipal, encarregada de la resta d'escoles. La manca d'efectivitat d'aquest organisme i l'intent de fer-lo más representatiu motivà una nova proposta dels regidors de la Comissió de Cultura, Nadal, Lluís Guarro, Roure i Mariano Bordas, en el sentit que es suprimís el càrrec de Delegat Regi, i s'encomanés la direcció de l'ensenyament primari de la ciutat a l'alcalde.(13) No sabem si la proposició va arribar a enviar-se al Ministeri d'Instrucció Pública, ni en coneixem cap resposta.

Quant el funcionament del Patronat, s'amplià la seva composició en augmentar el nombre de regidors que formaven part de la Comissió de Cultura, amb la reorganització de comissions municipals el gener de 1923, integrant-s'hi els Srs. Roure, Josep Puig Esteve, Duran Reynals, Nadal i Mariano Bordas (14).

Per una ordre ministerial, del 23 de gener de 1923, es procedí al nomenament de mestres nacionals per als nous grups escolars. Passà a dirigir el grup Baixeras, el Sr. Fèlix Martí Alpera, i el grup La Farigola, la Sra. Maria Baldó de Torres (fins aleshores secretària de la Societat Barcelonesa d'Amics de l'Instrucció)

IV.6.- LA RESPOSTA CIUTADANA.

La Lliga fou el partit que dedicà més elogis a la concessió del Patronat (15), amb un to totalment triomfalista, ho considerarà com un gran avenç aconseguit pels seus mèrits i agraïa servilment el favor rebut del Ministeri:

"L'organització dels grups escolars creats pel nostre Ajuntament demostra la bona voluntat del Ministre Sr. Silió, i constitueix un reconeixement efectiu de les tasques pedagògiques de la nostra Comissió de Cultura, una de les glòries més pures de l'actuació nacionalista al consistori barceloní. Com a barcelonins i com a catalans, ens havem de felicitar d'aquesta solució satisfactòria, que ens ofereix el màxim d'avantatges, dintre de les conegudes limitacions de les lleis actuals" (16).

El diari "La Publicidad", informà també als seus lectors de la concessió (17) i reflectí la polèmica entorn els que estan satisfets amb el decret i els qui el consideren vexant per Catalunya. Els debats provenien de la qüestió de l'idioma. Difícilment l'Ajuntament s'avindria a donar en els nous grups l'ensenyament en castellà, però legalment no li quedava altra sortida. En el mateix escrit s'arremetia contra "La Veu", per la seva política triomfalista d'acontentar-se amb petites concessions qualificant-les de grans èxits.

El diari lerrouxista "El Progreso", només informà de la constitució del Patronat (18), estalviant-se qualsevol comentari.

Els mestres nacionals preocupats per arrelar la seva labor al país, veieren amb molt bons ulls l'obra del Patronat. Ja hem citat la carta que adreçà a la Comissió de Cultura, el Deganat dels mestres públics barcelonins. Quan Manuel Ainaud i Lluís Nicolau d'Olwer tornaren de Madrid, els acudí a rebre per felicitar-los Josep Barçeló, president de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya (19).

Els futurs mestres també se n'alegraven. Així una comissió d'alumnes de l'escola Normal visità les oficines de la Comissió de Cultura, per felicitar-ne al president i agrair-li la gestió per obtindre el Patronat, doncs, aquesta organització dels nous grups els permetia efectuar les pràctiques en edificis adients. (20)

La Societat Barcelonina d'Amics de l'Instrucció, en la Junta del dia 18-2-22, acordà també felicitar a la Comissió de Cultura, i dirigí un telegrama al Ministeri Instrucció Pública que deia així:

"...La Societat Barcelonina d'Amics de l'Instrucció en Junta General acorda per unanimitat comunicar a V. el gust amb que ha vist el Real Decret resolent favorablement la instància de l'Ajuntament de Barcelona referent a l'organització dels grups escolars" (21).

La única entitat que manifestà reticències obertament fou l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, centrant-se en les dificultats que l'aplicació del decret portaria en el terreny de la llengua i recordava també la seva posició ja explicitada quan se sol·licità a Madrid el Patronat:

"Com siga que en les nostres comunicacions a l'Ajuntament de data 20-9-21, i a eixa presidència en els dies 28-10-21 i 23-11-21, confirmades per la del 18 del passat mes de febrer amb referència a

un acord del nostre darrer Consell General, coneixeu ja de sobres el parer d'aquesta associació, no en cal dir-vos sinó que, malgrat lo abans exposat, si el règim instaurat per Real Decret li reconeix atribucions al Patronat dels grups referits perquè s'hi doni l'ensenyança a base del nostre idioma (sense exclusió, naturalment, d'aprendre'n-hi d'altres), encara que les dites atribucions no constin explícitament en el text publicat, aquesta Associació podria considerar-se relativament satisfeta del fruit assolit per les gestions de la Comissió de sa digna presidència..." (22).

El pas dels anys i l'actuació del Patronat escolar no varen fer canviar d'opinió als seus detractors i així escriu Alexandre Galí, ja després del 1939:

"Sí, el Patronat escolar va crear a Barcelona com per art d'encantament un sistema d'escoles i un ensenyament popular com potser no s'hauria trobat aleshores cap més, per la seva força, la seva joventut, la seva elegància tècnica i la seva eficàcia, però ho va fer a costa de l'escolament de la resta de Catalunya. Caldria veure què en va quedar d'aquella aristocràcia de mestres que ens havia arribat del segle XIX i durant els primers anys del segle XX continuava encara la seva acció profundíssima i salvadora en una innombrable quantitat de pobles de Catalunya. El drenatge poderosíssim de la ciutat se'n va endur no tant els capdevaners i àdhuc els patriarques, sino la joventut que havia hereditat les virtuds d'aquells antecessors renovades en les aigües vivificadores de l'Escola d'Estiu i el Butlletí dels mestres i de totes les activitats culturals catalanes en general. La pubilla s'ornava amb tots els joiells de Catalunya i feia goig, però ampobria la terra, per això nosaltres consideravem que no era prudent tractar el problema de les escoles de Barcelona

només amb ulls de barceloní. La ciutat millorava pero Catalunya perdía bona part de les seves reserves de caràcter, de racialitat que es conservaven en els medis rurals gràcies en bona part a l'acció dels mestres.

El drenatge de mestres es va fer no sols per l'oportunitat dels bons edificis i dels mitjans de treball més assegurats, no sols encara per l'atracció de la capital sino pel sobressou que l'Ajuntament oferia als mestres dels grups escolars. En aquesta millora és on es veu amb més evidència l'amplitud de l'Ainaud en la seva manera de treballar. Era qüestió de suprimir del tot el règim de retribucions, d'exigir als mestres el lliurament complert a l'obra de l'escola i era qüestió de ser exigent en les capacitats i en la tasca: calia, doncs, pagar-ho i tot i això calculat de manera que el mestre no hi perdés, servant la dignitat dels seus standart de vida, costava a la capital com a mínim un sobresou de 3.000 ptes. l'anys, tant omés del que donava aleshores l'Estat com a sou d'entrada als seus mestres i aquest sobresou és el que es va aprovar, augmentant-lo fins a 5.000 ptes. per als directors. Tot i això era magnífic, sobretot quan els Grups Escolars eren pocs. Però a mesura que va anar creixent la massa dels beneficiats, l'engrescament dels primers temps va deixar d'enlluernar i ho va veure que s'havien creat a Barcelona i entre els mestres de l'Estat dues castes: la dels privilegiats que cobraven bon sou perquè podien treballar bé en edificis excel·lents i un medi propici i la dels païes condemnats a la doble misèria dels locals i de les condicions de treball i la manca de sobresou" (23).

Per mesurar l'abast d'aquesta valoració del Patronat serà necessari esperar els anys de la Segona República, en quant la multiplicació dels grups escolars i dels mestres adscrits al seu règim posaren en evidència les seves limitacions.

CAPITOL IV.- LA COMISSIÓ DE CULTURA I LA GESTIÓ DE L'ENSENYAMENT
A LA CIUTAT DE BARCELONA: EL PATRONAT ESCOLAR.

NOTES :

1. Arxiu Galí
2. Real Ordre del 20-10-16. "Gaceta Municipal de Barcelona", 1916.
3. Arxiu Galí.
4. "Gaceta Municipal de Barcelona", 20-6-17.
5. Les construccions escolars, pag. 291-293.
6. "La Publicitat", 30-11-21.
7. Alexandre Galí. "Un plet. Les noves escoles", "Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", Desembre 1921.
8. Arxiu Galí. Llibre II, cap. IV, pag. 294 a 297.
9. M. Folguera i Duran. Carta adreçada al Sr. Nicolau d'Olwer. Reproduïda a Les construccions escolars, pag. 302.
10. Comunicació del Deganat de Mestres Públics de Barcelona. Reproduït a Les construccions escolars, pag. 299-303.
11. Arxiu Galí. Llibre II, cap. IV, pag. 296.

12. "Gaceta Municipal de Barcelona", 23-2-22.
13. idem, 19-10-22.
14. Real Ordre 14-1-23, "Gaceta Municipal de Bracelona" nº 3, 1923.
15. "La Veu de Catalunya" és el diari que dedicà més atenció al tema. Publicà el text dels decrets que hi feien referència i dos editorials lloant-ne el contingut. "La Veu de Catalunya", 21-2-22/"La Veu de Catalunya" 22-2-22/"La Veu de Catalunay" 23-2-22/ "La Veu de Catalunya" 27-2-22.
16. "Disposicions encertades". "La Veu de Catalunya", 21--2-22.
17. "La cuestión escolar. El idioma y la escuela". "La Publicidad", 28-2-22/ "La Publicidad", 19-2-22/ "La Publicidad", 21-2-22.
18. "El Progreso", 21-2-22/ "El Progreso" 24-2-22.
19. "La Veu de Catalunya", 20-2-22
20. "Els alumnes de l'escola Normal i els grups escolars". "La Veu de Catalunya", 24-2-22.
21. "La Veu de Catalunya", 21-2-22.
22. Folguera i Duran. Carta adreçada a Lluís Nicolau d'Olwer. "Butkettí de L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", abril 1922.
23. Arxiu Galí, Llibre II, cap. IV, pag. 305 a 308.

QUARTA SECCIÓ:

REPERCUSSIONS DEL CCF D'ESTAT DE
PRIMO DE RIVERA.

CAPÍTOL I :

CATALUNYA DURANT LA DICTADURA .

I.1.- ELS PARTITS POLÍTICS CATALANISTES I EL COP D'ESTAT.

Quan Primo de Rivera el 13 de setembre de 1923, llançà el seu manifest de salvació nacional i anuncià el cop d'estat, per raó del seu càrrec de capità general de Catalunya, no li convenia, en absolut, manifestar obertament les seves intencions respecte a aquesta nació. L'ambigüitat de les seves paraules feu concebre esperances als polítics catalans que ocupaven llocs de poder a les institucions, sobre tot els de la Lliga.

S'obria la perspectiva de liquidar definitivament el terrorisme, malson per a tots ells.

Abans de partir cap a Madrid a fer-se càrrec del poder. Primo de Rivera va sostenir una entrevista cordial amb Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat, el qual li manifestà el seu suport i les seves esperances en les gestions futures respecte a Catalunya (1). La Mancomunitat publicava una nota on informava del sentit de la conversa:

"... (Puig) ha expresado la coincidencia en la crítica del estado actual de España hecha en el manifiesto del general y el deseo del remedio que permita a Catalunya y a las regiones de España que lo deseen vivir en libertad sin otro límite que las características de la unidad estatal... Esta solución y la restauración de la administración pública sobre la base de una severa moralidad y estricta justicia tendrán, a no dudarlo, la adhesión íntima de Cataluña. El general se ha ratificado en su propósito de dedicar su actividad a la resolución del problema interior de España, dando a las regiones toda la fuerza y toda la libertad compatibles con la exis-

tencia de una unidad estatal... creyendo que en esto está la base firme del renacimiento del país y ha repetido frases de gran amor a la tierra catalana, cuyo problema desea con eficacia resolver". (2)

La reacció dels altres grups catalanistes no fou coincident amb la de la Lliga. Acció Catalana adreça una carta a Puig i Cadafalch el 5 d'octubre de 1923, on discreparà de la seva actitud, qualificada de servil, més que d'acatament a un ordre establert. Com a president de la Mancomunitat votat per tots, havia d'haver manifestat la seva repulsa, doncs "per a les corporacions més val morir amb honra que viure amb vilipendi" (3). Antoni Rovira i Virgili digué sobre aquesta qüestió: "el pitjor error de Puig i Cadafalch fou d'haver cregut que Catalunya podia demanar a una dictadura i acceptar d'aquesta la satisfacció de les seves reivindicacions polítiques". (4)

També els nacionalistes republicans que ocupaven llocs de diputats a la Mancomunitat adreçaren una carta a Puig i Cadafalch el 22-10-23, en el qual manifestaven no esperar res del nou règim pel seu caràcter antidemocràtic, lligat a altres fenòmens europeus. La seva actitud futura seria de col.laboració en la Mancomunitat, sempre que no es posés en perill la facultat d'exercir autoritat des d'ella: si es produís aquesta última situació l'abandonarien immediatament.

Els comunistes Joaquim Maurín i Andreu Nin jutjaren severament l'actitud de la Lliga i també la dels socialistes, pel seu col.laboracionisme a través de la UGT. Maurín en l'obra "Los hombres de la dictadura. Sánchez Guerra. Cambó. Iglesias. Melquíades Alvarez. Largo Caballero y Lerroux." afirmà que Cambó, malgrat que teòricament es retirà de la política a l'estiu de 1923, continuà tenint un paper influent a nivell de l'estat espanyol i fou un home de confiança de Primo de Rivera, a qui aquest demanava concell en moments de crisi.

Certament no és casual que Cambó escrivís l'any 1924 "Entorn del feixisme italià" i jutgés a Mussolini com l'home qui va salvar la nació italiana del caos. L'altra obra seva "Les dictadures" publicada a l'any 1929, a les acaballes de la Dictadura i replicada per Nin en les "Les dictadures dels nostres dies", denota l'ambigüitat dominant en el sí dels ideòlegs de la Lliga respecte al Directori. Segons Cambó, les dictadures poden aixecar un país, però, pel ~~deu~~ autoritarisme poden menar-lo a la revolució. Lògicament l'obra podia satisfer a l'oposició i al dictador, a qui d'alguna manera s'orientava vers un final digne.

En general, l'oposició catalana entrà en una fase letàrgica a l'espera de temps més bons. No es va fer cap acció conjunta d'enfrontament clar. La repressió interna afavorí accions de ressò exterior, encaminades a denunciar la situació en que es trobava el país.

Acció Catalana, el 4-1-24, desidí presentar un document de greuges i exposar el problema català a la Societat de Nacions. Fou elaborat per Raimon d'Abadal, Carles Jordà, Niclau d'Olwer i Massó i Llorenç, però no va obtenir suport d'altres grups. La Lliga es negà a signar-lo i els nacionalistes republicans també, al·legant aquests que si no signava tothom no tindria efecte. La Societat de Nacions tingué notícia de la situació, però no va fer res en la pràctica.

En realitat, Catalunya no va estar mai reconeguda en cap tractat com a minoria nacional. A partir de 1925 es celebraren els congressos de les nacionalitats europees i Joan Estelrich participà en l'organització de les sessions de les minories nacionals, fet però, que no va resultar cap repulsa internacional respecte a la situació de l'estat espanyol.

I.2.- PRIMO DE RIVERA I EL SENTIMENT NACIONAL CATALÀ.

Primo de Rivera no va saber comprendre mai el problema català, considerant totes les manifestacions de la nacionalitat -la llengua, els costums, la trajectòria històrica- com a simples pervivències folklòriques de l'ànima popular. El seu "espanyolisme" li impedia reconèixer la possibilitat d'estructurar políticament aquestes vivències comunes. Tot intent en aquest sentit era qualificat de separatista.

En totes les seves manifestacions es constata l'admiració i simpaties que li mereixien els distintius de les peculiaritats regionals, però es tancà obstinadament davant el planteig polític d'una nacionalitat diferent de l'espanyola. El contingut dels seus discursos i notes oficioses, tristament pintoresc, difícilment pot reflectir-se més bé que amb les seves pròpies paraules.

Així amb motiu de la visita del rei Alfons XIII a Barcelona, a primers de febrer de 1925, pronuncià un discurs on després de dir galanteries a les dones manifestà entorn la qüestió catalana:

"... Y con respecto a Cataluña ... ¿qué problema existe, ni qué problema puede existir en que os pronunciéis en vuestro idioma en todos los sentimientos y en todas las afecciones, que vistáis vuestros trajes, que bailéis vuestras sardanas? ¿Cuándo fue esto un problema? Fue problema cuando alguien quiso envenenarlo; cuando alguien quiso poner la exclusión del idioma español frente al idioma catalán; cuando alguien puso una bandera frente a otra."(5)

Idèntic enfoc al problema presentà amb motiu de l'àpat d'homenatge que li oferí la "Unión Patriótica de Barcelona":

"...Pocos problemas exigian una tan grande meditación entre los que nos rodeaban, como el problema catalán... hoy podemos tener la consoladora sensación de gran servicio al bien público y haber llegado a una notable mejoría cada vez que la enseña de la patria o un himno nacional retiembla en las calles de Barcelona y en donde el público que no está preparado para fines torcidos, no admite otras ideas distintas de la unidad y la grandeza de la patria. El separatismo jamás ha sido un ideal, solamente ha sido un instrumento manejado por unos cuantos seres inconscientes que lo quisieron esgrimir contra España." (6)

Els regionalistes no tan sols foren bandejats dels llocs de decisió sinó que foren acusats de culpables dels pitjors mals que patia el país. Primo de Rivera arribà a dir que "podía transigir con los republicanos, hasta con los anarquistas, si preciso fuere, pero contra aquellos que atentan contra la unidad de la patria no transigiremos en nada ni con nadie". (7)

A l'any 1927, la premsa anunciava la possibilitat d'un ressorgiment del regionalisme, impulsat per la Lliga i amb tolerància del govern. Però en realitat, la postura del Directori es mantingué inflexible al pas dels anys.

La incomprensió vers el fet català fou l'origen d'un seguit de mesures de repressió contra el catalanisme.

I.3.- LES MESURES DE REPRESSION CONTRA EL CATALANISME.

I.3.1.- EL DECRET DE REPRESSION DEL SEPARATISME.

Aquest decret sortí publicat cinc dies després del cop d'estat i en ell s'especificaven mesures i sancions per impedir accions i propagandes considerades separatistes. Tots els delictes contra la seguretat i la unitat de l'estat quedaven sota jurisdicció militar.

Era prohibit l'ús de senyeres que no fossin la "nacional", en qualsevol edifici de l'estat, província o municipi. En ocasions determinades podia exhibir-se les dels sometents, gremis, associacions... sempre i quan no tinguessin un sentit antipatriòtic. No eren objecte de prohibició l'expressió en idiomes o dialectes, les cançons, balls, vestits regionals... però la llengua utilitzada en els actes oficials, les actes, llibres de registre... havia de ser la castellana.

Pocs dies després el govern civil envià una circular a l'Ajuntament obligant a traduir al castellà tots els rètols i cartells escrits en català.

El decret i les seves conseqüències aixecaren la primera crítica regionalista en un article de Joan Ventosa i Calvell, que fou comentat a tota la premsa barcelonina. (8)

El 30 de novembre, diverses entitats catalanes dirigiren una respectuosa rèplica al rei, queixosos de la publicació del decret:

"... No volem evocar les nostres desil.lusions fins arribar a la desil.lusió suprema que després del canvi polític del 13 de setembre (que Catalunya contemplà ansiosa i assedegada de normalitat i justícia) vingué a ferir-la en el més viu de la seva entranya en el més sensible de la seva ànima, amb la promulgació d'un reial decret el qual limitava, en els actes oficials, l'ús consagrat de l'idioma català i prohibia l'ostentació, tant oficial com particular, de la nostra tradicional i gloriosa bandera.

Retorneu el seu fur a les llengües i banderes espanyoles que no són castellanes, perquè aquestes ja el tenen reconegut; ateniu a l'història, a la tradició, a la llengua, a les aptituds de cada ún i veureu com es realitza el miracle que aquests pobles treballin, prosperin, es respectin i convisquin germanívolament en una Espanya redimida..." (9).

Primo de Rivera assumí la reponsabilitat de la resposta i amb les seves prodigioses facultats de malabarisme, carregà totes les culpes de les prohibicions als qui s'havien excedit en "partidismes" i havien menyspreat "l'idioma espanyol":

"... Conste, pues, que no ha sido el Estado español el que ha perseguido ni trata de proscribir el uso de la lengua catalana, sino un partidismo catalán el que ha venido, con saña consentida hasta ahora, por debilidad o exceso de prudencia, persiguiendo el idioma español y eliminando sus manifestaciones, como cosa nefasta, con evidente daño de la patria toda y de la región catalana especialmente.

Y por esto, en traje, en usos, en costumbres, en cánticos, bailes y poesías y aún en el verbo popular y familiar, es grato a

todos los españoles y lo es al Estado, en su representación ver como Cataluña, a semejanza de cada una de las otras regiones, conserva su tipo y de él justamente se envanece. Pero de ésto a querer levantar una bandera enfrente de otra y cantar y pugnar a diario la prelación o supremacía entre ellas y querer forjar una enseñanza hostil al sentimiento español, hay una distancia tan nociva que ni en un punto permitirá este gobierno que se salve...". (10)

1.3.2.- LA DESTITUCIÓ DE LES DIPUTACIONS I LA MANCOMUNITAT.

L'actitud d'hostilitat vers Catalunya es mantenia, malgrat les frases de lloança del rei Primo de Rivera en els actes oficials que presidien a Catalunya. Durant la visita que Alfons XIII efectuà a l'Exposició Internacional del Moble, compaginà les crítiques a la retolació en català amb els crits de Visca Catalunya.

Josep Puig i Cadafalch, en aquesta ocasió, ja degué adonar-se de la precipitació amb que havia actuat els dies immediats al cop d'Estat. El 24 de desembre de 1923 delegà les seves funcions de president de la Mancomunitat en el vice-president Santiago Estapé i Pagès i inicià el seu exili voluntari per terres europees, dedicat a les seves aficions arqueològiques, i compartint amb una profusa producció d'obres arquitectòniques a Barcelona.

El president del Directori, el 9 de gener de 1924, anuncià a la Unión Monárquica Nacional, a la Federació Monárquica Autonomista i a la Lliga la seva intenció de destituïr les diputacions provincials i, per tant, la Mancomunitat.

Davant la greu notícia, els diputats de la Mancomunitat prengueren el següent acord per unanimitat:

"Ante la inminente sustitución de los diputados que componen actualmente las Diputaciones provinciales y por lo tanto la Mancomunidad de Cataluña, éstos, reunidos, el 12-1-1924, en el Palacio de la Generalitat, declaran su convencimiento de que los organismos públicos deben ser gobernados y dirigidos por personas hijas del sufragio. Declaran y prometen igualmente que no intervendrán en la gobernación de las Diputaciones y Mancomunidad, mientras estas corporaciones no sean constituidas mediante la elección popular. Finalmente declaran que seguirán adheridos y fieles a los ideales de Cataluña, ateniéndose cada cual a su ideología política y a su actuación en la vida de la Mancomunidad". (11)

La definitiva dissolució va fer-se el 12 de gener, per compliment del decret publicat. El nomenament dels nous diputats quedava en mà del governador civil. La designació es feu amb caràcter interí i els càrrecs directius en corporaciones havien d'ésser escollits entre els majors contribuents.

El Consell Permanent de la Mancomunitat sortí elegit en una reunió presidida pel governador civil. Alfons Sala, que obtingué pocs anys després el títol de compte d'Egara, substituïa Puig en la presidència de la Mancomunitat. 71 diputats que composaven l'Assemblea anterior enfront a vint-i-una abstencions i un vot en contra formularen una protesta el mateix dia de la substitució en els següents termes:

"... Sols cedint a un acte de força abandonem els llocs que ocupavem per mandat exprés del poble de Catalunya... D'un organisme administratiu rudimentari i complicat alhora... n'hem fet un cos viu

i robust, que ha pogut realitzar tota una obra de civilització... Els successors que en doni el mateix acte de força que a nosaltres ens llença, mancats d'aquest esperit, no trobaran més que un cos fred..." (12).

El 20 de març de 1925 fou promulgat l'"Estatuto Provincial", amb el qual es revaloritzava la divisió provincial, sense excloure del tot la possibilitat de regions mancomunades. Però, amb el traspàs que Primo de Rivera feu dels càrrecs de les Diputacions i Mancomunitat de Catalunya als seus fidels i amb la desfeta posterior de la majoria d'institucions que hi depenien, fou pràcticament impossible la supervivència de la Mancomunitat, malgrat que no fos suprimida fins l'any 1925.

Poc després de la promulgació de l'Estatut Provincial, rebut amb gran satisfacció per Alfonso Sala, sortí una de les pintoresques i freqüents notes oficioses de la Presidència del govern a la premsa, on es justificava el nou règim provincial i s'anunciava, de forma també oficiosa, la fi de la Mancomunitat Catalana, per la seva trajectòria de "fracassos i disbauxes administratives":

"... el general Primo de Rivera se cree obligado a expresar la opinión, especialmente a la catalana, sus fervores por una ley que pudiera parecer en contradicción con ciertas tendencias que patrocinó hasta hace muy poco y que consignó en el manifiesto del 13 de septiembre de 1923...

Pensaba que el regionalismo histórico... podía afirmar los lazos de unidad nacional de España y porqué así lo pensaba lo defendió sinceramente. Pero luego ha ido ganando su juicio la opinión de que la descentralización es igualmente posible con el régimen provincial...

La labor de la Mancomunidad catalana ha sido la de arrancar, con triste y rotundo éxito, por todos los medios, el sentimiento de amor a España en los corazones y en los cerebros...

Administrativamente el fracaso de la Mancomunidad, como órgano político permanente, deliberante y ejecutivo, no puede negarse..." (13).

El mes de juliol de 1925, després d'un període de liquidació fe les obligacions i emprèstits, quedà definitivament dissolta la Mancomunitat catalana. Alfons Sala ja havia presentat la dimissió el 22 d'abril. La presidència havia sigut ocupada durant aquesta tres mesos per Josep Milà i Camps, que rebé la recompensa d'Alfons XIII amb el comptat de Montseny, de forma semblant al seu antecesor.

I.3.3.- LA FI DE LES INSTITUCIONS CULTURALS DEPENDENTS DE LA DIPUTACIÓ I LA MANCOMUNITAT.

A fi de completar la tasca de desmantelament de les institucions catalanes a la desaparició de l'estructura político-administrativa mancomunitària, havia de seguir l'esfondrament de totes les institucions culturals que s'havien significat per llur tasca renovadora.

La dissolució de les institucions no fou sempre feta directament, sinó per abandó, unes vegades per expulsió, altres per dimissió, dels membres que n'havien estat l'ànima.

Una de les primeres institucions en desaparèixer fou l'Escola de Funcionaris d'Administració Local, el 7 de març de 1924, per les pressions directes del Baró de Viver. El Consell de Pedagogia fou també ràpidament substituït per una Junta Consultiva de Cultura. El seu secretari, Alexandre Galí, va dimitir.

El conflicte que tingué més ressonància per la seva amplitud fou l'afer Dwelshauvers. El Baró de Viver, com a conseller de la Mancomunitat, aconseguí que s'iniciés un període d'inspecció de totes les institucions de l'Institut d'Estudis Catalans i de les que amb caràcter semblant, sostenia l'Ajuntament. El blanc contra el qual va dirigir-se primerament els trets fou el Laboratori de Psicologia Experimental, dirigit per l'esmentat professor belga. El seu acomiadament alçà una onada de protestes per part dels seus companys. El Consell Permanent de la Mancomunitat els amenaçà tot seguit amb la destitució si no rectificaven la seva postura. Evidentment aquesta resposta amplià el nucli dels contestataris, a qui s'afegiren alumnes i intel·lectuals estrangers... L'afer concluí amb la destitució de tots els signants de la protesta el 10 de maig de 1925.

Com a forma de supervivència, gran part de la intel·lectualitat catalana continuà la seva tasca al marge de les institucions oficials. A l'octubre del mateix any començà a funcionar el Polytecnium o Acadèmia d'Ensenyaments Artístics, Tècnics i Professionals, sota el mecenatge dels que havien estat motors de les institucions de la Mancomunitat.

I.3.4.- LA REPRESSIÓ DE LA LLENGUA.

En el decret de repressió del separatisme ja quedava prou clar el paper de relegació a la que es veuria sotmesa la llengua catalana en el període dictatorial.

Diverses entitats catalanes, entre elles el Centre Autonomista Dependents Comerç i Indústria, anaren rebent oportunes circulars, on se'ls recordava l'obligació de redactar tots els documents interns en castellà. Foren requisades fins i tot les capses de llumins en català i prohibits els anuncis al carrer.

Però un dels assumptes que tingué major repercussió afectà al Col·legi d'Advocats, que periòdicament publicava una Guia Judicial en català. Davant les pressions del govern civil i del Directori per a fer-la en castellà, la Junta es negà a publicar-la. Per la seva postura inamovible, la Junta de Govern en pes fou cessada (Real Ordre de 6-3-1926) i foren designats uns substituïts. Com a corol·lari d'aquesta acció de persecutament els advocats catalanistes, entre els qui estava Jaume Bofill i Mates, foren objecte d'un judici i embargats.

L'actitud hostil del Directori envers la Llengua catalana es veié defensada per part de la premsa centralista. Amb motiu de les disposicions que l'Arquebisbe Vidal i Barraquer donà als sacerdots per a fer les prediques i la catequesi en català i les rèpliques oficials que rebé, diaris com ABC i La Nación dispararen un seguit d'articles ofensius contra Catalunya, polemitzats per altres diaris com El Sol, El Debate i El Imparcial, menys afectes al règim. (14).

On s'havia d'incidir més la repressió de la llengua fou en l'ensenyament oficial. Abans de l'aparició dels decrets que reglamentaven aquesta qüestió, la direcció de la Normal de Mestres de Lleida consultà a Madrid si li era permès fer un curs de Gramàtica Catalana. La resposta fou una Real Ordre (29-12-1923) que generalitzava la

qüestió de la forma següent:

"12- Que ningún centro docente oficial procede autorizar la enseñanza de disciplinas que no estén incluidas en el plan de estudios previamente aprobado por la superioridad.

22- Que sólo podrá tener acceso al profesorado de los establecimientos de enseñanza de carácter oficial el personal nombrado con sujeción a cuanto las disposiciones vigentes determinen para cada caso". (15)

El 13-10-1925 sortia publicada una Real Ordre referent al contingut ideològic de l'ensenyament. La disposició fou publicada per l'Ajuntament de Barcelona, acompanyada d'una circular del Ministeri d'Instrucció Pública francès, plena de recomanacions contràries a l'ús d'idiomes o dialectes a l'escola que no fossin la llengua oficial. El Directori es basà en una de les lleis més centralistes de l'estat francès, per reafirmar la superioritat del castellà sobre les altres llengües, considerades d'inferior categoria.

En el mateix estil la qüestió de la llengua pretengué ésser closa amb la publicació del Real Decret, 11-6-1926, on es fixaven les sancions que es devien imposar als mestres oficials que "proscriban, abandonen o entorpezcan la enseñanza del idioma oficial":

" Art. 12- Los maestros nacionales que proscriban, abandonen o entorpezcan la enseñanza en la escuela del idioma oficial en aquellas regiones en que se conserva otra lengua nativa, serán sometidos a expediente, pudiendo serle impuesta la suspensión de empleo y sueldo de uno a tres meses.

Art. 22- En caso de reincidencia podrá acordarse su traslado libremente por el Ministerio de Instrucción Pública a otra provincia donde no se hable más que la lengua oficial, en localidad de igual o menor vecindario.

Art. 32- Si se tratase de Escuelas de Primera Enseñanza públicas o privada, cuyos maestros no estén comprendidos en lo dispuesto en los anteriores artículos, podrán ser clausuradas temporal o definitivamente." (16).

I.4.- LES ORIENTACIONS DEL DICTADOR EN TEMES CULTURALS I EDUCATIUS.

Com la majoria de dictadures, el règim de Primo de Rivera manifestà en innumbrables ocasions la importància que tenia la cultura en el futur d'un poble:

"El Directorio da fundamental importancia a la mejor cultura y moral del ciudadano como base de cada reforma política pues sin ello estima ineficaz el contenido de las leyes..." (17)

"... el régimen sigue la política del gran Costa "despensa y escuela", "agricultura y enseñanza primaria", a la que desde el principio declaró su reverencia..." (18)

Aquest interès per l'educació del poble era, però, entès d'una manera ben peculiar pel dictador. La cultura esdevenia la base d'un canvi social, però no es tractava d'una cultura humanística, reconeguda com a centre de la civilització occidental, sino que més aviat es tractava d'adquirir uns coneixements pragmàtics que permetessin a l'individu de col·laborar de forma molt senzilla a l'enriquiment de la nació: la cria del cuc de seda, l'apicultura i l'avicultura foren exaltades des de les notes oficioses, com a remeis casolans pels mals de l'economia pàtria.

L'exaltació de la raça havia d'aconseguir-se mitjançant l'enaltiment del cos a través de la cultura física; no sols els infants havien de gaudir d'aquestes ensenyances, tothom s'hi havia d'incorporar a fi de millorar la nació.

Per realitzar aquesta tasca divulgadora res millor que els ajuntaments, entitats properes al poble.

Malgrat aquests al·legats, excèntrics per la distància en que es situaven de la realitat educativa del país, l'escola oficial fou objecte d'un gran ofeg centralista i d'un control molt accentuat, sobretot pel que feia referència als aspectes ideològics.

L'ensenyament passà a ser controlat per delegats governamentals. Les Delegacions Règies foren substituïdes per la Inspecció (Real Ordre 30-10-1923). Els funcionaris ministerials tenien el deure de controlar les escoles nacionals, municipals, provincials i privades i sobretot vigilar si es feia servir altra llengua docent que el castellà o llibres de text on no "resplandezca el amor a la Patria y a su unidad" (Real Ordre 12-2-1924).

El govern militar no va assolir a crear un sistema escolar nacional efectiu, sobretot per manca de recursos. Estimulà la cooperació de les entitats locals per crear escoles, mitjançant l'ajut de subvencions ministerials o d'entitats paraestatals com el I.N.P. o les Caixes d'Estalvi. Delegà a les entitats locals la responsabilitat de crear centres d'ensenyament tècnic (Estatut Municipal 31-10-1924, Real Ordre 18-6-1926), o secundari (Real Ordre 7-5-1928).

Els estímuls des del poder varen aconseguir únicament la creació de 1900 graus escolars arreu d'Espanya, des de 1923 fins 1929. (19)

La insuficiència d'aquestes feu que a partir de la publicació de la Real Ordre 25-5-1925, s'intentés aplicar a l'ensenyament privat, no lucratiu, tots els mateixos beneficis de que gaudia l'ensenyament públic, a nivell d'ajuts estatals.

CAPITOL I.- CATALUNYA DURANT LA DICTADURA.

NOTES :

1. L'actitud conciliadora d'en Puig en els primers mesos de la Dictadura és explicada per ell mateix en una sèrie d'articles que pogué publicar l'any 1930, durant el govern Berenguer: "La Veu de Catalunya", 27, 28-2-1930, i 1,3,4,5-3-1930; també el 7-3-1930 en resposta a un atac de "La Publicitat".
2. M. Rubio. Crónica de la Dictadura. Pag. 37.
3. A. Perucho. Catalunya sota la dictadura. Pag. 57-58.
4. idem, pag. 55. "El pitjor error d'en Puig i Cadafalch". "La Rambla" 11-3-1930.
5. M. Rubio. "Crónica de la Dictadura". Pag. 131.
6. idem, pag. 181-182.
7. idem, pag. 191.
8. "La Veu de Catalunya", 12-10-1923.
9. idem, 7-12-1923.
10. M. Rubio. "Crónica de la Dictadura". Pag. 81.
11. idem, pag. 94.
12. A. Perucho. Catalunya sota la dictadura. Pag. 82 a 86.

13. M. Rubio. Crónica de la Dictadura. Pag. 137.
14. idem, pag. 324-325.
15. A. Perucho. Catalunya sota la dictadura. Pag. 121-122.
16. "Gaceta Municipal de Barcelona".
17. Carta oberta dirigida als delegats governatius, 6-4-1924.
18. M. Rubio. Crònica de la Dictadura. Pag. 397.
19. Idem, pag. 397.

CAPÍTOL II :

L'AJUNTAMENT DE BARCELONA DURANT LA
DICTADURA.

II.1.- POLÍTICA MUNICIPAL DE PRIMO DE RIVERA.

Sembla que Primo de Rivera, quan decidí donar el seu ajut a la trontollant monarquia mitjançant mesures de força, no tenia massa clar quina era la política concreta que volia i calia dur a terme.

Exhaltació de la unitat de la Pàtria, enfront de tot separatisme, crida a la responsabilitat i a l'ordre enfront l'anarquia i el caos econòmic, desig consirós de restaurar la imatge de l'exèrcit i de la monarquia... Però aquest ideari, inclòs en el seu manifest, no comportava unes mesures tàctiques explícites. D'altra banda, les autoafirmacions de provisionalitat del nou règim semblen dirigides a protegir-se davant un possible fracàs de la nova fórmula.

Les primeres accions del Directori paralitzaren l'anterior funcionament polític, doncs Primo de Rivera atribuïa tots els mals de la política espanyola a l'oportunisme, al favoritisme i a la corrupció dels partits. La forçada desaparició d'aquests comportà el control directe de les corporacions locals pel Directori. El funcionament electoral fou substituït pel nomenament directe i els Ajuntaments i les Diputacions passaren a ésser regits per adeptes al dictador. La política perdé el seu ressò en la vida pública i quedà reduïda a les negociacions a alt nivell o bé a les conspiracions en la clandestinitat.

Els Ajuntaments de tot L'Estat espanyol, constituïts legalment segons els resultats de les darreres eleccions municipals, foren automàticament suspesos per virtut d'un Real Decret del 30-9-1923, que ordenà la substitució dels regidors i batlles pels vocals associats del municipi (aquests eren els majors contribuents segons una selecció que s'establia cada bienni d'actuació municipal).

Aquesta mesura repressiva, que potser en un país de vida cívica activa, hauria provocat fortes oposicions, va rebre's amb força indiferència. La política professional estava desprestigiada arreu d'Espanya pels maneigs dels partits dinàstics i, en el cas de la ciutat de Barcelona, les forces polítiques catalanes que eren representades al Consistori en els darrers biennis havien quedat desvinculades de la greu problemàtica social. L'escepticisme dominava l'opinió pública i la mort de la prostituïda política local era poc lamentada.

El fracàs d'aquesta mesura de substitució va ser sorollós. Alguns ajuntaments no van arribar ni tan sols a constituir-se. Els negocis bruts i les conxorxes continuaven dominant la vida municipal, però en aquelles moments sense responsables directes.

El pas següent de Primo de Rivera fou la reorganització dels municipis, mitjançant la promulgació d'un "Estatuto Municipal" (Real Orde 8-3-1924), que tornava a establir els consistoris formats per regidors electes, segons les lleis electorals vigents abans del cop d'estat, amb lleugeres modificacions de les circumscripcions electorals, com la concessió del vot a les dones caps de família i la tria d'uns quants regidors per vot corporatiu. En efecte, no tots eren triats per vot directe. La votació corporativa estava en mans d'entitats com:

"Sociedades económicas de amigos del País, Colegios de Profesores en Ciencias o Artes Liberales y análogas, Asociaciones o Centros de Cultura intelectual, Cámaras de Comercio, Cámaras de Industria, Cámaras Mineras, Cámaras Agrícolas, Sindicatos Agrícolas y Centros o Asociaciones de Labradores, Cosecheros, Ganaderos o Exportadores, Pósitos, Centros o Sindicatos Mineros, Sindicatos de Rie-

go o Comunidades de Regantes, Cabildos o Hermandades de mercantes y pescadores, Colegios y libres agremiaciones de profesiones u oficios, o de las especialidades en la producción o el tráfico, Ligas de contribuyentes, Ligas, Asociaciones o Cámaras de Propietarios, Sociedades Mutuas de Ahorros, de seguros, de comercio y sus similares, Sociedades Obreras y Patronatos Obreros, Cooperatives de Crédito, producción y consumo y las demás entidades análogas. Estarán excluidas las Corporaciones oficiales de carácter político electivo, como Diputaciones y Mancomunidades". (1)

En els aspectes culturals, l'Estatut Municipal deixava a mans del municipi les següents atribucions:

"Escuelas de Instrucción Primaria, Escuelas Profesionales, Talleres, Premios e Instituciones para facilitar y difundir la Instrucción Pública, señaladamente la primaria y la aplicada a oficios industrias y artes". (2)

Ultra aquestes atribucions els ajuntaments també tenien l'obligació de dotar les escoles nacionals de locals adequats, per a la construcció dels quals podia sol·licitar un préstec al I.N.P.; a les ciutats de més de 20.000 habitants havia de crear, a més, establiments d'ensenyament professional, tècnic o artístic. L'alcalde era responsable de fer complir el principi d'obligatorietat d'assistència escolar i l'Ajuntament en conjunt havia de fomentar "la cultura física y les institucions de ciudadania". (3)

Malgrat la minuciositat amb que estaven previstes les eleccions municipals en l'"Estatuto Municipal", elaborat pel Sr. Calvo Sotelo i la insistència sobre el tema en altres decrets complementaris (4)

no van arribar a fer-se eleccions municipals i els ajuntaments es renovaren segons els interessos de la vella política caciquil i monàrquica.

II.2.- CANVIS I EVOLUCIÓ EN EL MUNICIPI BARCELONÍ.

Fóra erroni pretendre estudiar l'evolució de l'Ajuntament barceloní als anys de la Dictadura de la mateixa manera que ho vam fer als anys en que el consistori es constituïa segons els resultats electorals. També seria molt difícil de pretendre precisar, en el conjunt de càrrecs nomenats, quins diferents grups de pressió van fer-se amb el govern de la ciutat. En línies generals, sembla que la corporació procurà bàsicament d'encadrar els interessos dels industrials i comerciants catalans en el sí de política menada per Primo de Rivera i fer-los oblidar molts dels greuges soferts en les seves llibertats a canvi dels futurs beneficis que reportaria l'Exposició del 29. Així s'inicià la millora de tota la infraestructura de la ciutat que havia de ser marc d'un certamen de categoria universal.

A Barcelona el dia 1-10-1923 es reuní per darrera vegada l'Ajuntament constitucional amb la presidència ocupada pel governador civil, nomenat recentment. Després de la lectura del decret que dissolia el consistori, el president va pregar al batlle accidental Sr. Maynés i als regidors que abandonessin la sala i procedís a constituir el nou Ajuntament, amb el nomenament automàtic dels vocals associats com a regidors.

El nou consistori quedà, doncs, format pels senyors Lluís Amargós, Manuel Alós, Antoni Alzamora, Antoni Argimón, Antoni Barnet, Ferran Cabezas, Joan Campañá, Salvador Capmany, Enric Capdevila, Pau Carbó, Josep Mª Cartañá, Enric Castells, Josep Domenech, Agustí Esclasans, Joan Esmandía, Julià Feliu, Domènec Font, Rafael Gracia, Francesc Gisbert, Pere Guspí, Antoni Jansà, Francesc Mañé, Josep Martí, Josep Miret, Joan Oliva, Alfons Par, Manuel Pasqual, Juli Portet, Ramon M^a

Puigmartí, Miquel Ramon, Francesc Ramos, Isidre Regás, Tranquil·l Riera, Josep Rígol, Carles Sala, Josep Samsot, Joan Simó, Enric Taylor, Antoni Tortas, Josep Vila i Francesc Vila. (5)

Malgrat els rumors que corrien en la premsa (6) no va procedir-se a nomenar alcalde de Real Ordre de bon començament, sinó que aquest va ésser elegit pels regidors. Els resultats donaren per vencedor en una segona sessió celebrada 8 dies després, a Josep Banqué Feliu, catedràtic de grec a la Universitat, autor de traduccions de clàssics al castellà i d'articles d'excursionisme.

Una important motivació del nomenament del nou batlle fou la possessió d'un títol acadèmic i la seva vinculació als cercles universitaris. Com a dada curiosa cal remarcar que va satisfer molt a Primo de Rivera el fet que el nou batlle pregués possessió vestit de jaqué vestit que duia perquè arribava de la inauguració del curs a la Universitat.

L'erudit alcalde dimitia pocs dies després, en part forçat des de Madrid ja que l'opinió del Directori es decantà vers la creença que un civil seria massa feble per governar Barcelona i que calia nomenar batlle un militar, i en part esporuguit pels problemes que li plantejaven els empleats municipals. D'altra banda sembla que va tenir bastanta influència en la dimissió un anònim rebut on se l'amenaçava.

Una Real Ordre 20-10-1923 feu alcalde de Barcelona a Fernando Alvarez de la Campa, tinent coronel de l'exèrcit nascut a Avila, però que ja feia anys estava destinat a Barcelona. Havia creat l'Oficina d'Informació del Marroc per establir contactes amb els familiars dels soldats allà destinats i en el moment del seu nomenament ocupava un càrrec en la secció de justícia Militar, des d'on va influir

perquè no fossin suspesos els diaris "El Progreso" i "La Publicidad".
(7)

Aquest consistori presidit per Alvarez de la Campa es mantingué amb lleugeres modificacions (regidors dimitits o substituïts per altres nomenats directament pel governador civil) fins la promulgació del "Estatuto Municipal".

Quina va ser la reacció a Barcelona davant les mesures de força emprades pel Directori contra les corporacions populars? :

"... L'actitud de la gent, diguem de l'opinió pública, davant la substitució decretada des de dalt... és, per regla general, d'indiferència, sinó d'aprovació davant el cop a les institucions municipals..." (8).

La indiferència era causada pel desarrelament de la vida política de la realitat del país, dominada pels cacics, en el conjunt de l'Estat espanyol, i a Catalunya pels partit regeneracionistes Lliga Regionalista i Partit Republicà Radical, que bàsicament només cercaven d'adequar les estructures polítiques a les seves necessitats:

"... El darrer decret del Directori té l'antecedent del descrèdit hi han quedat barrejats els justos i els pecadors. El cop no hauria vingut, o no hauria pogut venir o al menys no hauria estat acollit per l'opinió amb l'actitud que ara veiem, si les forces polítiques de caràcter nominalment democràtic haguessin estimat i respectat verament les llibertats del municipi..." (9).

La ràpida aprovació a la dràstica mesura provenia en part dels ciutadans preocupats pel desenvolupament de la vida pública que, fastiguejats pel col.lapse de la política local, desitjaven un canvi,

fos com fos. Un article editorial de "l'ESquella de la Torratxa", revista gens sospitosa de simpaties vers Primo de Rivera, ho confirma:

"El Directori ha destituït al Municipi en pes... Nosaltres, malgrat la nostra tradició catalana, aprovem l'acció del Directori. Naturalment ens hauria plagut molt més que hagués sigut el poble, el poble en majúscula, que destituís, no aquest ajuntament, a molts anteriors inclús. Parò el poble, a Barcelona i al reste d'Espanya, no és una base, no és una veu ni és una opinió... Si acceptem la fórmula jesuítica "el fi justifica els medis", que sí que l'acceptem, ens hem d'alegrar de que els militars hagin foragitat de la casa de la Ciutat a tots aquells que amb la faixa de regidor al ventre convertien aquesta casa en un lloc poc recomanable..." (10).

També aprovaven l'actitud governamental la majoria de barcelonins anònims que, desenganyats de l'actitud dels regidors, creien del tot la insidiosa propaganda de Mdríd, que el assegurava haver-los deslliurat del pitjor enemic, que no sols no feia res per ells ni per la ciutat, sinó que s'enriquia amb els béns del poble.

La campanya llançada per la Dictadura contra els polítics professionals als què s'acusà de malversació i deshonestetat fou ben rebuda, en general, pels barcelonins que havien vist, en aquests anys d'activa vida política, anar augmentant els seus impostos, sense rebre'n pràcticament cap fruit.

Els grups polítics, part interessada directament en l'afer reaccionaren oposant-se totalment a la mesura de substitució dels consistoris i reivindicant com a necessitat humana l'actitud i la dedicació polítiques. (11)

Malgrat que es regoneguessin errades en les passades actuacions, es desconfiava de l'eficàcia del nou règim, fonamentat en la força per a resoldre els greus problemes del país. Com ho expressava ben gràficament un article de "LA Publicitat" El pas de la riuada, "cal fer neteja, però també cal saber cap on es va". (12)

Els regionalistes se sentiren ofesos per les acusacions difamatòries contra els polítics llançades pel dictador i sobretot davant l'immediata investigació dels homes que havien ocupat últimament càrrecs municipals. L'honrada tradició administrativa dels regidors de la Lliga fou proclamada en cartes obertes a la premsa on s'exposava l'anterior gestió i en una nota que la Comissió d'Acció Política del partit remeté a Primo de Rivera. (13)

En tots els casos l'oposició a la política municipal del règim augmentà quan es promulgà l' "Estatuto Municipal". (14)

La reglamentació complementària de l'esmentat estatut, establia la renovació dels ajuntaments per procediments electorals, en els primers dies del mes d'abril del 1924. A Barcelona, sense fer-se cap consulta popular ni restringida i per nomenament directe del governador civil, va constituir-se el nou consistori el 8 d'abril de 1924.

Tot i l'interès manifest del règim d'allunyar els polítics dels càrrecs i substituir-los per ciutadans neutres, controlats i dirigits pels militars, a l'Ajuntament de Barcelona es continuà fent política. Almenys així ho demostren les tensions que es produïren entre l'alcalde militar Alvarez de la Campa i els homes de la Unión Monàrquica Nacional, que, com a grans contribuents, eren membres de la Junta de Vocals Associats i havien aconseguit algunes regidories.

El batlle era partidari de mantenir a la majoria de regidors en vigílies de la renovació consistorial del mes d'abril, mentre rumors versemblants insinuaven una majoria de nous regidors de la Unión Monárquica Nacional. (15)

Els regidors nomenats pel govern civil foren: Ignasi de Fontcuberta i Sentmenat (noble), Ignasi de Llanza i Montoliu (noble), Joan Cadi-
ra Menta (Procurador dels Tribunals molt conegut), Manuel Cendoya (Ex-Candidat de la Unión Monárquica Nacional), Lluís Plandiura (ex-Diputat romanonista), Jacint Tort, Enric d'Heriz, Leopold Casero (mestre), Manuel Serés (catedràtic), Enric Colom Cardany (Germà de l'ex-Diputat maurí, ex-Candidat de la U.M.N.), Bartomeu Ferrer Battini (Secretari Particular del Marquès de Marianao), Albert López Lloret (Con-cunyat del compte de "El Siglo"), Josep Turell (Capitost de la campanya antiagragacionista de Sarrià), Ignasi de Ros (noble) Josap A. Balcells Serch, Octavià Navarro Peranau, Vicens Gasca Esquerra, Albert Blasco (Ex-Candidat de la U.M.N. i cosí d'Alfons Par), Gonçal del Castillo (catedràtic), Antoni Zamora Ribas (militar retirat), Ramon Ventalló Homs (Oncle del secretari particualr del Sr. Sala), Rafael del Río i del Val (gendre del Sr. Carbonell), Adolf Fournier Cuadros (germà de l'ex-Diputat per Torroella), Marcel·lí Bayer Bataller, Celestí Ramón, Valentí Via (gendre del General Martínez Anido), Manuel Camps Miquel, Joan de Pagès, Miquel Ban-
cells Careras (Oficial de la Sala de l'Audiència. Ex-Secretari del Círcol Conservador), Ramon Mª Puigmartí Planas, Vicens Artigas, Enric Cera, Juli Capará Marqués, Joaquim Mundó, Miquel Madurell Rius, Josep Blanqué Faliu, Federic Camps Llopis, Eugeni Nadal Camps (Oficial de Sala de l'Audiència), Francesc de P. Xercavins, Lluís Janer, Josep Ponsá Gil (Advocat principal del Sr. Simó), Ramon Llopart, Enric Barrié, Manuel Alvarez Cuevas, Ferran Rivière (fabricant de som-